Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 15 June, 2016

BRIEF OUTLINE OF ZEND GRAMMAR

COMPARED WITH SANSKRIT.

FOR THE USE OF STUDENTS

BY

MOBED SHEHERYARJI DADABHAI
of Broach.

Bombay:
DUFTUR ASHKARA PRESS.
1863.

ઝંદ ભાષાનું નાધલું વ્યાકરણ

સંસ્કૃતનાં મુકાબલા સાથે.

વિદ્યાર્થીઓને વાસ્તે,

બનાવનાર

મોબેદ શેહેરીઆરજી દાદાભાઈ ભરૂચા.

મુંબઈ
દફતર આશકારા છાપાખાનામાં છાપીઉં છે.
સને ૧૮૬૩ ઇશવી.

TO

MARTIN HAUG, PHIL. DR.

PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE POONA COLLEGE,

THIS WORK

IS

RESPECTFULLY INSCRIBED

IN

TOKEN OF GRATITUDE AND ADMIRATION,

BY THE AUTHOR.

મારટીન હાઊગ પ. ડી.

પુણાની પાઠશાલાના સંસ્કૃત પ્રોફેસર,

એઓને

ઊપકાર અને સાનંદાશ્ચર્યની ઈધાંણી તરીકે

આ ચોપડી

તેના બનાવનારની તરફથી

માન સાથે અર્પણ કીધી છે.

પ્રસ્તાવના.

સને ૧૮૫૯ નાં વરસમાં આપણી વસ્તીમાં વખણાએલા સેઠ નવરોજજી ફરદુનજી ઈનટરપ્રીટર તથા સેઠ શોહોરાબજી શાપુરજી બંગાલી સાથે જુદે જુદે વખતે મને શ્રી ભરૂચ મધે મોલાકાત થાઈ હતી. તે વખતે આપણાં પાક જંદ અવસ્તાનો અભ્યાશ કરવાની મેં તેઓને ખાહેશ બતાવા ઊપરથી એ બંધે શાહેઓએ મને શ્રી મુંબઈ આવવાની ભલામણ કીધી હતી. તે વખતે તુરતજ મને આવવાને બનેઊતું નહી. પણ ૧૮૬૧ નાં માર્ચ મહીનાંમાં ઊપલી ભળાંમણ મુજબ હું મુંબઈ આયો હતો તે વખતે મજકુર સેઠ સોરાબજી શાપુરજીએ સેઠ ખુરશેદજી રૂસ્તમજી કાંમાંજી સાથે મને મુલાકાત કરાવીને ઊપલી મારી ઈચ્છા તેવણુને જણાવવાથી તેવણ શાહેએ એજ વરસનાં એપ્રેલ મહીનામાં મેહેરબાંનગીની રાહે જે રીતે યુરોપીઅન વીદ્‌વાંનો જંદ અવસ્તાનાં વ્યાકરણ, શબ્દો, અને ધાતુઓને સંસ્કૃત ભાષાનાં વ્યાકરણ, શબ્દો અને ધાતુઓ સાથે, તેમજ એરીઅન ટોલાને લગતી બીજી ભાષાઓ સાથે, મેલવીને શીખેછે તે રીતે મને શીખવવાનું શરૂ કીધું હતું. તે વખતથી તે આજ શુધી જે જે બાબદો ઊપર તેવણે શબકો આપ્યાછે તે 'નોટ' તરીકે મેં લખી રાખ્યાછે. તારપછે લખવાને ખુશાલી ઊપજેચ કે આપણાં જરતોશતીઓમાં યુરોપીઅન વીદવાનો આપણાં પાક જંદ અવસ્તાની ભાષાને શી રીતે સમજેચ તથા શીખેચ તે જાંણવાની તથા તેજ રીતે જંદ અવસ્તાનો અભ્યાશ કરવાની ઊલટ કેટલેક દરજે થવા માંડીછે. તેસાથે ગયા વરશમાં જારે મુલ્લા ફીરોજ મદરેશામાં એક વર્ગને હું જંદનું વ્યાકરણ શીખવતો હતો તારે તેઓ પાશે એકુ ચોપડી તયાર નહી હોવાને લીધે કેટલીક અડચણ પડતી હતી. એવું જોઈને જે રીતે મેં મજકુર શેઠ ખુરશેદજીથી જંદ ભાષાને સંસ્કૃત સાથે મેલવીને શીખવાની રીત જાંણીછે તે તથા એજ અભ્યાશને લગતી બીજી કેતાબોમાંથી ઠોડુંએક ચુંટી કાહાડીને આ નાંવલી ચોપડી અભ્યાશ કરનારાઓને વાસ્તે લખીછે. એને લખવામાં બનતી સંભાળ રાખીછે તોપણ અલબતે કોઈ ઠેકાંણે ભુલ રહી ગઈ હશે.

સાધારણ જંદનાં શબ્દો, તથા વ્યાકરણનાં કાયેદાઓથી ગાથાનાં શબ્દો, તથા વ્યાકરણનાં કાયેદા જુદી તરેહનાંછે અને જેઓએ સાધારણ જંદનો કાંઈએક અભ્યાશ કીધો હોએ તેઓનેજ શમજ પડેછે. એ શબબ ઊપરથી તેમજ મને ગાથાનાં વ્યાકરણની પુરી માહીઅત નહી હોવાને લીધે તે આ ચોપડીમાં દાખેલ કીધું નથી.

આ ચોપડી લખતી વખતે નીચે કહેલી કેતાબોની મેં મદદ લીધી હતી.

પ્રોફેશર મોનીઅર વીલીઅમસનું સંસ્કૃત ગ્રામર, ૧૮૫૭.
પ્રોફેસર બોપનાં કમપારેટીવ ગ્રામરનો અંગ્રેજી તરજુમો, ૧૮૫૬.
ડાકટર ધીરજરામ દલપતરામનું સંસ્કૃત ભાષાનું વ્યાકરણ, ભાગ ૧ લો, ૧૮૬૧.
કૃષ્ણ શાસ્ત્રી ચિપલૂનકરનું સંસ્કૃત વ્યાકરણ, ૧૮૫૯.

હારેસહેમન વીલસનની સંસ્કૃત ડીક્ષનેરી, ૧૮૧૯.
ડાકટર બ્રોક હાઉસની જંદ ગલોસર, ૧૮૫૦.
ડાકટર હાઉગનાં જરથોસ્તી ધરમ વીસેનાં ચાર રીસાલા, ૧૮૬૨.
પ્રોફેસર એન. એલ. વેસ્ટરગાર્ડનુ જંદ અવસ્તાનું પુસ્તક, ૧૮૫૨—૫૪.

આ ચોપડી છપાવા આગમજ તથા છપાયા પછે શ્રી પુણાની સંસ્કૃત કાલેજના કાબેલ પ્રોફેસર ડાકટર મારટીન હાઊગને દેખાડવામાં આવી હતી. એ વીદઆવાન પંડીતે મેહેરબાંનીની રાહે પોતાનો કેટલો એક અમુલીય વખત રોકીને એની તપાસ કીધીછે અને કેટલીએક ચુકો સુધરાવીછે તથા નીચે પ્રમાણે પોતાનુ મત લખી આપ્યુંછે.

The 'sketch of a Zend grammar compared with Sanskrit' by Mr. Sheheriarji which was submitted to me for my opinion is a work highly creditable to the young author. He availed himself of all grammatical researches which have been made by me as well as by other scholars on the structure of the Zend language. He compared it throughout with Sanskrit to show the close affinity of both languages. It is by far the best grammatical essay written as yet by any Parsi, on Zend or Pehlvi. I hope that it will be of great use to the Zend students among the Parsi priests.

POONA 9TH. SEPTEMBER 1863. M. HAUG.

"મી૦ શેહેરીઆરજીનું 'સંસ્કૃત સાથે મેલવીને બનાવેલું જંદનું નાંધલું વ્યાકરણ,' કે જે મારા મતને શારૂ મોકલવામાં આવ્યું હતું, તે એ જુવાન ગ્રંથ કર્તાને ઘણું માન લાયેકછે. જંદ ભાષાની બાંધણી ઊપર મેં તેમજ બીજા વિદ્વાનોએ જે જે સોધો કીધીછે તેને એ ધણીએ આ ચોપડીમાં દાખલ કીધીછે. સંસ્કૃત તથા જંદ એ બંધે ભાષાઓનુ એક બીજા સાથે નજદીક એક મલતાપણું દેખાડવાને શારૂ બધે ઠેકાંણે તેઓને મેલવી દેખાડીછે. આજ શુધી જંદ અથવા પેહેલવી વીશે કોઈબી પારશીએ કાંઈબી લખ્યુ હશે તેનાં કરતાં એ ઘણોજ શારો વ્યાકરણ સંબધી રીશાલોછે. હું આશા રાખુચ કે પારશી ઊપાધીઆઓમાં જંદનાં અભ્યાશીઓને એ ઘણોજ ઊપયોગી થઈ પડશે. પુના, ૯ મી સપટેમબર ૧૮૬૩.

એમ. હાઊગ."

આ ચોપડી છપાઈ રહેઆ પછે કેટલીએક ડીબાંની અને કેટલીએક બીજી ચુકો માલમ પડીછે તે નીચે ટાંકીછે.

સફે.	સતર.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧.	૧૩.	ક	કૂ
„	૧૫.	ઊશ્તા.	ઉશ્તા.
૨.	૨૬.	t, th, d, dh,	ṭ, ṭh, ḍ, ḍh,
૪	૩.	मूर्त्यास्थान्	मूर्द्धास्थान
„	૪.	ओषृस्थान	ओष्ठस्थान
„	૫.	अर्धसवराः	अर्धस्वराः
„	૯.	मृदुः	मृदु
„	૧૪.	દિર્ઘ	દીર્ઘ (એ શીવાએ ઘણે ઠેકાંણે ‘ દિર્ઘ’ લખવામાં આવેલોછે તે ખોટોછે.)
„	૨૦.	વ્યજનો	વ્યંજનો
૫	૩.	उ-ष्ट	उष्ट्र
„	૮.	गुणा	गुण (એ શીવાએ ઘણે ઠેકાંણે ‘ ગુણા ’ લખાએલું છે તે ખોટું જાણવું.)
„	૧૦.	અધસ્વર	અર્ધસ્વર
૬.	૧૮.	અતરગતસંધિ	અંતર્ગતસંધિ
૭.	૬.	[illegible]	[illegible]
૮.		यजमहे	यजामहे
„		પુજીએ છીએ	પૂજીએ છીએ
૯.	૨૩.	corpse.	.corpus.
૧૦.	૧૧.	दद्धि	એ જગે સમજ પડવા સારૂ જંદની બરાબર લખ્યોછે પણ ખરો આકાર दहि છે.
„	૨૮.	[illegible] અથવા [illegible]	[illegible] અથવા [illegible]
૧૧.	૧૯.	यजमहे	यजामहे
૧૨.	૧૪.	क्ताराम्	कतरम्
„	૨૮.	देवदातम्	देवदत्तम्
૧૩.	૧૭.	મત્ધાસ્થાનનાં	મૂર્દ્ધાસ્થાનનાં
૧૫.	૬.	ब्रोमि	ब्रवीमि
„	૧૯.	અકરાંત	અકારાંત
૧૬.	૪.	શરો	શૂરો
„	૨૧.	०ह्यामि	०ह्यामि
૧૭.	૧.	कृतप्रत्यय	कृत्प्रत्यय
„	૨.	तध्धितप्रत्यय	तद्धितप्रत्यय
„	૩.	વિશેશણ	વિશેષણ
૧૮.	૧૦.	सिक्ष्	शिक्ष्
૧૯.	૯.	[illegible]	[illegible]
૨૧.	૧૬.	सुज्ञा	सुज्ञ
„	૧૭.	द्र, दुर्ज्ञा	दुर्, दुर्ज्ञ
૨૨.	૨.	गिरी	गिरि
„	૧૦.	भु = [illegible]	भू = [illegible]
„	૧૬.	इष्ति	इष्टि
„	નોટ.	ति એ કૃત પ્રત્યયને અંગ્રેજીમાં tio અને ty સાથે મેલવ્યોચ તે ચુકછે. એઓને મળતો સંસકૃત ता છે જેમકે योग्यता	
૨૪.	૨૫.	चक्षु	चक्षुस्
„	૨૮.	उ	उस्
૨૬.	૧૫.	अः (અકારાંતમાં अत् = [illegible] કે [illegible])	अः (અકારાંતમાં अत्) = [illegible] અથવા [illegible]
„	૧૬.	णाम्	नाम्
૨૭.	૨૧.	વિભક્તિઓ લાગતી	વિભક્તિઓ (જો તે અશળ પ્રત્યય હોએતો) લાગતી
૨૮.	૪.	अश्वाणाम्	अश्वानाम्

સફે.	સતર.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
„	૨૭	[illegible]	[illegible]
„	૩૦.	गाथाणाम्	गाथानाम्
૩૦.	૪.	पतिणाम्	पतीनाम्
„	૧૭.	[illegible]	[illegible]
૩૨.	૧૨.	मधुनि	मधूनि
„	છેલી	૫. ૯૨ મો.	૫. ૭૨ મો.
૩૩.	૫.	दातार्	दातर्
૩૪.	૨૬.	वृहनः	वृहणः
૩૫.	૧૯.	चंद्रमत्सु	चंद्रमस्सु
„	૨૮.	दद्दांसाम्	ददुषाम्
૩૬.	૧.	दद्दांसु	दद्वस्सु
„	૫.	मनांसि	मनांसि
૩૯.	૬.	twentith	twentieth
૪૪.	૫.	દશક	દર્શક
„	૧૬.	સવાદિ	સર્વાદિ
૪૫.	૧૦.	દ્વિત્ય ભતકાળ	દ્વિતીય ભૂતકાળ
„	૧૨.	ભતકાળ	ભૂતકાળ
„	૧૯.	કતાનાં	કર્તાનાં
૪૬.	૧૧.	अन्ते	अते
„	૧૨.	અપણ	અપૂર્ણ
„	નોટ	मि=[illegible] એ	વર્તમાન કાળમાં म=[illegible] અને व=[illegible] થી શરૂ થતું
૪૭.	૧૪થી	इय, इथाः, इत	ईय, ईथाः, ईत
૪૯.	૨૦.	भु=[illegible]	भू=[illegible]

સફે.	સતર.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫૦.	૧૨.	तिस्था	तिष्ठा
૫૪.	૫.	अविदन्	એ ખરૂછે પંણ જાંણવુંકે विद ધાતુનુ अविदुः હેવું રૂપ થાએછે.
૬૫.	૧૫.	ક્રીયાપદનો	ક્રિયાપદનો. ઘણે ઠેકાંણે દીર્ઘ ઈ લખાઈછે તે ગળત જાંણવું.
૬૬.	૨૭.	ઈત્યાદી.	ઈત્યાદિ. ઘણેઠેકાંણે દીર્ઘ ઈ છે તે ગલતછે.
„	૨૮.	उषमन्	उष्मन्
૬૭.	૧૭.	त्रतीय	તૃતીય. ઘણે ઠેકાંણે ત્ર લખેળુછે તે ખોટુછે.
૬૮.	૧૧.	स्तवाण	स्तवान
૬૮.	૧૭.	કમણી ક્રીયાપદ	કર્મણી ક્રિયાપદ
૭૦.	૬.	चक्रान	चक्राण
„	૭.	शुश्रुवान	शुश्रुवाण
„	૨૪.	अभ्यास्तस्	अभ्यस्तस्
૭૧.	૯.	इदा	इदानीम्
„	૨૩.	neighther	neither
૭૬.	૧.	પુતુ	પુરતુ
„	૮.	સ્માસ	સમાસ. ઘણી જગે એમ લખાએળુછે તે ભુલછે.
૭૭.	૩.	विट्	वैश्य
„	૧૨-૧૩	દ્વિગુઃસ્માસ	દ્વિગુસમાસ
૮૩.	૨.	વીશેષણ	વિશેષ

જંદ ભાષાના મુળાક્ષરો તથા તેઓના ઊચ્ચાર.

જંદ.	ગુજરાતી	જંદ.	ગુજરાતી	જંદ.	ગુજરાતી	જંદ.	ગુજરાતી	જંદ.	ગુજરાતી.
𐬀	અ	𐬄	અં	𐬰 [2]	જ.	𐬠	બ	𐬵	હ
𐬁	આ	𐬅	આં	𐬲 [3]	જ઼	𐬨	મ	𐬢=𐬣	અંઘ્
𐬌	ઇ	𐬐	ક	𐬙=𐬝 [4]	ત	𐬫=𐬪 𐬌𐬌 [5]	ય	𐬈	ઙ
𐬍	ઈ	𐬑	ખ	𐬚	થ	𐬭	ર	𐬉	એ
𐬎	ઉ	𐬒 [1]	ખ્	𐬛	દ	𐬎𐬎=𐬡 [6]	વ	𐬃	આઓ
𐬏	ઊ	𐬔	ગ	𐬜	ધ	𐬬	ઉવ	𐬃𐬵	આઓઙ્·હ
𐬆=𐬇	એ	𐬖	ઘ	𐬥=𐬧	ન	𐬯	સ	𐬳	હ્ય
𐬂	અઓ	𐬗	ચ	𐬞	પ	𐬱	શ	𐬃𐬵𐬀	અઙ્· ઉહ
𐬊=𐬋	ઓ	𐬘	જ	𐬟	ફ	𐬴	ષ	𐬀𐬭	અઙ્·ર

𐬐𐬅 𐬐𐬄 𐬐𐬋 𐬐𐬂 𐬐𐬆 𐬐𐬉 𐬐𐬏 𐬐𐬎 𐬐𐬍 𐬐𐬌 𐬐𐬁 𐬐𐬀

કાં કં કો કઓ કએ કે કૂ કુ કી કિ કા ક

𐬵𐬌𐬌𐬁𐬙. 𐬀𐬵𐬨𐬁𐬌. 𐬎𐬱𐬙𐬁. 𐬀𐬯𐬙𐬍. 𐬎𐬱𐬙𐬁. 𐬀𐬯𐬙𐬍. 𐬬𐬀𐬵𐬌𐬱𐬙𐬆𐬨. 𐬬𐬊𐬵𐬏. 𐬀𐬴𐬆𐬨.

ક્ષત્ અહ્માઇ ઊશ્તા અસ્તી ઉશ્તા અસ્તી વહિશ્તેમ્ વોહૂ અષેમ્

𐬀𐬴𐬆𐬨. 𐬬𐬀𐬵𐬌𐬱𐬙𐬁𐬌. 𐬀𐬴𐬁𐬌.

અષેમ્ વહિશ્તાઇ અષાઇ

---

૧ એનો ઉચ્ચાર ફારશી خ નાં જેવોછે.

૨ એ અક્ષરનો ઉચ્ચાર ફારશી ز તથા અંગ્રેજી Z નાં જેવો થાયછે.

૩ એ અક્ષરનો ઉચ્ચાર ફારશી ژ નાં જેવો થાએછે.

૪ એ મધેથી 𐬝 ઘણુંકરીને શબ્દની આખેરે લખાયછે.

૫ એ મધેથી 𐬪 અને 𐬫 શબ્દને મથાલે, તથા 𐬌𐬌 શબ્દની વચે લખાયછે.

૬ એ મધેથી 𐬡 શબ્દને મથાલે તથા 𐬎𐬎 શબ્દની વચે, લખાયછે.

જંદ ભાષાનાં વ્યાકરણને સંસકૃત ભાષાનાં વ્યાકરણ સાથે મેલવીને શીખવાની રીત મુખતેશરમાં.

જાંણવું કે જંદ અને સંસકૃત એ બંધે ભાષાઓ એક બીજીને (થોડાએક હરફોની તબદીલ અને કાયદાઓનાં ફેરફાર શીવાયે) ઘણીક રીતે એકમલતી આવેછે. સંસકૃત ભાષા વ્યાકરણ અને ફરહંગ સાથે સંમપુરણછે, પણ જંદમાં એવું કાંઈ રહેઊ નથી. જંદ ભાષાનાં ઘણાંખરાં પુસ્તકો તારાજ થાઈ ગયાંછે, માત્રે થોડાંએક રહેઆંછે. તે ઊપરથી એ ભાષાનું વ્યાકરણ સંસકૃતનાં વ્યાકરણ સાથે મેલવીને લખવાનું શરૂ કરીએ છઈએ.

ભાગ ૧ લો—વર્ણ વીચાર.

૧. સંસકૃતમાં જે કાયદે મુલાક્ષરો ગોઠવેલાછે, તે કાયદા બીજી જુબાંનો કરતાં ઘણોજ પુખ્ત અને અકલપસંદ રીતે રચેલોછે. તેજ કાયદા પ્રમાણે હાલના યુરોપીઅન વીદવાંનોએ જંદના મુલાક્ષરોનેબી ગોઠવેલાછે. જેમકે अ, आ, 𐬀, 𐬁, क, ख, 𐬐, 𐬑, ઈત્યાદી.

૨. સંસકૃત ભાષામાં બધા મલીને મૂલવર્ણો ૪૭ છે. તેઓ ડાબેથી જમની તરફ લખાયછે. જંદમાં બધા મલીને મૂલવર્ણો ૪૩ છે. તેઓ જમનેથી ડાબી તરફ લખાયછે. તેસાથે હાલ જમાંનેના યુરોપીઅન વીદવાંનો જંદ તથા સંસકૃતનાં અક્ષરોને બદલે અંગ્રેજી અક્ષરોબી પોતાની બનાવેલી કેતાબોમાં વાપડેછે. તે સંઘલા અક્ષરોનો સમજ પડવા શારૂ નીચે એક કોઠો આપ્યોછે.

સંસકૃતનાં મુલાક્ષરો.	સંસકૃતનીજ રીતે ગોઠવેલા જંદનાં મુલાક્ષરો.	એ અક્ષરોને બદલે વપડાતા અંગ્રેજી અક્ષરો.
अ, आ = ा	𐬀, 𐬁	a â
इ = ि, ई = ी	𐬌, 𐬍	i î
उ = ु, ऊ = ू	𐬎, 𐬏	u û
ऋ = ृ, ॠ = ॄ	𐬆𐬭𐬆, 𐬆𐬭𐬆	સં. ri જં. ere સં. rî જં. ere
ऌ = ॢ, ॡ = ॣ		lri lrî
ए, ऐ	𐬀𐬉, 𐬁𐬌	સં. ê જં. aê સં. ai જં. âi
ओ = ो, औ = ौ	𐬀𐬊, 𐬁𐬎	સં. ô જં. ao સં. au જં. âu
क, ख, ग, घ, ङ	𐬐, 𐬑, 𐬔, 𐬖	k, kh, g, gh, ṇ
च, छ, ज, झ, ञ	𐬗, 𐬘	ch, chh, j, jh, ṇ
ट, ठ, ड, ढ, ण		t, th, d, dh, ṇ
त, थ, द, ध, न	𐬙=𐬝, 𐬚, 𐬛, 𐬜, 𐬧=𐬥	ṭ, ṭh, ḍ, ḍh, ṇ
प, फ, ब, भ, म	𐬞, 𐬟, 𐬠, 𐬨	p, ph, b, bh, m
य, र, ल, व	𐬫=𐬌𐬌=𐬪, 𐬭, 𐬬=𐬎𐬎=𐬡	y, r, l, v, w
श, ष, स, ह	𐬯, 𐬱, 𐬳, 𐬵	s, sh, ç, h
	𐬓, 𐬰, 𐬲, 𐬣=𐬦	q, z, zh, ṇ=ṇ
	𐬃, 𐬈, 𐬉, 𐬋, 𐬅	âô, e, ē, ô, án

સ્વરો.

૩. સંસકૃતમાં ૧૪ સ્વરોછે. જંદમાં સંસકૃતને મલતા ૧૨, તથા બીજા ૧૩, મલીને જુમલે ૨૫ સ્વરોછે. તે મધેથી ૧૨) ને સાદા સ્વરો, ૬ ને સંધી સ્વરો, તથા ૭ ને દ્વિસ્વરો કરી હાલ નાંમ આપીએ છઇએ.

૪. સંસકૃતના ૧૪ તથા તેને મલતા જંદનાં ૧૨ સ્વરો નીચે કહેલી વીગત પ્રમાણે એક બીજા માંથી ઊતપન્ન થાએલાછે.

બેહુ ભાષામાં अ = 𐬀 + अ = 𐬀 = आ 𐬁	બેહુ ભાષામાં अ = 𐬀 + इ = 𐬌, કે ई = 𐬍 = ए 𐬀𐬉
" इ = 𐬌 + इ = 𐬌 = ई 𐬍	" आ = 𐬁 + " = " કે " = " = ऐ 𐬁𐬌
" उ = 𐬎 + उ = 𐬎 = ऊ 𐬏	" अ = 𐬀 + उ = " કે ऊ = 𐬏 = ओ 𐬀𐬊
" ऋ = 𐬆𐬭𐬆 + ऋ = 𐬆𐬭𐬆 = ॠ 𐬆𐬭𐬆	" आ = 𐬁 + " = " કે " = " = औ 𐬁𐬎
" ऌ + ऌ = ॡ	

એ પ્રમાણે સંસકૃતમાં ૫) હ્રસ્વ, ૫) દીર્ઘ, અને ૪) સંધી, સ્વરો; તથા જંદમાં ૪) હ્રસ્વ, ૪) દીર્ઘ, અને ૪) સંધી, સ્વરો, છે.

૫. સંસકૃતને મલતા જંદના બાર સ્વરો શીવાયે બાકી રહેલા જંદનાં સ્વરો નીચે પ્રમાણે; 𐬊, 𐬆, 𐬇, અને 𐬃, એ ચાર સાદા; 𐬋 અને 𐬈 એ બે સંધી; અને 𐬆𐬀, 𐬀𐬉𐬌, 𐬀𐬌𐬌, 𐬁𐬀, 𐬁𐬌, અને 𐬁𐬏, એ સાત દ્વિસ્વરો.

અર્ધ સ્વરો.

૬. સંસકૃતમાં ૪) અને જંદમાં ૩) અર્ધસ્વરોછે. તેઓની ઉતપતિ નીચે પ્રમાણે થાએલીછે.

इ = 𐬌, અથવા ई = 𐬍, સાથે કોઈબી બીજો સ્વર મલવાથી य् = 𐬫 થયો.
ऋ = 𐬆𐬭𐬆, " ॠ = 𐬆𐬭𐬆, " र् = 𐬭 "
ऌ, " ॡ " ल् "
उ = 𐬎, " ऊ = 𐬏, " व् = 𐬬 "

જોકે એ હરશે સ્વર ઊપરથીજ ઊતપન્ન થયેલાછે, તોપણ તેઓને વ્યંજનમાંબી ગણેઆછે.

વ્યંજનો.

૭. સંસકૃતમાં જુમલે વ્યંજનો ૩૩ છે; જંદમાં ૩૬ છે. એ બેહુ ભાષાઓમાં જેમ સ્વરો એક બીજામાંથી ઊતપન્ન થયાછે, તેમજ વ્યંજનો પણ 'હ' નો ઊચ્ચાર જોડાવાથી બનેલાછે. તે એમકે क् = 𐬐 + 'હ' = ख् = 𐬑, તેમજ ग् = 𐬔 + 'હ' = घ् = 𐬖 ઈતીઆદી. એ બાબદનો દાખલો અંગ્રેજી તથા ફારશીમાંથી સમજ પડતો મલેછે. જેમકે k+h=kh. g+h=gh. ک+ه=کھ. گ+ه=گھ ઈતીઆદી.

૮. એ સ્વરો તથા વ્યંજનોને જુદા જુદા વર્ગોમાં વેહેચીને તેનાં સ્થાંનો કીધાંછે તેઓના નાંમ. कंठस्थान ગલાંમાંથી બોલાતા હરફોનું (gutturals), तालुस्थान તાલવેથી બોલાતા હરફોનું (palatals), मूर्धास्थान જીભને તાલવે લાગવાથી બોલાતા હરફોનું (cerebrals), दंतस्थान દાંતોથી બોલાતા હરફોનું (dentals), ओष्टस्थान હોઠમાંથી બોલાતા હરફોનું (labials), नासिकास्थान નાકમાંથી નીકલતા હરફોનું (nasals), उष्माणः બંધે દાંતોની સાથે જીભ મલવાથી બોલાતા હરફોનું (sibilants), अर्धस्वराः સ્વર ઊપરથી બનેલા વ્યંજનો (semi vowels.)

૯. પેંહેલાં પાંચ સ્થાંનો મધેનાં પેહેલા તથા તરીજાને अल्पप्राण એટલે 'ઝીણો' અને બીજા તથા ચોથાને महाप्राण એટલે 'જાડો' કરી કેહછે. તેમજ દરેક સ્થાનનાં પેહેલા તથા બીજાને, તથા સંઘલાં ઊષ્માણ અક્ષરોને, कठोर, (hard or surd) અને ત્રીજા તથા ચોથાને मृदु*(soft or sonant) કરી કેહછે. તેસાથે દરેક સ્થાનનાં ચાર હરફોની પછી એકકો નાસિક તથા ઊષ્મ, અને આગમજ બબે સ્વરો, લગાડીને તેઓની હારો ગોઠવીછે; કે જે નીચેનાં કોઠા ઊપરથી. જણાશે. ह = 𐬵 તથા ।: વીસર્ગ કંઠસ્થાનમાં ગણેઆછે.

સ્થાન.	એજ સ્થાનના સ્વરો.		એજ સ્થાનનાં કઠોર.	એજ સ્થાનનાં મૃદુ.	[illegible]	[illegible]	એજસ્થાનનો અર્ધ સ્વર.	એજસ્થાનનાં બાકી રહેલા જંદ.
	હ્રસ્વ.	દિર્ઘ.						
કંઠસ્થાન ..	अ = 𐬀	आ = 𐬁	क् = 𐬐 ख् = 𐬑	ग् = 𐬔 घ् = 𐬖	ङ्		ह = 𐬵 † ।:	[illegible]
તાલુસ્થાન ..	इ = 𐬌 તથા ए = 𐬀𐬉	ई = 𐬍 તથા ऐ = 𐬁𐬌	च् = 𐬗 छ्	ज् = 𐬘 झ्	ञ्	श् = 𐬱	य् = 𐬫	
મૂર્ધસ્થાન..	ऋ = 𐬆𐬭	ॠ = 𐬆𐬭	ट् ठ्	ड् ढ्	ण्	ष् = 𐬴	र् = 𐬭	[illegible]
દંતસ્થાન ..	ऌ	ॡ	त् = 𐬙 थ् = 𐬚	द् = 𐬛 ध् = 𐬜	न् = 𐬥	स् = 𐬯	ल्	[illegible]
ઓષ્ટસ્થાન..	उ = 𐬎 તથા ओ = 𐬀𐬊	ऊ = 𐬏 તથા औ = 𐬁𐬎	प् = 𐬞 फ् = 𐬟	ब् = 𐬠 भ्	म् = 𐬨		व् = 𐬬	

વ્યંજનો સાથે સ્વરો કેમ જોડાએચ તે વીસે.

૧૦. સંસકૃતમાં વ્યંજનની પાસે સ્વરોનાં ચીન્હો જોડવામાં આવેછે. (કે જે ચીન્હો હમોએ આગલ ૩ જા ફકરામાંના કોઠામાં જણાવેલાંછે) તેઓને બદલે જંદમાં આખા સ્વરોજ પાસે મુકવામાં આવેછે, અને જે વ્યંજન કોઈબી સ્વર વીનાંનો હોએછે, તેની નીચે સંસકૃતમાં (्) આવી નીશાંણ કાહાડેછે કે જેને विराम કરી કેહછે. તેમજ જંદમાં કોઈબી સ્વર વીનાંનો વ્યંજન હોએ તેને વિરામની મુઆફેક વાંચવો. જેમકે क् = 𐬐, क = 𐬐𐬀, का = 𐬐𐬁, कि = 𐬐𐬌, कु = 𐬐𐬎, ઈતીઆદી.

† જોકે ह = 𐬵, એ અક્ષરને એ જગાએ મુકયોચ તો પણ તે કાંઈ અર્ધ સ્વર ગણાતો નથી.

જોડાક્ષરો વીશે.

૧૧. સંસકૃતમાં વ્યંજનો કટકા થઈને જોડાએછે, તેમ ઝંદમાં જોડાતા નથી. પણ એ રીતે જોડાએલોજ ઉચ્ચાર સ્વરની મદદ વીનાનાં હરફોનો થાએછે. જેમકે स्त्रि = 𐬯𐬙𐬭𐬌 (બાયડી) उष्ट्र = 𐬎𐬱𐬙𐬭𐬀 (ઊંટ) ઈત્યાદી.

ગુણ અને વૃદ્દિ.

૧૨. બેહુ ભાષાઓમાં તરેહવાર કારણોને લીધે એકંદર બોલોમાં इ = 𐬌, उ = 𐬎, ऋ = 𐬆𐬭𐬆, અને ऌ, -હસ્વ કે દિર્ઘ, પોતાની મેલે બદલાઈને ए = 𐬀𐬉, ओ = 𐬀𐬊, अर् = 𐬀𐬭, અને अल् થઈ જાએછે; તેને સંસકૃતમાં ગુણ; તથા ऐ = 𐬁𐬌, औ = 𐬁𐬎, आर् = 𐬁𐬭, અને आल् થઈ જાએછે તેને સંસકૃતમાં વૃદ્ધિ; કરી કેહછે. અને ગુણકે વૃદ્ધિ થાએલા હરફની પાસે જો કોઈ બીજો સ્વર આવેછે, તો તેમાંનો આગલો સ્વર જેમનો તેમ રહીને પાછલો સ્વર પાસે આવેલા સ્વરની સાથે જોડાવાને લીધે અર્ધસ્વર થાયછે. ગુણ માત્રે -હસ્વ કે દિર્ઘ इ = 𐬌, उ = 𐬎, ऋ = 𐬆𐬭𐬆, અને ऌ નીજ થાયછે; પણ વૃદ્ધિ દરેક સ્વરની થાએછે. એ વીશે નીચેના કોઠા હમેશાં યાદ રાખવા જોઈએ.

ગુણનો કોઠો.

સ્વરો.	अ=𐬀	आ=𐬁	इ=𐬌	ई=𐬍	उ=𐬎	ऊ=𐬏	ऋ=𐬆𐬭𐬆	ॠ=𐬆𐬭𐬆	ऌ	ॡ
જારે ગુણ થાઈ તારે કેવું રૂપ થયું?			ए=𐬀𐬉 અથવા =𐬊𐬌	ए=𐬀𐬉 અથવા =𐬊𐬌	ओ=𐬀𐬊 અથવા =𐬆𐬎	ओ=𐬀𐬊 અથવા =𐬆𐬎	अर्= 𐬀𐬭	अर्= 𐬀𐬭	अल्	अल्
ગુણ થયા પછી કોઈ સ્વર પાસે આવાથી બનેલુ રૂપ.			अय्= 𐬀𐬌𐬌	अय्= 𐬀𐬌𐬌	अव्= 𐬀𐬎𐬎	अव्= 𐬀𐬎𐬎	अर्= 𐬀𐬭	अर्= 𐬀𐬭	अल्	अल्
ગુણ થાયલો અક્ષર શુંછે?			अ+इ 𐬀+𐬌	अ+इ 𐬀+𐬌	अ+उ 𐬀+𐬎	अ+उ 𐬀+𐬎	अ+ऋ 𐬀+𐬆𐬭𐬆	अ+ऋ 𐬀+𐬆𐬭𐬆	अ+ऌ	अ+ऌ

વૃદ્દિનો કોઠો.

સ્વરો.	अ=𐬀	आ=𐬁	इ=𐬌	ई=𐬍	उ=𐬎	ऊ=𐬏	ऋ=𐬆𐬭𐬆	ॠ=𐬆𐬭𐬆	ऌ	ॡ
જારે વૃદ્ધિ થાઈ તારે કેવું રૂપ થયું?	आ=𐬁	आ=𐬁	ऐ=𐬁𐬌	ऐ=𐬁𐬌	औ=𐬁𐬎	औ=𐬁𐬎	आर्= 𐬁𐬭	आर्= 𐬁𐬭	आल्	आल्
વૃદ્ધિ થાયા પછી કોઈ સ્વર પાસે આવાથી બનેલુ રૂપ.			आय्= 𐬁𐬌𐬌	आय्= 𐬁𐬌𐬌	आव्= 𐬁𐬎𐬎	आव्= 𐬁𐬎𐬎	आर्= 𐬁𐬭	आर्= 𐬁𐬭	आल्	आल्
વૃદ્ધિ થાએલો અક્ષર શુંછે?	अ+अ 𐬀+𐬀	अ+अ 𐬀+𐬀	आ+इ 𐬁+𐬌	आ+इ 𐬁+𐬌	आ+उ 𐬁+𐬎	आ+उ 𐬁+𐬎	आ+र् 𐬁+𐬭	आ+र् 𐬁+𐬭	आ+ल्	आ+ल्

ભાગ બીજો; સંધિ વીચાર.

૧૩. સંસકૃત તથા જંદ એ બેહુ ભાષાઓમાં કેટલાએક હરફો એક બીજાની પાશે આવેછે તારે તે બેહુ એખરા મલી જઈ તે એક જુદું રૂપ બની જાએછે, તેને 'સંધિ' કરી કેહછે. સંધિ બે જાતનીછે, સ્વર સંધિ, અને વ્યંજન સંધિ.

સ્વર સંધિ.

૧૪. જારે એક હ્રસવ કે દિર્ઘ સ્વર બીજા તેનાં તેજ હ્રસવ અથવા દિર્ઘ સાથે જોડાએ તારે તે બંધેનુ રૂપ બદલાઈને તેજ જાતનો એક દિર્ઘ સ્વર ઉતપન્ન થાએ તેને 'દિર્ઘ સંધિ' કરી કેહછે. જેમકે,

न + अस्ति = नास्ति (નથી) [illegible] + [illegible] = [illegible] (કેરશાસ્પ)
जिवा + अन्त = जिवान्त (જીવનો છેડો) [illegible] + [illegible] = [illegible] (અહીઆં નહી)
सा + आगता = सागता (પેલી આવી) [illegible] + [illegible] = [illegible] (અથવા નહી)
दधि + इह = दधीह (દહી અંહીછે) [illegible] + [illegible] = [illegible] (આ, સ્ત્રીલીંગ)
भानु + उदयः = भानूदयः (સુર્યનો ઊદય) [illegible] + [illegible] = [illegible] (સારૂં વચન)
पितृ + ऋद्धिः = पितृद्धिः (બાપની દોલત) ઈત્યાદી.

(ક) કેટલીએક વખતે એ કાયદાનાં અપવાદોબી મલેછે. જેમકે,

कर्क + अन्धु = कर्कन्धु (એક જાતનું ઝાડ) [illegible] + [illegible] = [illegible] (પાકીથી)
कुल + अटा = कुलटा (કુટણી) [illegible] = आत् (ત્યારે) ઈત્યાદી.

૧૫. अ=[illegible], અને आ=[illegible], વતરોગે હરેક સ્વરની પાશે જુદો, અથવા તે સ્વરનાં જેવો નહી એવો, કોઈબી સ્વર આવેતો તે બંધે એકઠા મલીને એક અર્ધસ્વર થાએછે; તેને 'અંતરગતસંધિ' કરી કેહછે. જેમકે,

दधि + आनय = दध्यानय (દહી લાવ) [illegible] + [illegible] = [illegible] (સાંભું, સાંભે થનાર)
प्रति + उवाच = प्रत्युवाच (ફરી બોલ્યો) [illegible] + [illegible] = [illegible] (સુફેદ છાતી, અથવા † હૈડાંનો.)
गौरी + अत्र = गौर्यत्र (ગોરી હંઈછે) [illegible] + [illegible] = [illegible] (ધીકાર ભરેલાઓનું)
मनु + अन्तरम् = मन्वंतरम् (મનુનાં વખતમાં) [illegible] + [illegible] = [illegible] (થાયે)
तु + इदानीम = त्विदानीम् (પણ હમણાં) [illegible] + [illegible] = [illegible] (ઘણોજ ફાયદેમંદ)
पितृ + अर्थः = पित्रर्थः (બાપની મીલકત) ऌ + अनुबंध: = लनुबंध: (ऌનો અનુબંધ)

વલી એમજ ए=[illegible], ओ=[illegible], ऐ=[illegible], અને औ=[illegible], એઓની પાશે જારે બીજા સ્વરો આવેછે તારેબી 'અંતરગતસંધિ' થાએછે. જેમકે,

ने + अनम् = नयनम् (આંખ) [illegible] + [illegible] = [illegible] (પક્ષી)

---

† એક શખસનું નાંમછે, જુઓ વેસ્ટ. યષ્ટ. ૧૯ ફ. ૪૬

मो + अति = भवाति (તે થાયછે) [illegible] + [illegible] = [illegible] (તે થાયછે)
तौ + इह = ताविह (પેલા બે હુઈઆં) [illegible] + [illegible] = [illegible] (તું છોડેચ, ઉરાડેચ)
नै + अकः = नायकः (મુખ્ય સરદાર) ઈત્યાદી.

અપવાદ.

गो + अक्षः = गवाक्षः (નાંહાંની બારી) [illegible] + [illegible] = [illegible] † (બુઢી ઊમરનો)
गो + इन्द्रः = गवेन्द्रः (મોહટો બળદ) [illegible] + [illegible] = [illegible] (ત્રણ દીવસ લગી)
गो + अजिनम् = गवाजिनम् (બલદનું ચાંમડું) ઈત્યાદી.

(૬) જંદમાં કેટલીએક વખતે [illegible] તથા [illegible] ની પાસે કોઈ બીજો સ્વર આવેછે તારે એક ફાલતુ [illegible] વચમાં દાખેલ કીધેલી હોએછે; કે જેથી તે બંધે સંધાઇને [illegible] થવાને બદલે [illegible] કરી થાએછે. જેમકે [illegible] + [illegible] = [illegible] (બદનને સારૂ) [illegible] + [illegible] = [illegible] (હું બોલુછું) ઈત્યાદી.

૧૬. જારે સંસકૃતમાં अ, आ, અને જંદમાં [illegible], એ સ્વરોની પાસે इ = [illegible], उ = [illegible], અને ऋ = [illegible], -હસવ અથવા દિર્ઘ, આવે; તે બંધે એકઠા મલીને ए = [illegible] = [illegible], ओ = [illegible] = [illegible], અને अर् = [illegible], થાઈ જાયછે તેને 'ગુણસંધિ' કરી કેહછે. જેમકે,

परम + इश्वरः = परमेश्वरः (મોહટો શાહેબ) [illegible] + [illegible] = [illegible] (શઊથી આગલ)
दाम + उदरः = दामोदरः (જેને પેટે દોરડું વીટારેલુંછે તે) [illegible] + [illegible] = [illegible] (કાળો બળદ)
यथा + इप्सितम् = यथेप्सितम् (જેમ ઈચ્છેલું) गंगा + उदकम् = गंगोदकम् (ગંગાનું પાણી)
तव + ऋद्धिः = तवर्द्धिः (તાહારી દોલત) तव + ऌकारः = तवल्कारः (તારો ऌકાર) ઈત્યાદી.

૧૭. બિહુ ભાષાઓમાં अ = [illegible] ની પાસે, ए = [illegible], ऐ = [illegible], ओ = [illegible], औ = [illegible], अर् = [illegible], અને अल् આવે તારે, અથવા आ = [illegible] ની પાસે अ = [illegible] કે आ = [illegible] શીવાએ કોઈબી સ્વર આવે તારે, તેઓ એકઠા મલી જઈને ऐ = [illegible], औ = [illegible], आर् = [illegible], અને आल् થઈ રેહછે. તેને 'વૃદ્ધિસંધિ' કરી કેહછે. જેમકે,

तव + एषा = तवैषा (આ તાહારી) [illegible] + [illegible] = [illegible] (અહોરમજદને)
तस्य + ऐश्वर्यम् = तस्यैश्वर्यम् (તેહેની દોલત) [illegible] + [illegible] = [illegible] (અહોરમજદને)
तव + ओदनम् = तवौदनम् (તાહારો ભાત) तव + औचित्यम = तवौचित्यम् (તારી સત્યશીળતા)
गंगा + ओघः = गंगौघः (ગંગાનો ધોત) [illegible] + [illegible] = [illegible] (જેઓએ)

નીચે આપેલા કોઠા ઊપરથી સ્વરસંધીની સહમજ શારીપઠે પડેછે, પણ જાણવું જોયે કે એ મધેનાં કેટલાએક આકારો હાલ તુરત જંદનાં પુસ્તકોમાં મલતા નથી.

† જુઓ વેસ્ટ. પૃષ્ટ. ૧૦ ફ. ૭૪

	अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ऌ	ॡ	ए	ऐ	ओ	औ
अ	आ	आ	ए	ए	ओ	ओ	अर्	अर्	अल्	अल्	ऐ	ऐ	औ	औ
आ	आ	आ	ए	ए	ओ	ओ	अर्	अर्	अल्	अल्	ऐ	ऐ	औ	औ
इ	य	या	ई	ई	यु	यू	यृ	यॄ	यॢ	यॣ	ये	यै	यो	यौ
ई	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
उ	व	वा	वि	वी	ऊ	ऊ	वृ	वॄ	वॢ	वॣ	वे	वै	वो	वौ
ऊ	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
ऋ	र	रा	रि	री	रु	रू	ॠ	ॠ	ॡ	ॡ	रे	रै	रो	रौ
ॠ	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
ऌ	ल	ला	लि	ली	लु	लू	लृ	लॄ	ॡ	ॡ	ले	लै	लो	लौ
ॡ	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
ए	अय	अया	अयि	अयी	अयु	अयू	अयृ	अयॄ	अयॢ	अयॣ	अये	अयै	अयो	अयौ
ऐ	आय	आया	आयि	आयी	आयु	आयू	आयृ	आयॄ	आयॢ	आयॣ	आये	आयै	आयो	आयौ
ओ	अव	अवा	अवि	अवी	अवु	अवू	अवृ	अवॄ	अवॢ	अवॣ	अवे	अवै	अवो	अवौ
औ	आव	आवा	आवि	आवी	आवु	आवू	आवृ	आवॄ	आवॢ	आवॣ	आवे	आवै	आवो	आवौ

છુટી [illegible] અને [illegible] ચીશ.

૧૮. ઉપર કહેલા સ્વર સંધીનાં કાયદાઓથી શાફ માલુમ પડેછે કે જારે એક સ્વરની પાસે બીજો સ્વર આવે તારે યોગ્યતા પ્રમાણે સંધિ થઈને તેઓનુ રૂપ ફેરવાઈ જાએછે. પણ જંદમાં [illegible], અને [illegible], એ દશ અક્ષરો જારે [illegible], [illegible], [illegible], અને [illegible] ની સાથે જોડેલા હોય તારે તેઓની પછવાડે એક [illegible] જરૂર આવે; તેમજ જારે એ દશે હરફો [illegible], અને [illegible] ની સાથે જોડેલા હોય તારે તેઓની પછવાડે એક [illegible] દાખેલ થાય. એ બંધે છુટા સ્વરો, [illegible] અને [illegible], પોતાની આગમજ આવેલા સ્વર સાથે સંધાઈને જુદો આકાર લેતા નથી. † જેમકે [illegible]=पतिः (ધણી) [illegible]=सत्या (શાચું) [illegible]=यजमहे (હમો પુંજીએછીએ) [illegible]=यदि (જો અગર) [illegible]=अनिक (ફોજ, લશકર) [illegible]=अपि (ભી) [illegible]=एभ्यः (એઓને વાસ્તે) [illegible]=नारी (સ્ત્રી) [illegible]=अभि (તરફ, ઉપર) [illegible]=पर्वत (પાહાડ) [illegible]=सर्व (સર્વે, તમામ) ઈત્યાદી.

† એની સાબેતીમાં હાલ આપણને માલમ પડેછેકે કેટળાએક શખસો Stick, Star, Smell, Snuff, ઇત્યાદ બોલોના ઉચ્ચાર 'ઈસ્ટીક,' 'ઈસ્ટાર,' 'ઈસ્મેલ,' અને 'ઈસ્નફ,' એ પરમાંણે કરેછે તેમજ એ [illegible] અને [illegible] બી વધેલા હશે

(ક) છુટો સ્વર લેનારો વ્યંજન જે સ્વરની સાથે જોડાએલો હોયે તેજ સ્વર, -હસ્વ કે દિર્ઘ, જો તેની પાછલબી હોયેતો એ છુટા સ્વરની જરૂર પડતી નથી. જેમકે [illegible] = गिरिभ्यः (પાહાડોથી) [illegible]=नारीभ्यश्च (અને સ્ત્રીઓને શારૂ) ઈત્યાદી.

(ખ) છુટો સ્વર લેનારા વ્યંજનની પછવાડે જો ર, અથવા ([illegible] સીવાયે) કોઈબી વ્યંજન હોયતો એ છુટા સ્વરની જરૂર પડતી નથી; જેમકે [illegible]=पृथु (મોહટું) [illegible]=मर्त्री (બાયડી) [illegible]=स्त्री (બાયડી) ઈત્યાદી. †

વ્યંજન સંધિ.

૧૯. સંસકૃતમાં વ્યંજન સંધિનાં ઘણાએક કાયદાઓછે. કે જે કાયદાઓની રૂએ એ ભાષામાં વ્યંજનોની સંધિ થઈને તરેહવાર રૂપો બદલાયછે. જંદમાં થોડાએક વ્યંજન સંધિનાં કાયદાઓ સંસકૃતને મલતાછે, ને કેટલાએક જુદાછે. તોપણ સંસકૃતનાં કરતાં ઘણાંજ થોડાછે.

૨૦. બેહુ ભાષાઓમાં શબ્દની વચમાં अ=[illegible] અને आ=[illegible] શીવાયે કોઈ બીજો સ્વર જો स=[illegible] ની આગમજ આવેતો તે स=[illegible] બદલાઈને ष=[illegible] થઈ જાયછે. જેમકે विश्वे=[illegible] + सु=[illegible]= विश्वेषु=[illegible] (સંઘલાઓમાં) भवी=[illegible]+स्यत्=[illegible]=भवीष्यत्=[illegible] (જે હવે પછી થનારછે તે) ઈત્યાદી.

૨૧. જંદમાં બધે ઠેકાંણે [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], અને [illegible], એ હરફો જારે કોઈબી ઝીણાં વ્યંજનની પાશે લખવામાં આવે તારે તેને 'હકાર' જોડીને તેનાં સ્થાનમાં આવેલો તેની પછીનો જાડો વ્યંજન બનાવી મુકે. એઓને મલતા સંસકૃત અક્ષરો ઝીણાજ મલવાનાં, કાંએજે તે ભાષામાં કાંઈ હેવો ફેરફાર થતો નથી. જેમકે क्रूर=[illegible] (ક્રુર, ઘાતકી) એ મધે [illegible] ની સાથે [illegible] જોડાવાથી તે બદલાઈને [illegible] થયો. તેમ જ क्षत्र=[illegible] (ચાર ટોલા મધેનાં બીજા ટોલાનું માણસ) उक्त=[illegible] (બોલેલું) स्वप्न=[illegible] (ખુઆબ, ઊંઘ) त्वाम्=[illegible] (તુંને) सत्य=[illegible] (શાચું) वाक्=[illegible] (વચન, વાણી) ઈત્યાદી. તેસાથે ઉપલા ૭ અક્ષરોમાંથી [illegible] ની હેવીબી ખાશીયતછે કે જારે એ હરફ [illegible] અથવા [illegible] એ રીતે લખાયછે અથવા બોલાયછે તારે જોકે પછવાડે સ્વર હોયછે તોપણ એક શલતુ [illegible] દાખેલ કરેછે કે જે [illegible] સંસકૃતનાં કોઈબી અક્ષર સાથે બદલાતો નથી. જેમકે [illegible]=मरक=مرگ (મરકી, મોત) [illegible]=લાટીન corpse (બદન) ઈત્યાદી.

(ક) [illegible] એ હરફ [illegible] ની પાસે આવેચ તારે તેને ભારી નથી કરતા, પણ જંદને બદલે ફારશીનાં તેનાં તેજ બોલમાં ف સાથે બદલ થાએલો મલેચ. જેમકે [illegible]=گرفت=गृभ्त (પકડેલું, લીધેલું) [illegible]=آفت (આએપત.)

(ખ) [illegible], અને [illegible] એ હરફો [illegible] અને [illegible] ની પાશે આવેચ તારે તેને ભારી કરતા નથી. જેમકે [illegible] (કાંહાં) [illegible] (કોણ) [illegible]=چند (કેટલું.)

† એ ઉપરાંત વારેઘડીએ જંદનાં ઘણાંખરા શબ્દોમાં જાંહાં જોઈએ તાંહાં એ છુટા સ્વરો નથી હોતા.

(ગ) [Avestan] અથવા [Avestan] એ બેહુ હરફોને એવોતો સંબંધછે કે ઉપલા ૭ અક્ષરોમાંનો એકુ પાશે આવ્યા છતાં [Avestan] જેમનોતેમ રેહ્છે. જેમકે स्त्री=[Avestan] (બાયડી) उष्ट्र=[Avestan]=شتر (ઊંટ) ઈત્યાદી.

ઊપર બતાવેલાં કારણો નહી હોવા છતાંબી જો ઊપલા ૭ માંનો એકુ અક્ષર આવવા છતાં કોઈ બીજો અક્ષર જાડો નહી થયો હોએતો એમ જાણવું કે તે બંધેની વચેથી કોઈ સ્વર નીકલી ગયો હશે.

૨૨. બેહુ ભાષાઓમાં च्=[Avestan] અને ज्=[Avestan] એઓની પાસે ૨૧ માં ફકરામાં જણાવેલા ૭ હરફો માંનો એકુ, અથવા જંદમાં [Avestan], આવેછે તો તેને બદલીને क्=[Avestan] કરેછે. જેમકે वच्=[Avestan]+त=[Avestan]=उक्त=[Avestan] (તે બોલ્યો) भज्=[Avestan]+त=[Avestan]=भक्त=[Avestan]=[Avestan] (વેહેચેલું) [Avestan]=तक्+[Avestan]=[Avestan] (પેહેલવાંન) [Avestan]=सच्+[Avestan]=[Avestan] (હમો પુઠે ચાલ્યા) ઈત્યાદી.

૨૩. જંદમાં દંતસ્થાનનાં કોઈબી અક્ષરની પાશે [Avestan] આવેતો તે હરફ બદલાઈને [Avestan] થઈ જાએછે, અને જારે બે [Avestan] કે [Avestan] એખટા મલે તારે તે બંધે બદલાઈને [Avestan] અથવા [Avestan] થઈ જાએછે. જેમકે [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (ઘણુંજ હીમતવાંન) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=दद्धि (તું આપ) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] =क्रुद्ध અથવા क्रोध (ગુસ્સો, ક્રોધ) ઈત્યાદી.

૨૪. જંદમાં ઓષ્ઠસ્થાનનાં કોઈબી હરફની આગમજ જો [Avestan] હોયતો બદલાઈને [Avestan] થઈ જાએછે. જેમકે [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (બે વાર) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (ત્રણ વાર) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (ખરાબ કાંમ) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (ભલી, અથવા સાચી વાંણી). [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (ભલું, અથવા શાચું વચન) ઈત્યાદી.

૨૫. જંદમાં શબ્દની આખેર [Avestan] હોય તેની આગમજ જો [Avestan] હોયતો [Avestan]; જો [Avestan] હોયતો [Avestan]; જો [Avestan] હોયતો [Avestan]; જો [Avestan] હોયતો [Avestan]; જો [Avestan] હોયતો [Avestan]; જો [Avestan] હોયતો [Avestan] અથવા [Avestan]; જો [Avestan] હોયતો [Avestan]; અને જો [Avestan] હોયતો [Avestan] અથવા [Avestan]; થઈ જાએછે. સંસકૃતમાં હેવું કાંઈ નથી. જેમકે [Avestan] + [Avestan] = [Avestan]=असुरम् (અહોરમજદને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] [Avestan]=मेघाम् (મહારાનીને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=भूमिम् (ધરથીને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=तनुम् (બદનને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=देवम् (દેવને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (ચંચલાઈને) † [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=यवम् (જવને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=सत्यम् (શાચાંને) [Avestan]+[Avestan] =[Avestan]=कायम् (કાયા, અથવા જીંદગીને) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan]=प्रादेशयम् (મેં દેખાડેઊં.)

(ક) જારે [Avestan] એ હરફ કોઈબી શબ્દની શરૂઆતમાં હોએ તેની પાશે [Avestan] આવે તો [Avestan] બદલાઈને [Avestan] થાયછે. જેમકે [Avestan]=यम् (જેણે) [Avestan]=यमः (જમશેદ.)

(ખ) કેટલીક વખતે [Avestan] ની આગમજનો [Avestan], જો તેની આગમજ [Avestan], [Avestan], અથવા [Avestan], હોયતો બદળાઈને [Avestan] થાયછે, અને કેટળીક વખતે જેમનો તેમબી રેહ્છે. જેમકે [Avestan] અથવા [Avestan]=वाचम् (સખુનને) [Avestan] અથવા [Avestan]=द्रुहम् (જુઠાઈને) [Avestan] અથવા [Avestan] કે [Avestan]=तम् (તેહને) ઈત્યાદી.

૨૬. જંદમાં કોઈબી શબ્દ મધે નાસિકસ્થાનનો કોઈબી અક્ષર હોય તેની આગમજ [Avestan] અને [Avestan]

---

† ऋण् જવું, તે ઉપરથી, જુઓ વેસ્ટ. ઈનશાને. ૯ ફ. ૨૨)

હોયતો બદળાઈને [illegible] અને [illegible] થઈ જાએછે. જેમકે [illegible]=गोमंतम् (ગાય રાખનારને) [illegible]=यान् (જેઓને) ઈત્યાદી.

૨૭. જંદમાં [illegible] ની પાસે કેટલાંએક ચોકસ પ્રત્યયો આવ્યાથી તે બદળાઈને [illegible], [illegible], અને [illegible] થઈ જાયછે. જેમકે [illegible]+[illegible]=[illegible]=यज्न (ઈજષને) [illegible]+[illegible]=[illegible]=उत्तम (શણીથી શરશ) [illegible]+[illegible]=[illegible] (વધારે મોહટું) [illegible]+[illegible]=[illegible] (હું ઈજુય) [illegible]+[illegible]=[illegible] (ઈજવાએ કરી) [illegible]+[illegible]=[illegible] (રસ્ને ઈજદ) ઈત્યાદી.

ભાગ તીજો—સંસકૃત અને જંદ એ બેહુ ભાષાઓમાં હરફેની તબદીલ.

૨૮. નીચે કહેલા સંસકૃત તથા જંદનાં સ્વરો એક બીજા શાથે બદલ થાયછે તે તેનાં દાખલા સુધાં લખ્યાછે.

अ	[illegible]	अश्व	[illegible]	ઘોડો.	ए	[illegible]= [illegible]	एतेषाम्	[illegible]	એઓનું.
आ	[illegible]	आयु	[illegible]	આયુશ, ઉમર.			क्षेत्र	[illegible]	ખેતર.શેહેર.
इ	[illegible]	इमाः	[illegible]	એઓ.					
ई	[illegible]	देवी	[illegible]	દેવી.	ऐ	[illegible]	जिन्हायै	[illegible]	જીભને શારૂ
उ	[illegible]	उ-ष्ट	[illegible]	ઊંઠ.					
ऊ	[illegible]	दूर	[illegible]	દૂર.	ओ	[illegible]= [illegible]	गोस्	[illegible]	ગાયનું.
ऋ	[illegible]	कृत	[illegible]	કીધેલું.	औ	[illegible]	गौस्	[illegible]	ગાય. બળદ.
ॠ	[illegible]	वृ	[illegible]	પસંદ કરવું.					

૨૯. જંદમાં શબ્દની અંતે જો [illegible] આવેતો તે મધેનો [illegible] લખાતો નથી. જેમકે [illegible]=विश्वे (તમાંમ) [illegible]=यजमहे (હમો પૂંજીએ છૈએ) ઈત્યાદી.

૩૦. જંદમાં [illegible] ની પછીનો વ્યંજન જો [illegible], [illegible], કે [illegible] સાથે જોડેલો હોયતો તેમાંનો [illegible] બદલાઇને [illegible] થઈ જાયછે; વાસ્તે એ પરમાંણે શબ્દની વચમાં લખેલા [illegible] ને [illegible] જાણીને સંસકૃત ए સાથે બદલવો નહી, પણ [illegible] જાણીને अ સાથે બદલવો. જેમકે [illegible]=यदि (અગર) [illegible]=मर्त्यस्य (માણશનું) ઈત્યાદી.

૬

૩૧. એ અક્ષર વીશે ચાર કાયદાઓ યાદ રાખવા જોયે. ૧ લું, જંદમાં થોડાએક ચોકશ વ્યંજનોજ જોડાએછે, બાકીનાં કેટળાએક જે જોડાતા નથી તેઓની વચે એ અક્ષર મુકવામાં આવેછે; કે જે સંસકૃતનાં કોઈબી અક્ષર સાથે બદળાતો નથી. † જેમકે [illegible]=अर्थ (મતલબ) [illegible]=वर्श (બાળ) ઈત્યાદી.

† કેટળા વ્યંજનો જોડાએછે અને કેટળા નથી જોડાતા તેનો એક કોઠો આ ચોપડીની આખેરે હમોએ લખ્યોછે.

૨ જું, ૨૬ માં ફકરામાં જણાવીઆ પ્રમાણે નાસિકાસ્થાનનાં કોઈબી હરફની આગમજ એ હરફ આવેતો [Avestan] જાણીને સંસકૃત अ સાથે બદળવો. જેમકે [Avestan]=गोमंतम् (ગાયવાલાને) [Avestan]=प्रथमम् (સઊથી આગળ) ઈત્યાદી. ૩ જું, કોઈ શબ્દ [Avestan] થી શરૂ થતો હોય તેની ઊપર 'નકાર' નો [Avestan] જારે મુકવામાં આવે તારે તેબી [Avestan] થાઈ જાએછે વાસ્તે સંસકૃત अ સાથે બદલવો જોઈએ. જેમકે [Avestan]=अविद्वस् (નહી જાણનાર) [Avestan] (વગર મકાંનનાંને શારૂ.) ૪ થું, જંદમાં કોઈ શબ્દની અંતે [Avestan] આવેલો હોય તો તેને એક ફાલતુ [Avestan] લગાડેલો હોએચ કે જે સંસકૃતનાં કોઇબી હરફ સાથે બદળાતો નથી. જેમકે [Avestan]= दातर्=[Persian] (દાતાર) [Avestan]=अंतर्=[Persian] (અંદર) [Avestan]=स्वर्=[Persian] (સુરજ, આસ્માંન) ઈત્યાદી. અને તેમજ કેટલાએક ચોકશ શબ્દોની પછવાડેબી કોઈ કોઈ વખતે [Avestan] અથવા [Avestan] વળગાડેળો હોએચ, કે જે સંસકૃતનાં કોઇબી અક્ષર સાથે બદળાતો નથી. જેમકે [Avestan]=[Avestan]=कः=[Persian] (કોણ) [Avestan]=[Avestan]=यः (જે) [Avestan]=इमाः (એઓ) [Avestan]=[Avestan]=नमः (નમશકાર) [Avestan] (મોતવાળીનું) ઈત્યાદી.

[Avestan]

૩૨. જેમ સાધારણ શબ્દોમાં નાસિકાસ્થાનનાં અક્ષરની આગમજનો [Avestan] બદલાઇને [Avestan] થાયછે તેમ જ તે ઠેકાંણે ગાથામાં [Avestan] થાયછે; કે જે વેદનાં आ સાથે બદલ થાયછે. જેમકે ગાથામાં [Avestan]=स्याम् (હું થાઊં) [Avestan]=कतराम् (બે માંના કોણને) [Avestan]=[Avestan]=यम् (જેને) ઈત્યાદી. ૨ જું, જંદમાં શબ્દની અંતેનાં [Avestan] ની પાસે એક ફાલતુ [Avestan] હોયછે, તેમ ગાથામાં [Avestan] જણાયછે. જેમકે [Avestan] (રાજય) [Avestan] (મદદ) [Avestan] (શબ્દ) ઈત્યાદી. ૩ જું, કોઈ વખતે શબ્દને મથાલે, ઘણુ કરીને ગાથામાં, એ અક્ષર [Avestan] ને બદલેબી આવેછે. જેમકે [Avestan]=[Avestan] (હીમતવાંનને) ઈત્યાદી. ૪ થું, જંદમાં જેજે બે હરફી બોલોમાં અંતે [Avestan] હોયછે તેને બદલે ગાથામાં [Avestan] આવેછે. જેમકે [Avestan]=[Avestan]=वः (તમોને) [Avestan]=[Avestan]=कः (કોણ) [Avestan]=[Avestan]=यः (જે) [Avestan]=[Avestan]=नः (હમોને) ઈત્યાદી. ૫ મું, કેટલીક વખતે એ હરફ સંસકૃત ओ અને अ ની સાથેબી બદલાયછે. જેમકે [Avestan]=मनोभिः (વીચારોથી કરી) [Avestan]=गर्भय (પકડ) ઈત્યાદી. ૬ ઠું, શબ્દની અંતે જારે [Avestan] હેવા બે અક્ષરો આવે તારે તે બંધે સંસકૃત अये સાથે બદલ થાયછે. જેમકે [Avestan]=पतये (ધણીને સારૂ) [Avestan]=आप्रीतये (પ્રીતીને શારૂ) ઈત્યાદી.

[Avestan]

૩૩. એ હરફ શબ્દની અંતે સંસકૃત अः સાથે બદલાયછે, અથવા બાજે વખતે [Avestan] ને બદલે આવેછે તો સંસકૃત ओ સાથે બદલ થાયછે. જેમકે [Avestan]=असुरः (હોરમજદ) [Avestan]=देवः (દેવ) [Avestan]=मनः (મન) [Avestan]=तन्वो (બદનમાં) ઈત્યાદી. ૨ જું, શબ્દની વચમાં [Avestan] અથવા [Avestan] એ પરમાંણે એ હરફ લખેલો હોયછે તે હમેશાં સંસકૃત अ સાથેજ બદલાયછે. જેમકે [Avestan] અથવા [Avestan]=वसु (સારૂં, ભલું) [Avestan]=देवदातम् (દેવનું આપેલું) [Avestan] અથવા [Avestan]=[Persian] (ભરેલું) ઈત્યાદી.

: વિસર્ગ.

૩૪. સંસ્કૃતમાં એ અક્ષર स् ને બદલે લખાયછે, તે કોઈબી સ્વરની પાસેજ હોયછે, અને ઘણું કરીને શબ્દની અંતેજ આવેછે, તે નીચે લખેઆ પરમાણે જંદમાં બદલ થાયછે.

સંસ્કૃત અક્ષર.	જંદ અક્ષર.	સંસ્કૃત શબ્દ.	જંદ શબ્દ.	અર્થ.
अः	[illegible]	देवः	[illegible]	દેવ.
आः	[illegible]	इमाः	[illegible]	એઓ.
इः	[illegible]	पतिः	[illegible]	ધણી.
ईः	[illegible]	आप्रीतीः	[illegible]	પ્રીતીઓને.
उः	[illegible]	तनुः	[illegible]	બદન.
ऊः	[illegible]	तनूः	[illegible]	બદનોને.
एः	[illegible] અથવા [illegible]	पतेः	[illegible]	ધણીનું.
ऐः	[illegible]	यैः	[illegible]	જેઓએ કરી.
ओः	[illegible] અથવા [illegible]	पश्वोः	[illegible] અથવા [illegible]	પશુનું.
औः	[illegible]	गौः	[illegible]	ગાય, બળદ.

વ્યંજનો.

૩૫. જંદનાં [illegible] થી તે [illegible] સુધીનાં બધા વ્યંજનો, જો તેઓની પાશે કોઈ સ્વર હોએ તો, સંસ્કૃતનાં તેજ સ્થાનનાં તેજ વ્યંજન સાથે બદલ થાએછે. દંતસ્થાનનાં અક્ષરો સંસ્કૃતનાં મત્ધાસ્થાનનાં તેનાં તેજ અક્ષરો સાથેબી બદળાઈ શકેછે. [illegible] એ હરૂપ સંસ્કૃતનાં ल् સાથેબી બદળાયછે. અને જો જંદનાં ઊપર કહેલા વ્યંજનોમાંનાં કોઈની પાસે ૨૧ માં ફકરામાં જણાવેલા [illegible] અક્ષરોમાંનો એકુ અક્ષર હોયેતો તેને તેજ સ્થાનનાં તેની આગમજનાં અલ્પ પ્રાણની સાથે બદલવો. જેમકે,

[illegible] = कः = کہ (કોણ)
[illegible] = क्रूर (ક્રૂર, ઘાતકી)
[illegible] = खर = خر (ગધેડો)
[illegible] = गाथा (કવીતા, ગાયણ)
[illegible] = ग्ना † (ઓરત)
[illegible] = अघ (પાપ)
[illegible] = चक्र = چرخ (ચક્કર)
[illegible] = जागृ (જાગવું)

† વેદમાં.

[Avestan] =	तरुण	(જવાંન)	[Avestan] =	प्र	(આગલ)
[Avestan] =	त्रि	(ત્રણ)	[Avestan] =	बुध्	(જાણવું, જાગવું)
[Avestan] =	यथा	(જેમ)	[Avestan] =	यः	(જે)
[Avestan] =	दातर् = دادار	(દાતાર)	[Avestan] =	रथ	(ગાડી)
[Avestan] =	अध	(અહીઆં)	[Avestan] =	प्लु	(ઊડવું, છોડવું)
[Avestan] =	पशु	(પશુ, ઢોર)	[Avestan] =	वात = باد	(પવન)

૩૬. [Avestan] એ હરફ હમેશાં સ્વર વીનાં લખાતો નથી. જંદમાંજ [Avestan], અને [Avestan] બદળાઈને [Avestan], અને [Avestan] અથવા [Avestan], થાયછે. [Avestan] અને [Avestan] સંસ્કૃતનાં स्व અને ફારશી خو સાથે, તથા [Avestan], [Avestan], અને [Avestan], સંસકૃત स्य સાથે બદળાયછે. જેમકે [Avestan]=स्वसर्=خواهر (બેહેન) [Avestan]=[Avestan]=स्व=خود (પોતે) [Avestan]=स्वप्न=خواب (સુવું, ખુવાબ) [Avestan]=[Avestan]=[Avestan]=अस्य (એનું) ઈત્યાદી.

૩૭. [Avestan]=च=(લાટીન que) એઓનો અર્થ "અને" કરી થાયછે. હાલની જુબાંનો જેવીકે ગુજરાતી, મરાઠી, અંગ્રેજી, ફારશી, વગેરેઓમાં જે બે અથવા વધારે શબ્દોની વચમાં 'અને' મુકવામાં આવે છે, તેનું ઊલટું ઊપલી પુરાતમ ભાષાઓમાં બંધે અથવા જેટળા શબ્દો હોયે તેઓની પછવાડે ઊપલા શબ્દો મુકવામાં આવેછે. જેમકે

[Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan]

(उर्वराश्च भूमिश्च अपश्च इमाः)

† arboresque terrasque aquasque has

ઓરવરો (અને) જમીનો (અને) પાંણીઓ (અને) આ.

તેસાથે બીજું એજે જંદમાં કોઈબી બોળનાં પ્રત્યયોમાં કોઈ કારણને લીધે કોઈ હરફનો સ્માસ, કે તબદીલ, થાઈ હોએ તેની સાથે જારે [Avestan] (અને) અથવા [Avestan] (ઈત્યાદી) એ બે માંનો એકુ શબ્દ જોડવામાં આવે તારે તે શબ્દને પોતાનાં અશલ રૂપમાં લાવી મુકે. જેમકે [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (સરદારને સારૂ) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (પ્રીતીને લીધે) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (અને મેહેર) [Avestan]+[Avestan]=[Avestan] (દાતાર અને) ઈત્યાદી.

૩૮. જંદનો [Avestan] સંસકૃત ग् અને ह् સાથેબી બદલ થાયછે. જેમકે [Avestan]=गच्छति (તે જાએછે) [Avestan]=वृत्रहा (વેરીને મારનાર, ફતેહમંદ) ઈત્યાદી.

૩૯. [Avestan] એ હરફ સંસકૃત ज्ञ सાથેબી કોઈ વખતે બદલાયેછે. જેમકે [Avestan]=सुज्ञाः (સારાં ગન્યાન વાળો) [Avestan]=दुर्ज्ञाः (ખરાબ ગન્યાન વાળો) તે સાથે જંદમાં શબ્દને મથાલે [Avestan] હોએચ તે, બદલાઈને [Avestan] થાએછે તેથી તે સંસકૃતનાં ध् સાથેજ બદલાયછે. જેમકે [Avestan]=धया (ધાવતું) [Avestan]=धृ (ધરવું, પકડવું) [Avestan]=धेनु (ગાય) ઈત્યાદી.

---

† જુઓ પ્રોફેસર બોપની 'કમપારેટીવ ગ્રામર' નો સને ૧૮૫૬ માં છપાએલો અંગ્રેજી તરજુમો સફે ૧૪૫) મેં.

૪૦. [Avestan] એ હરફ કેટલીક વખતે સંસકૃત म् સાથેબી બદલ થાયછે. જેમકે [Avestan]=भ्रातर्=[Avestan] (ભાઈ) [Avestan]=अभवत् (તે થયો) ઈત્યાદી.

૪૧. સંસકૃતનાં બધા અનુનાસિકો જંદનાં [Avestan] અથવા [Avestan] સાથે, તથા म् જંદનાં [Avestan] સાથે, તેમજ જંદનો [Avestan] સંસકૃત व् સાથેબી, બદલ થાયછે. જેમકે [Avestan]=भङ्गम् (ધાસ્તી અથવા દુ:ખ †) [Avestan]=रञ्जति (તે રંગેછે) [Avestan]=तरुण (જવાન) [Avestan]=अन्तर् (વચમાં) [Avestan]=मधु (દારૂ) [Avestan]=ब्रोमि (હું બોલુંછું) ઈત્યાદી.

[Avestan] અથવા [Avestan].

૪૨. ઊપલા બંધે અક્ષરો એકજછે અને તેઓ સંસકૃતનાં કોઈબી અક્ષર સાથે બદલાતા નથી. જંદમાં [Avestan] ની આગમજ [Avestan], અથવા પછવાડે [Avestan], [Avestan], અને [Avestan], શીવાએ કોઈબી સ્વર કે અર્ધસ્વર બંધે બાજુએ આવે તો આગલા સ્વર તથા [Avestan] ની વચમાં ઊપલાં બંધેમાંનું એક અનુસ્વાર દાખલ થાએછે. જેમકે [Avestan]=वसु (સારૂં) [Avestan]=वसियस् (વધારે સારૂં) [Avestan]=वसिष्ट (ઘણુંજ સારૂં) [Avestan]=असी (તુંછે) [Avestan]= मनसः (મનશનીનું) ઈત્યાદી.

૪૩. જારે [Avestan] ની આગમજ [Avestan] હોએ તારે [Avestan] ને બદલે [Avestan] દાખળ થાએછે. જેમકે [Avestan]=मासः (મહીનાં) [Avestan]=असुरासस् (ધણીઓ) ઈત્યાદી.

૪૪. જારે [Avestan] ની પછવાડે [Avestan] (કે જે એક અર્ધસ્વરછે તે) આવેતો [Avestan] નીકલી જાએછે. જેમકે [Avestan]=सहस्र=[Avestan] (હજાર) ઈત્યાદી.

૪૫. જારે [Avestan] હેવા આકારની પાસે કોઈબી સ્વર કે અર્ધસ્વર આવે તારે નાંકેનો [Avestan], [Avestan] ની વચમાં આવી જાએછે. જેમકે [Avestan]=पृच्छस्व (તું પુછ) [Avestan]=वस्व्याः (ભળીનું) ઈત્યાદી.

(ક) કેટલીએક વખતે [Avestan] અને [Avestan] (ઘણું કરીને અકરાંત પુલીંગ બોલોને છઠી એક વચન લાગતી વખતે) નથીબી આવતો. જેમકે [Avestan] (હોરમજદનું) એ બોલ [Avestan] નથી થયો. તેમજ [Avestan] એ [Avestan] નથી થયો.

૪૬. [Avestan] એ માત્રે [Avestan] નો બીજો આકારછે. તે હમેશાં [Avestan] અને [Avestan] ની પાસે [Avestan] ને બદલે લખાએછે તે વખતે સંસકૃત व् સાથે, અને જારે સ્વરની પાસેલખેલો હોયછે તારે સંસકૃત म् અથવા ઓષ્ટસ્થાનનાં કોઈબી અક્ષર સાથે, બદલાયછે. જેમકે [Avestan]=त्वाम् (તુંને) [Avestan]=अध्वन् (રસ્તો) [Avestan]=गर्भ (ગરભ) ઈત્યાદી.

૪૭. [Avestan] એ હરફ શબ્દની અંતે : વિસર્ગ સાથે બદલાયછે અને વચમાં (ઘણું કરીને [Avestan] ની આગમજ) એ અક્ષર [Avestan] ને બદલે લખાએછે તે સંસકૃત ष् શાથે બદલાયછે. જેમકે [Avestan]=तनुः (બદન) [Avestan]=श्रेष्ट (સઊથી મોટું, અથવા સારૂં) ઈત્યાદી.

૪૮. [Avestan] એ હરફ સંસકૃત ष्, क्ष्, અને ऋत् સાથે બદલાએછે. જેમકે [Avestan]=विश्वेषु

† જુઓ વેસ્ટ. વં. ૧૯) ફ. ૪૧ મો.

(બધાંઓમાં) [illegible]=अक्षि (આંખ) [illegible]=दाक्षिण (જમની બાજુ, દખણ દશા) [illegible]=मर्त्यः (માણુશ) ઈત્યાદી.

૪૯. [illegible] એ હરફ જો [illegible], અને [illegible] એ પ્રમાણે જોડાયો ન હોયતો, સંસકૃત श् સાથે બદલાએછે. જેમકે [illegible]=शूर (શૂરો, બાહાદોર) [illegible]=शत=[illegible] (શો) તેમજ કેટળીક વખતે એ હરફ સંસકૃત छ् સાથેબી બદલ થાએછે. જેમકે [illegible]=अपृच्छत् (તેણે પુછયું) [illegible]=आगच्छत् (તે આવી પોંહોંચ્યો) ઈત્યાદી.

૫૦. [illegible] એ હરફ સંસકૃત स् સાથે બદલાયછે. જેમકે [illegible]=सप्त (સાત) [illegible]=सत्य (સાચું) ઈત્યાદી.

૫૧. [illegible] એ હરફ સંસકૃત ह् તથા ज् સાથે બદલાયછે. જેમકે [illegible]=अहम् (હું) [illegible]=हस्त (હાથ) [illegible]=जय (ફતેહ) [illegible]=जोषः (ખુશી) ઈત્યાદી.

૫૨. [illegible] એ હરફ સંસકૃત ज्, ह्, અને य्, સાથે બદલાએછે. જેમકે [illegible]=जानु=[illegible] (ગુઠણ) [illegible]=दहति (તે દાઝેછે) [illegible]=यूयम् (તમો) [illegible]=अहि=[illegible] (સાંપ) ઈત્યાદી.

૫૩. નીચે કહેલા જંદનાં જોડાઅક્ષરો સંસકૃતનાં અક્ષરો સાથે કાંઇએક ફેરફાર રીતે બદલ થાએછે.

[illegible]	क्त्	[illegible]	उक्त	કહેલું.
[illegible]	क्ष्	[illegible]	क्षर्	ટપકવું, પાણીનું વેહવું.
[illegible] †	द्व्	[illegible]	द्वेष	ખરાબી, દુશમની, ધિક્કાર.
[illegible]	श्व्	[illegible]	अश्व	ઘોડો.
[illegible]	स्न्	[illegible]	प्रस्नाति	તે ધોએછે, અથવા ધોવાંણ.
[illegible]	स्त् અથવા	[illegible]	स्तृ	બીછાવવું.
	स्थ्	[illegible]	स्थान	જગ્યા.
[illegible]	ह्व्	[illegible]	ह्वयामि	હું બોલાઊં છું.
[illegible]	ज्ञ्	[illegible]	ज्ञान	ગનેઆંન.

૫૪. એ પ્રમાણે ચોકશ રીતે જંદનાં અક્ષરો સંસકૃતનાં અક્ષરો સાથે બદલાયછે. તે ઊપરાંત જો કોઈ શબ્દને ઊપર જણાવ્યા પ્રમાણે બદલ કરતાં સંસકૃત શબ્દ નહી મલી આવેતો ૯ માં ફકરામાં જણાવેલા કોઠામાં જે અક્ષરોની હારો ગોઠવીછે તે મધેની જે હારનો અક્ષર હોએ તે હારનાં દરેક અક્ષર સાથે બદલવો.

ભાગ ૪ થો—શબ્દ.

૫૫. બેહુ ભાષાઓમાં થોડાએક શીવાયે સંધલા શબ્દો ધાતુઓ ઊપરથી ઊત્પન્ન થએલાછે. ધાતુમાં હમેશાં એકજ સ્વર હોએછે. જેમકે कृ=[illegible] (કરવું) भु=[illegible] (હોવું, થવું) बुध्=[illegible] (જાણવું) ઈત્યાદી. ધાતુને બે અથવા ત્રણ કકડા જોડાવાથી આખો શબ્દ થાએછે, તેની વીગત નીચે લખીછે.

† શબ્દને મથાલેજ.

ધાતુની પાછે એક અથવા વધારે ચોકસ અક્ષરો કે જેને સંસકૃતમાં कृतप्रत्यय કરી કેહછે તે લાગવાથી અથવા કેટલીએક વખતે કૃતપ્રત્યય લાગેલા બોલને એક અથવા વધારે ચોકસ અક્ષરો કે જેને तद्धितप्रत्यय કરી કેહછે તે લાગવાથી નામ અથવા વિશેશણનો 'અધુરો આકાર' બનેછે. જેને સંસકૃતમાં प्रातिपदिक, તથા અંગ્રેજીમાં crude form કરી કેહછે. તારપછી તેને વિભક્તિઓ લાગવાથી પુરો શબ્દ તૈયાર થાએ છે. તેમજ ધાતુને એક અથવા વધારે ચોકસ અક્ષરો કે જેઓને आगम કરી કેહછે તે લાગવાથી ક્રીયાપદનો 'અધુરો આકાર' બનેછે. પછી તેને ક્રીયાપદનાં પ્રત્યયો કે જે કાળ, પુરૂષ, વચન, ઈત્યાદી બતાવેછે તે જોડવાથી આખું ક્રીયાપદ તૈયાર થાએછે. જેમ ક્રીયાપદોને મથાળે ઊપસર્ગો હોએછે તેમજ બાજે વખતે નાંમને મથાળેબી માલમ પડેછે. જેમકે

ધાતુ.	કૃતપ્રત્યય.	અધુરો આકાર.	વિભક્તિ.	આખો શબ્દ.
स्वप्=[illegible] (સુવું) +	न = [illegible] =	स्वप्न = [illegible]	+ म् = [illegible] =	स्वप्नम्=[illegible] (ઊંઘને)
दा = [illegible] (આપવું) +	तर् = [illegible]=	दातर् = [illegible]	+ अम् = [illegible]=	दातरम्=[illegible] (દાતારને)

નાંમ અથવા વિશેષણનો જે અધુરો આકાર બની રેહે તેની આખેરે જે અક્ષર આવેલો હોએ તે અંતનો શબ્દ કરી ગણાએછે. જેમકે स्वप्न=[illegible] એ અકારાંત; તેમજ दातर्=[illegible] એ રકારાંત, બોલો છે ઈત્યાદી.

કૃત અને તદ્ધિત પ્રત્યયોની ટીપ.

૫૬. વર્ગ પેહેલો—અકારાંત પુલ્લીંગ અને નપુંસકલીંગ, આકારાંત પુલ્લીંગ, અને આકારાંત તથા દિર્ઘ ઈકારાંત સ્ત્રીલીંગ, નાંમ અને વિશેષણ બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] अ = [illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને ગુણાંકે વૃદ્દિ કરીને જોડવાથી ઘણાંએક વ્યાપારાર્થક પુલ્લીંગ અને નપુંસકલીંગ નાંમો તથા વીશેષણો બનેછે. જેમકે,

भृ = [illegible]	(લઈજવું)	તે ઊપરથી	भर = [illegible]	(લઈજનાર, ઊધારનાર)
जि = [illegible]	(જીંતવું)	„	जय = [illegible]	(ફતેહ, હથીઆર)
कृत् = [illegible]	(કાપવું)	„	कर्त्त= [illegible]=[illegible]	(કાતર, છુરી વીગરે)
कृ = [illegible]	(કરવું)	„	कर = [illegible], [illegible]=[illegible]	(કાંમ, હાથ, કરનાર)
दिव् = [illegible]	(ખેળ કરવો, પ્રકાશવું) †	„	देव = [illegible]	(દેવ)
जुष् = [illegible]	(ખુશી થવુ)	„	जोष= [illegible]	(ખુશી)
अर्ह् = [illegible] અથવા [illegible]	(લાયક થવું)	„	अर्ह = [illegible]	(લાયક, બરાબર)
धे = [illegible]	(ધાવવું, પીવું)	„	धय = [illegible]	(ધાવતું, દુધમળ)

(ક) જંદમાં કેટલાએક ચોકશ ધાતુઓ કે જેઓનો છેળો અક્ષર વ્યંજન હોએ તેની આગમજ જો [illegible] કે [illegible] હોએ, તેમજ સંસકૃતનાં કેટલાંએક ચોકશ ધાતુઓ કે જેમાં ઊપલી રીત પ્રમાણે અંતેનાં વ્યંજનની આગમજ ऊ હોએ, તો તેઓને ઊપલું કૃતપ્રત્યય લાગતી વખતે ગુણા થતી નથી. જેમકે

† જુઓ મોનીઅર વીલીઅમસનું સને ૧૮૫૭ માં છપાએલું સંસકૃત ગ્રામર સફે ૪૪ મે, તથા બોપનું સને ૧૮૫૬ માં છપાએલું અંગ્રેજી કમપારેટીવ ગ્રામર સફે ૧૩૪ મે.

[illegible] (પુછવું) તે ઊપરથી [illegible] (સવાલ)

शूर् = [illegible] (બહાદોરી કરવી) „ शूर = [illegible] (બહાદોર)

तूर् = [illegible] (જલદી કરવી, મારવું, દુ:ખ દેવું) „ [illegible] (શકિતવાન, મારીશકે હેવો)

[ખ] अक=[illegible], [illegible] અથવા इक=[illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને ગુણાકે વૃદ્ધિ કરીને લગાડવાથી ઘણાએક કર્ત્તાની મતલબનાં નાંમો તથા વીશેષણો બનેછે. જેમકે,

दस् = [illegible] (ડંખદેવો) તે ઊપરથી दसक = [illegible], [illegible] (ડંશનાર)

पच् = [illegible] (પકાવવું) „ पचक = [illegible] (પકાવનાર)

अन् = [illegible] (ટકવું, નીભાવવું) „ अनिक = [illegible] (લશકર, લડાઈ)

मूर् = [illegible] (બેવકુફી કરવી) „ (વેદમાં मूर)= [illegible] (ચુક કરનાર)

सिक्ष् (શીખવવું) „ शिक्षक (સીખવનાર)

[ગ] अन=[illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી તરણડે લીંગનાં કેટલાંએક નાંમો તથા વિશેષણો બનેછે. જેમકે,

चृ = [illegible] (ચાળવું) તે ઊપરથી चरण = [illegible] (પગ)

धृ = [illegible] (ધરવું) „ धरण = [illegible] (પાહાડની દામન)

रुच् = [illegible] (પ્રકાશવું) „ [illegible]=روزن (નાંધલી બારી)

क्षि = [illegible] (બેસવું, રાજ કરવું) „ [illegible] (બેઠક, રાજધાંની)

[ઘ] न = [illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી કેટલાંએક નાંમો બનેછે. તેઓ ઘણું કરીને નપુંસક લીંગમાં હોએછે. જેમકે,

स्वप् = [illegible] (સુવું) તે ઊપરથી स्वप्न = [illegible] = خواب (ઊંઘ)

यज् = [illegible] (પૂજા કરવી) „ यज्ञ = [illegible] = یزشن (પૂજા, ભોગ, બંદગી)

ज्ञा = [illegible] (જાંણવું) „ ज्ञान = [illegible] (ગનેઆંન)

वृ = [illegible] (પસંદ કરવું) „ वर्ण = [illegible] (જાત, રંગ)

प्रच्छ् / पृच्छ् = [illegible] / [illegible] (પુછવું) „ प्रश्न = [illegible] / [illegible] (સવાલ)

[ઙ] त्र = [illegible] અથવા [illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને ગુણાં કરીને લાગવાથી નપુંસકલીંગ નાંમો, કે વીશેષણો, તથા બાજેક વખતે ધાતુની ગુણાં નહી કરીને પુલ્લીંગ તથા સ્ત્રીલીંગ નાંમોબી બનેછે. હેવા શબ્દો પુશકળ મલી આવેછે. જેમકે,

श्रु = [illegible] (સાંભલવું અથવા ગાવું) તે ઊપરથી श्रोत्र= [illegible] (વેદ અથવા ગાથાના છંદ, વૃત્ત)

हु = [illegible] (ક્રીયા કરવી) „ होत्र=[illegible] (ક્રીયા કરવાની જે ચીજ તે)

क्षि = [illegible] (રેહવું) „ क्षेत्र=[illegible]=شهر (ખેતર, શેહેર ઈત્યાદી)

पु = [illegible] (પવિત્ર કરવું) „ पुत्र = [illegible] (છોકરો, પવિત્ર કરનારો *)
अस् = [illegible] ? (ફેંકવું) „ अस्त्र = [illegible] (હથીઆર, ઘણુંકરીને ફેંકવાનું)

[ચ] र = [illegible], म = [illegible] †, व = [illegible], અને क = [illegible], એ પ્રત્યયો કેટલીએક વખતે ધાતુઓને ગુણાંકે વૃદ્ધિ કરીને અથવા કોઈ વખતે કીધા વનાં જોડાએછે તેથી કેટલાંએક નાંમો તથા વીશેષણો બનેછે. જેમકે,

मिद् = [illegible] (મોહબત રાખવી) તે ઊપરથી मित्र = [illegible] = مهر (દોસ્ત, સુરજ, મેહેરઈજદ, ઈ૦)
दस् = [illegible] (ભુંડાઓપર ફતે મેળવવી) „ दस्म = [illegible] = دهمان (ભળો, ધરમી, ઈત્યાદી)
घृ = [illegible] (છાંટવું) „ घर्म्म = [illegible] = گرم (ગરમી, હુનું)
सु = [illegible] (રસ કાહાડવો) „ सोम = [illegible] = هوم (હોમ,જેનો રસ કાડવામાંઆવેછે તે)
सृ = [illegible] (પસરવું, ફેલાઈજવું) „ सर्व्व = [illegible] (તમાંમ, બધું)
पृ = [illegible] (ભરવું, પાર કરવું) „ पूर्व्व? = [illegible] (પૂર્વેનું, આગલું, બાપદાદા, ઈત્યાદી)
शुष्? = [illegible] (સુકાવું) „ शुष्क? = [illegible] = خشک (સુકું)
मृ = [illegible] (મરવું) „ मरक? = [illegible] = مرگ (મરકી, મોત)

[છ] [illegible] ‡ જંદમાં એ કૃતપ્રત્યય ધાતુનાં સ્વરની ગુણાંકે વૃદ્ધિ કરીને જોડાવાથી કેટલાંએક નાંમો બનેછે. જેમકે,

[illegible] = जन् (જણવું) તે ઊપરથી [illegible] = [illegible] (જનમ)
[illegible] = वन् (જાલવણી કરવી) „ [illegible] (ટોલું)
[illegible] = स्तु (વખાંણવું) „ [illegible] (વખાંણ)
[illegible] = मन् (વીચારવું) „ [illegible] (વીચાર)
[illegible] = वच् (બોળવું) „ [illegible] (વચન)

તદ્ધિત પ્રત્યયો.

[જ] य = [illegible] એ તદ્ધિત પ્રત્યય જારે નામની પછવાડે લાગે તારે લગતું, લાયક, બનેલું, બાપદાદા, કુટંબ, અથવા સ્વદેશની નીશાંણી બતાવનારૂં, અને હેવીજ બીજી મતલબનું વીશેષણ બનાવેછે. જારે અકારાંત અથવા આકારાંત શબ્દોને એ પ્રત્યય લાગેછે તારે અંતેનો સ્વર નીકળી જાએછે. બીજું, એ પ્રત્યય શબ્દનાં પેહેલા સ્વરને ગુણાકે વૃદ્ધિબી કરેછે એ પ્રત્યય ફારશી ی ને મળતુંછે. જેમકે,

---

* અસલનાં લોકોનું હેવું મત હતું કે ન પુત્રીયો સ્વર્ગ પાંમી શકે નહી.

† [illegible] એ તદ્ધિતપ્રત્યય તરીકેબી આવેછે. જેમકે [illegible] (ગાંમવાળો) [illegible] (દેશવાળો) [illegible] (આઠમો) [illegible] (દસમો) ઈત્યાદી.

‡ [illegible] એ તદ્ધિત પ્રત્યયબીછે કે જેને મળતું સંસકૃત त्व થાએછે. એ त्व પ્રત્યય લાગેલા શબ્દો સંસકૃતમાં પુશકળ મળેછે કે જેનો અર્થ 'પણું' કરી થાએછે. જંદમાં એ પ્રત્યય લાગેલા બોળો ઝાજા મલતા નથી. જેમકે [illegible] = नारित्व (બાયડીપણું) [illegible] (ધણીપણું) [illegible] (સરદારપણું) ઈત્યાદી.

असुर = 𐬀𐬵𐬎𐬭𐬀 (ખોદા) आसुर्य = 𐬁𐬵𐬎𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀 = اهورمزدي (અહુરમજદને લગતું)
भेषज = 𐬠𐬀𐬉𐬱𐬀𐬰𐬀 (દવા, એલાજ) भैषज्य = 𐬠𐬀𐬉𐬱𐬀𐬰𐬌𐬌𐬀 (દવાદારૂને લગતું)
सोम = 𐬵𐬀𐬊𐬨𐬀 (પીવાનું હોમ) सौम्य = 𐬵𐬀𐬊𐬨𐬌𐬌𐬀 (હોમને લગતું)
𐬁𐬙𐬀𐬭𐬱 (અગ્નિ) 𐬁𐬚𐬭𐬌𐬌𐬀 = آتشي (અગ્નિને લગતું)
𐬨𐬀𐬱𐬌𐬌𐬀 = مرد (ઈનસાન) 𐬨𐬀𐬱𐬌𐬌𐬁𐬐𐬀 (ઈનસાનને લગતું)
𐬙𐬏𐬭𐬀 = تور (તૂરકસ્તાન) 𐬙𐬏𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀 = توري † (તૂરકસ્તાનનો રેહવાશી)
𐬥𐬀𐬊𐬙𐬀𐬭𐬀 = نوذر (નોજર) 𐬥𐬀𐬊𐬙𐬀𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀 = نوذري (નોજરનાં ખાંદાનનો)
𐬟𐬭𐬀𐬱𐬀𐬊𐬱𐬙𐬭𐬀 = فرشوشتر (ફરશોશતર) 𐬟𐬭𐬀𐬱𐬀𐬊𐬱𐬙𐬭𐬌𐬌𐬀 અથવા 𐬟𐬭𐬀𐬱𐬀𐬊𐬱𐬙𐬭𐬀𐬌𐬌𐬀 = فرشوشتري (ફરશોશતરનો દીકરો, અથવા તેનાં ખાંદાનનો.)

प्रजापति (રાજા) प्राजापत्य (રાજાનો પુત્ર) ઈત્યાદી. ‡

[ઝ] क = 𐬐𐬀 એ તદ્ધિત પ્રત્યય નામને લાગવાથી નાંધલું, નીચું, હેવી મતળબનાં શબ્દો થાએછે એ પ્રત્યય ફારશીનાં كاف تصغير અથવા جيم تصغير ને મલતુંછે. જેમકે,

नारि = 𐬥𐬁𐬌𐬭𐬌 (સ્ત્રી) नारिक = 𐬥𐬁𐬌𐬭𐬌𐬐𐬁 (નાંધળી અથવા નીચી સ્ત્રી)
[illegible] (બદકાર) [illegible] (નીચ, બદકાર)
[illegible] (ગાય) [illegible] (નાંધળી ગાય)

[જ] न = 𐬥𐬀 અથવા 𐬀𐬥𐬀 એ તદ્ધિતપ્રત્યય નામને લાગવાથી વાલું, લગતું, બનેલું, ઓલાદનું, વગેરે મતળબનાં વીશેષણો બનેછે. એ પ્રત્યય ફારશીનાં ين તથા અંગ્રેજી en અથવા an ને મળેછે. જેમકે

कृमि = كرم (કીડો) कृमिन = كرمين (કીડાવાળું)
𐬰𐬀𐬭𐬀 = زر (સુંનું) 𐬰𐬀𐬭𐬀𐬥𐬀𐬉𐬥𐬀 = زرين = golden (સુનેરી)
𐬀𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀 (ભળો) 𐬀𐬌𐬭𐬌𐬌𐬀𐬥𐬀 (ભળાને લગતું) = ايران ? = Arian
[illegible] (ખોદા) [illegible] (ખોદાને લગતું)
[illegible] (કેખુશરો) [illegible] (કેખુશરોની ઓલાદનો.)

[ટ] तर = 𐬙𐬀𐬭𐬀 એ વિશેષ પરીમીતી, અને तम = 𐬙𐬆𐬨𐬀 તથા इष्ट = 𐬌𐬱𐬙𐬀 એ પ્રાકાષ્ટ પરીમીતી વિશેષણનાં દરજા બતાવવાને શારૂ લગાડવામાં આવેછે. જંદમાં અકારાંત બોલોને એ પરીમીતીઓ લાગતી વખતે અંતેનો 𐬀 બદલાઈને 𐬋 થાએછે. જેમકે,

शुष्क = 𐬵𐬎𐬱𐬐𐬀 (સુકું) शुष्कतर = 𐬵𐬎𐬱𐬐𐬋𐬙𐬀𐬭𐬀 (વધારે સુકું) शुष्कतम = 𐬵𐬎𐬱𐬐𐬋𐬙𐬆𐬨𐬀 (ઘણુજ સુકું)

---

† શાહનામામાં.

‡ બાજેક વખતે જંદમાં 𐬀𐬭𐬀 એ કૃતપ્રત્યય તરીકેબી આવેચ. જેમકે
[illegible] (મરવુ) તે ઉપરથી [illegible] = مار (સાંપ, મોતલાવનાર)
[illegible] (પસંદ કરવુ) „ [illegible] (મોરાદ) ઈત્યાદી.

क्षत्रिय=[Avestan] (પાદશાહ) क्षत्रियतम=[Avestan] (ઘણો મોહટો પાદશાહ) मह्=[Avestan] (મોહટું) महिष्ट=[Avestan] (ઘણુંજ મોહટું) ઈત્યાદી.

[ઠ] ઘણીએક વખતે જંદમાં અને કોઈ વખત સંસકૃતમાંથી [Avestan]=अत् અને [Avestan]=र् થી આખેર થતા બોલને અંતેનો અક્ષર કાહાડી નાંખવામાં આવેછે અથવા કોઈબી વ્યંજનથી આખેર થતા બોલને [Avestan]=अ જોડવામાં આવેછે તેથી તે બોલ અકારાંત થાએછે, પણ તેનાં અર્થમાં કાંઈ ફેરશાર થતો નથી. જેમકે [Avestan]=वृहत् (મોહટો) એજ શબ્દ [Avestan]=वृह अथवा [Avestan]=वृहत બી થાએછે. તેમજ [Avestan]=नृ (મરદ) એજ શબ્દ [Avestan]=नर બી થાએછે. તેમજ જંદમાં [Avestan] થી આખર થતા શબ્દને [Avestan] હેવા આકારમાં ફેરવેલો હોએછે કે જે શબ્દનો અર્થ સદરહુ શબ્દને 'લગતું' કરી થાએછે. જેમકે [Avestan] (ગેબી પેળી દુનીઆં) [Avestan] (પેળી દુનીઆંને લગતું) ઈત્યાદી.

૫૭. કેટલાંએક ધાતુઓ કે જેઓની આખેરે આ=[Avestan] હોએ તેઓને જેમનાં તેમજ અથવા કોઈ ઊપસર્ગ તેઓને માંથે મુકીને નામ તરીકે વાપડવામાં આવછે. તેમજ તે ધાતુઓને કોઈ શબ્દની સાથે જોડીને સાધિત નામો કરવામાં આવેછે કે જેથી આકારાંત પુલીંગ શબ્દો બનેછે. જેમકે,

[Avestan] (નજદીક) + [Avestan] (ઊભું રેહવું) = [Avestan] (મદદ)
[Avestan]=वसु (સારૂં,દોળત)+[Avestan]=धा (રાખવું)=[Avestan]=वसुधा (સારાપણું,અથવા દોળત રાખનાર,જમીન)
[Avestan] (દવા, તંદોરસ્તી) + [Avestan] (પેદા કરવું) = [Avestan] (તંદોરસ્તી આપનાર.)
[Avestan] = सु (સારૂં) + [Avestan] = ज्ञा (જાણવું) = [Avestan] = सुज्ञा = [Avestan] (સારૂં જાણનાર.)
[Avestan]=दुर् (ખરાબ) + [Avestan] = ज्ञा (જાણવું) = दुर्ज्ञा = [Avestan] (ખરાબ અકળનો.)

૫૮. કોઈબી અકારાંત પુલ્લીંગ શબ્દને અંતનો अ=[Avestan] દીર્ઘ કરવાથી અથવા તે કાહાડી નાંખીને તેને બદળે ई=[Avestan] મુકવાથી તે શબ્દ સ્ત્રીલીંગમાં આવેછે. તેમજ હરેક અક્ષરથી આખર થતા પુલ્લીંગ શબ્દને ई=[Avestan] જોડવાથી તે બોલ સ્ત્રીલીંગમાં આવેછે. જેમકે देव=[Avestan] (દેવ) देवी=[Avestan] (દેવી) गोमत्=[Avestan] (ગાયવાળો) गोमती=[Avestan] (ગાયવાળી) क=[Avestan] (કોણ પુરૂષ?) का=[Avestan] (કોણ સ્ત્રી?) ઈત્યાદી.

(ક) જંદનાં [Avestan] કારાંત શીવાયે, કોઈબી શબ્દમાં ઊપાંત્ય † સ્વર, [Avestan] જોડાતી વખતે કાહાડી નાખવામાં આવેછે તેમજ સંસકૃતમાંબી થાએછે. જેમકે दातर्=[Avestan] (દાતાર) दात्री=[Avestan] (દાતાર સ્ત્રી) भर्तार्=[Avestan] (ભરથાર) भर्त्री=[Avestan] (બાયડી) दद्वस्=[Avestan] (બક્ષેશ કરનાર) ददुषी=[Avestan] (બક્ષેશ કરનાર સ્ત્રી) [Avestan] (પવીત્રાઈવાલો) [Avestan] (પવીત્રાઈવાલી) ઈત્યાદી.

૫૯. વર્ગ બીજો—ઇકારાંત પુલ્લીંગ, સ્ત્રીલીંગ, અને નપુંસકલીંગ, શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] इ=[Avestan] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને ગુણ અથવા વૃદ્ધિ કરીને લાગવાથી થોડાંએક પુલ્લીંગ અને સ્ત્રીલીંગ નામો કે વીશેષણો બનેછે. જેમકે,

† સંસકૃત उप (નજદીક)+अन्त (છેડો) +य (વાળો)=उपान्त्य એટલે અંતનાં અક્ષરની આગમજનો અક્ષર.

अंह् = [illegible] (હલવું ચલવું) તે ઊપરથી अहि = [illegible] (સાંપ)
गृ = [illegible] (ભારીથવું) „ गिरी = [illegible] (પાહાડ)
धृष् = [illegible] (હીમતથી સાંભેથવું) „ [illegible] (બહાદોર)
दम् = [illegible] (ડગવું) „ [illegible] (ડગ)
वक्ष् = [illegible] (વધવું) „ [illegible] = فروهر (આત્મા અથવા આતમા ની ઊપર મુકરર કીધેળો ફરેશતો.)

[ખ] બેહુ ભાષાઓમાં ઈકારાંત નપુંસકલીંગ શબ્દો થોડાજછે. જેમકે,

वृ = [illegible] (અવાજ કરવો) તે ઊપરથી वारि = [illegible] (પાણી, નદી)
अक्ष् = [illegible] (ફેળાઈ જવું) „ अक्षि = [illegible] (આંખ)

[ગ] मि = [illegible] એ પ્રત્યય લાગીને એકુ બે શબ્દો બનેલાછે. જેમકે,

भु = [illegible] (હોવું, થવું) તે ઊપરથી भूमि = [illegible] = بوم (જમીન)

[ઘ] ति = [illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી ઘણાએક પૃથક નાંમો (**abstract nouns**) ઊતપન્ન થાએછે. * તેઓ હંમેશાં સ્ત્રીલીંગમાંજ હોએછે. જેમકે,

स्तु = [illegible] (તારીફ કરવી) તે ઊપરથી स्तुति = [illegible] (સ્તુતી, વખાંણ)
प्री = [illegible] (પ્યાર કરવો) „ प्रीति = [illegible] (પ્રીતિ)
कृ = [illegible] (કરવું) „ कृति = [illegible] (કાંમ)
इष् = [illegible] (ઈચ્છવું) „ इष्टि = [illegible] (ઈચ્છા)
श्रु = [illegible] (સાંભલવું, ગાવું) „ प्रश्रुति = [illegible] (વેદ અથવા ગાથાનું ગાએણ.)

કોઈજ વખતે એ પ્રત્યય લાગીને પુલ્લીંગ શબ્દ થાયછે. જેમકે पा = [illegible] (રક્ષણ કરવું) + ति = [illegible] = पति = [illegible] (ધણી.)

૬૦. વગ તીજો—ઉકારાંત પુલ્લીંગ, સ્ત્રીલીંગ, અને નપુંસકલીંગ, શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] उ = [illegible] એ પ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી પુલ્લીંગ, સ્ત્રીલીંગ, કે નપુંસકલીંગ, નાંમ અથવા વિશેષણ બનેછે. જેમકે,

नश् = [illegible] (નાશ પાંમવું) તે ઊપરથી नशु = [illegible] (જે નાશ પાંમેલું તે,
पश् = [illegible] (હીલચાલ કરવી) „ पशु = [illegible] (પશુ, ઢોર)
तन् = [illegible] (તાંણવું, લંબાવવું) „ तनु = [illegible] = تن (તન, બદન)
दृ = [illegible] (ચીરવું) „ दारु = [illegible] = دار (લાકડું)
बाध् = [illegible] (સાંભેથવું) „ बाहु † = [illegible] = بازو (બાજુ)
पृथ् = [illegible] (વધારવું) „ पृथु = [illegible] (બોહલું)

---

* એ પ્રત્યય અંગ્રેજીમાં વપડાતા tio અને ty ને મળતું આવેછે. જેવાંકે justification, gratification, personification, ability, frugality, liberality, morality, ઇત્યાદી.

† અસલ ધાતુનો ધ્ બદળાઇને હ્ થયોછે જુઓ એચ. એચ. વીળશને બનાવેલી સંસ્કૃત ડીક્ષનેરી.

[ખ] नु = [illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી નાંમ તથા વીશેષણો બનેછે. જેમકે,

सू = [illegible] (જણવું) તે ઊપરથી सूनु = [illegible] = son (છોકરો)
तप् = [illegible] (ગરમ થવું) „ [illegible] = تب (ગરમી)
रज् = [illegible] (રાજય કરવું) „ [illegible] = رشن (ઈનસાફ, રાસ્તી, રસ્નેઈજદ)
वृह् = [illegible] (ઊંચુંથવું) „ [illegible] (ઊંચાંણ)

[ગ] यु = [illegible] એ કૃતપ્રત્યય લાગવાથી કેટલાએક શબ્દો બનેછે. જેમકે,

पा = [illegible] (રક્ષણ કરવું) તે ઊપરથી पायु = [illegible] (રક્ષણ કરનાર)
तन् = [illegible] (ખેંચવું) „ तायु * = [illegible] (ચોર, હાથ લંબાવનાર)
वा = [illegible] (ફુંકવું) „ वायु = † [illegible] (વાયુ)
मन् = [illegible] (વીચારવું) „ मन्यु (ગુશો) = [illegible] (અણદેખઈતો.)

[ઘ] तु = [illegible] એ પ્રત્યય ધાતુને લાગીને કેટલાએક શબ્દો બનેલાછે. જેમકે,

कृ = [illegible] (કરવું) તે ઊપરથી क्रतु १= [illegible] = خرد (અકળ)
पा=पि=[illegible]=[illegible] (પીવું) „ पितु १= [illegible] = پتو =pot (તપેલું, ડેગ)
सि = [illegible] (બાંધવું) „ सेतु = [illegible] (પુળ)
गा = [illegible] (જવું) „ [illegible] = گاه (જગ્યા.)

૬૧. વર્ગ ચોથો—ऋ ([illegible]) કારાંત શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] तृ = [illegible], [illegible] અથવા [illegible] એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી કર્ત્તા, અથવા કુટંબીઓને લગતાં નાંમો, ઊતપન્ન થાએછે. ‡ જેમકે,

दा = [illegible] (આપવું) તે ઊપરથી दातृ = [illegible] = داتار (દાતાર)
त्रा = [illegible] (રક્ષણ કરવું) „ त्रातृ = [illegible] (રક્ષણ કરનાર)
हु = [illegible] (ક્રીયા કરવી) „ होतृ = [illegible] = زوتی (ક્રીયા કરનાર)
मा = [illegible] (જણવું) „ मातृ = [illegible] = مادر (મા)
पा = [illegible] (રક્ષણ કરવું) „ पितृ = [illegible] = پدر (બાપ)
ज्ञा = [illegible] (જાણવું) „ ज्ञातृ = [illegible] (જાણનાર)

૬૨. વર્ગ પાંચમો—त् = [illegible] કારાંત શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યય.

---

* વેદમાં.

† જંદમાં એ શબ્દનો અર્થ પક્ષી, અથવા રાંમઈજદ, કરીબી થાએછે.

१ વેદમાં.

‡ એ પ્રત્યય લાટીન tor, ગ્રીક ter, અંગ્રેજી er, or, અને ફારશી ار ને સદાબરૂં મલેછે.

[ક] मत्=𐬨𐬀𐬧𐬙, वत्=𐬬𐬀𐬧𐬙, અને એક બીજું 𐬀𐬧𐬙, એ તદ્ધિત પ્રત્યયો જારે નાંમને લાગેછે તારે રાખનાર, વંતો, વાલો, હેવાં વીશેષણો બનેછે. * જેમકે,

गो = 𐬔𐬀𐬊 + मत् = 𐬨𐬀𐬧𐬙 = गोमत् = 𐬔𐬀𐬊𐬨𐬀𐬧𐬙 (ગાય, અથવા દુધ, રાખનાર)

रै = 𐬭𐬀𐬉 + वत् = 𐬬𐬀𐬧𐬙 = रैवत् = 𐬭𐬀𐬉𐬬𐬀𐬧𐬙 (દોલત અથવા ચળકાટ, વાળો)

पुत्र = 𐬞𐬎𐬚𐬭𐬀 + वत् = 𐬬𐬀𐬧𐬙 = पुत्रवत् = 𐬞𐬎𐬚𐬭𐬀𐬬𐬀𐬧𐬙 (પુતરવાન)

द्वेष = 𐬛𐬎𐬎𐬀𐬉𐬱𐬀 + वत् = 𐬬𐬀𐬧𐬙 = द्वेषवत् = 𐬛𐬎𐬎𐬀𐬉𐬱𐬀𐬬𐬀𐬧𐬙 (દુશમની રાખનાર)

𐬑𐬭𐬀𐬙𐬎 + 𐬨𐬀𐬧𐬙 = 𐬑𐬭𐬀𐬙𐬎𐬨𐬀𐬧𐬙=خردمند (અકળવાળો)

[illegible] + 𐬀𐬧𐬙 = [illegible] (ચળકાટ, તેજ, વાળો).

[illegible] + 𐬀𐬧𐬙 = [illegible] (મોતવાળો)

[ખ] 𐬙𐬁𐬙=ताति † એ પ્રત્યય ધાતુ કે શબ્દને લાગવાથી કેટલાએક શબ્દો બનેછે તેઓનો અર્થ ઘણુકરીને 'પણું' હેવો થાએછે અને તેઓ હમેશાં સ્ત્રીલીંગમાં હોએછે. જેમકે,

𐬵𐬀𐬎𐬭𐬬𐬀 = सर्व्व + 𐬙𐬁𐬙 = ताति = 𐬵𐬀𐬎𐬭𐬬𐬀𐬙𐬁𐬙 = सर्व्वताति=خرداد (પુરતાપણું, સુખાકારી)

𐬀𐬨𐬆𐬭𐬆𐬙𐬀 + 𐬙𐬁𐬙 = 𐬀𐬨𐬆𐬭𐬆𐬙𐬀𐬙𐬁𐬙 =امرداد (અમરપણું)

𐬀𐬭𐬱 =अरिष् + 𐬙𐬁𐬙 = ताति = 𐬀𐬭𐬱𐬙𐬁𐬙 = अरिष्टाति =اشتاد (સચાઇ)

[illegible] + 𐬙𐬁𐬙 = [illegible] = (ઊંચાઈ, બુજરગી, નામદારી)

[illegible] + 𐬙𐬁𐬙 = [illegible] = (સચાઈ, ઈનસાફ.)

૬૩. વર્ગ છઠો— न् = 𐬥 કારાંત શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] अन् = 𐬀𐬥 એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી કેટલાંએક નાંમો બનેછે. જેમકે,

उक्ष् = 𐬎𐬑𐬱 (હમેળદાર કરવું) તે ઊપરથી उक्षन् = 𐬎𐬑𐬱𐬀𐬥=oxen (બળદ)

राम् = 𐬭𐬀𐬨 (રમવું) „ 𐬭𐬁𐬨𐬀𐬥 = رام (ખુશીખુશાળી)

तक्ष् = 𐬙𐬀𐬱 (કાપવું) „ 𐬙𐬀𐬱𐬀𐬥 (કાપનાર)

[ખ] मन् = 𐬨𐬀𐬥 એ કૃતપ્રત્યય ધાતુને લાગવાથી કેટલાંએક નાંમો બનેછે. જેમકે,

ज्ञा = 𐬰𐬥𐬁 (ઈઆદથવું) તે ઊપરથી नामन् = 𐬥𐬁𐬨𐬀𐬥=نام=name (નામ)

धा = 𐬛𐬁 (પેદા કરવું) „ धामन् = 𐬛𐬁𐬨𐬀𐬥 = دام (પેદાએશ, મુળક)

चक्ष् = 𐬗𐬀𐬱 (જોવું) „ चक्षु ‡ =𐬗𐬀𐬱𐬨𐬀𐬥=چشم (આંખ)

मिह् = 𐬨𐬀𐬉𐬰 (છાંટવું, પેશાબ કરવી) „ 𐬨𐬀𐬉𐬰𐬨𐬀𐬥 = میز (પેશાબ, મૂત્ર)

---

* એ પ્રત્યયો ફારશી مند, وند, તથા અંગ્રેજી ent, ant ને મળેછે.

† વેદમાં.

‡ એ શબ્દમાં उ કૃતપ્રત્યય લાગોછે.

[ગ] [illegible] જંદમાં એ તદ્ધિત પ્રત્યય શબ્દને લાગવાથી રાખનાર અથવા પાંમનાર હેવી મતલબનાં શબ્દો બનેછે. † જેમકે,

[illegible] + [illegible] = [illegible] (પવીત્રાઈવાલો)

[illegible] + [illegible] = [illegible] અથવા [illegible] (આતશ રાખનાર, અથોરનાન)

[illegible] + [illegible] = [illegible] (જોડા રાખનાર, જોડા પેહ્ડેલો)

૬૪. વર્ગ સાતમો— स् = [illegible] થી આખેર થતા શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] अस् = [illegible] એ પ્રત્યય ધાતુને ગુણાં કરીને લાગવાથી ઘણાંએક નાંમો બનેછે, તેઓ હમેશાં ન પુંસકલીંગ હોએછે. એકુ બે પુલ્લીંગ કે સ્રીલીંગ હોએછે કે જે જંદમાં હમેશાં [illegible] થાએછે. જેમકે,

मन् = [illegible] (વીચારવું)	તે ઊપરથી	मनस् = [illegible]	(વીચાર)
वच् = [illegible] (બોલવું)	„	वचस = [illegible]	(વાંણી)
तम् = [illegible] (હરકત પડવી)	„	तमस् = [illegible]	(અંધારૂં)
ओज् = [illegible] (શક્તિવાન થવું)	„	ओजस् = [illegible]	(મોહોટાઈ, દબદબો)
इण् = [illegible] (જવું)	„	एनस् = [illegible]	(પાપ)

૬૫. વર્ગ આઠમો— त् = [illegible], न् = [illegible], અને स् = [illegible], શીવાયે, હરેક વ્યંજનથી આખેર થતા શબ્દો બનાવનારાં પ્રત્યયો.

[ક] વ્યંજનથી આખર થતાં ઘણાંએક ધાતુઓ બીજા શબ્દોને જોડાવાથી, અથવા તે ધાતુઓજ નાંમ પ્રમાંણે વાપડવાથી, જુદા જુદા વ્યંજનોથી આખર થતા શબ્દો બનેછે. જેમકે,

[illegible]+[illegible]=[illegible] (નશાને પકાવનાર). वच्=[illegible] અથવા [illegible] (બોલવું, અથવા સખુંન). द्रुह्=[illegible]=[illegible] (જુઠું બોલવું, જુઠાઈ, અથવા જુઠું બોલનાર). क्षुध्=[illegible] (ભુખુંથવું, અથવા ભુખ). [illegible]=अस्थि+[illegible]=भिद्=[illegible] (હાડકાંને ભાંજનાર). [illegible]+[illegible]=गुह्=[illegible] (જમીનમાં છુપાનાર). [illegible]+[illegible]=[illegible] (સારૂં કાંમ કરનાર). [illegible]+[illegible]=[illegible] (સીખામણ કાંને ધરનાર) ઈત્યાદી.

૬૬. ઊપર બતાવેલાં મુખ્ય પ્રત્યયો શીવાએ બાજે વખતે અંજાણાં પ્રત્યયો લાગીને બનેલો શબ્દ મળેછે, પણ તે કદાચજ. બીજું, ક્રીયાપદો ઊપરથી બનેલા જુદા જુદા કૃદંતો, કે જે બેહુ ભાષાઓમાં પુશકળ મળેછે, તેઓની ઊત્પત્તિ વીશે આગળ લખવામાં આવશે.

ભાગ ૫) મો વીભક્તિ વીચાર.

૬૭. સંસકૃત અને જંદ, એ બેહુ ભાષાઓમાં ૮) વીભક્તિઓછે. તેસાથે જે લીંગ, વચન, અને વી

† वन्=[illegible] બેહુ ભાષાઓમાં એ કૃતપ્રત્યય તરીકેબી આવેછે, પણ કદાચજ. જેમકે दृश् (જોવું) दृश्वन् (જોનાર) [illegible] (બુઢુંથવું) [illegible] અથવા [illegible] (વખત, બુઢાપાવાળો.)

ભક્તિ નાંમને લાગી હોએ તેજ લીંગ, વચન, અને વીભક્તિ વીશેષણ, જે પેલાં નાંમનો ગુણ બતાવતો હોએ, તેનેબી લાગેછે. જેમકે,

[illegible] = यस्नम् शूरम् (અજમતી ઈજશનેને. પુ૦)

[illegible] = शूराम् अनाहिताम् (અજમતી અનાહીતને. સ્ત્રી૦)

[illegible] = शूरम् गृहम् (અજમતી ઘરને. નપુ૦)

૬૮. નાંમો તેમજ વીશેષણોને, એક, દ્વિ, અને અનેકવચનોમાં આઠે વીભક્તિઓનાં જુદાં જુદાં પ્રત્યયો લાગેછે. તે ચોવીશે પ્રત્યયોની ટીપ નીચે આપીછે. એ પ્રત્યયો જોડાતી વખતે સંધીનાં નીયમો પ્રમાણે જે રૂપ બદળાવાં જોઇએ તે બદળાએછે.

વીભક્તિઓનાં પ્રત્યયો.

	એક વચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	स् = [illegible]	औ (વેદમાં अ)= [illegible] અથવા [illegible]	अः= [illegible] (વેદ તથા જંદમાં અકારાંત પુલ્લીંગ શબ્દોને असः= [illegible])
૨.	अम्= [illegible] (સ્વરાંત શબ્દોમાં म्= [illegible])	” ”	”
૩.	आ કે अ= [illegible] કે [illegible]	भ्याम्= [illegible] કે [illegible]	भिः= [illegible] (અકારાંતમાં एः= [illegible])
૪.	ए= [illegible]	” ”	भ्यः= [illegible]
૫.	अः (અકારાંતમાં अत् = [illegible] કે [illegible])	” ” (અથવા [illegible])	” ”
૬.	अः = [illegible] (અકારાંતમાં स्य= [illegible], [illegible], અથવા [illegible]).	ओः= [illegible] કે [illegible]	आम्= [illegible] (સ્વરાંત બોળોમાં णाम्= [illegible])
૭.	इ = [illegible]	” ”	सु = [illegible] કે [illegible]
૮.	પેહેલી એકવચન, અથવા શબ્દનો અધુરો આકારજ.	પેહેલી દ્વિવચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેકવચન પ્રમાણે.

૬૯. ઊપર જે ટીપ આપીછે તે મધેથી તરંડે વચનોની પેહેલી, બીજી, અને આઠમી, એઓને સખત વીભક્તિઓ (strong cases), અને બાકીની વીભક્તિઓને નરમ વીભક્તિઓ (weak cases), કરી નાંમ આપ્યાંછે. કારણ કે દરેક અંતનાં શબ્દોને ઊપળી બેહુ જાતની વીભક્તિઓ લાગતી વખતે અંતેનાં અથવા ઊપાંત્ય અક્ષરને કાંઈએક વિકાર થાએછે કે જે વીગતે લખવામાં આવશે.

૭૦. બેહુ ભાષાઓમાં નપુંસકળીંગનાં શબ્દોમાં તરંડે વચનોની પેહેલી અને બીજી વીભક્તિ હમેશાં એકજ હોએછે કે જે દરેક અંતનાં શબ્દોની જુદી જુદી યાદ રાખવી જોયે. તેઓ શીવાયે બધી વીભક્તિઓ પુલ્લીંગની બરાબર હોએછે.

૭૧. સંસકૃતમાં अ, इ, ई, उ, અને ऋ, એ અક્ષરોથી આખેર થતા પુલ્લીંગ શબ્દોને બીજી અનેક

વચન લગાડવાને બદળે અંતેનો અક્ષર દીર્ઘ કરીને न् જોડવામાં આવેછે. જંદમાં 𐬀 તથા 𐬁 કારાંત પુલ્લીંગ શબ્દોને એજ રીતે થાએછે, અને કોઈ વખતે અંતનો 𐬀 કાહાડી નાંખીને 𐬆, [illegible], 𐬋, અને 𐬁, જોડેછે; કોઈ વખતે અધુરો આકારજ રેહેછે. જેમકે 𐬀𐬨𐬆𐬱𐬀 𐬯𐬞𐬆𐬧𐬙𐬀 (અમશાસ્પંદ) એ શબ્દોની બીજી અનેક વચન [illegible]; [illegible]; [illegible]; [illegible]; [illegible]; અને [illegible]; એટલાં રૂપો આવેછે. † તેમજ બેહુ ભાષાઓમાં ન્હસ્વ કે દીર્ઘ इ = 𐬌 અને उ = 𐬎 થી આખેર થતા સ્ત્રીલીંગ શબ્દોને બીજી અનેકવચન લગાડવાને બદળે અંતેનો અક્ષર દીર્ઘ કરીને વિસર્ગ લગાડવામાં આવેછે. જંદમાં બાજે વખતે કાયદાસરખી વીભક્તિઓ લાગેછે. 𐬆𐬌 થી આખર થતા બોળોને બીજી અનેકવચન [illegible] લગાડવામાં આવેછે.

૭૨. બેહુ ભાષાઓમાં र् = 𐬭, न् = 𐬥, એ બે વ્યંજનોથી આખેર થતા બોલોને પેહેલી એકવચનમાં તે વીભક્તિ તથા અંતેનો વ્યંજન બંધે નીકળી જાએછે; અને સંસકૃતમાં ઊપાંત્ય સ્વર દિર્ઘ થાએછે, પણ જંદમાં ન્હસ્વજ રેહેછે. બીજું, એ બંધે અક્ષરોથી, તથા वस्=[illegible] થી, આખેર થતા શબ્દોને (સાતમી સીવાયે) એકવચનની નરમ વીભક્તિઓ લાગતી વખતે, બેહુ ભાષાઓમાં, ઊપાંત્ય સ્વર નીકળી જાએછે.

૭૩. કોઈબી હરફથી આખેર થતા શબ્દમાં જે કાંઈ ફેરફાર પેહેલી એકવચનમાં થાએ તેજ ફેરફાર વ્યંજનથી શરૂ થતી વીભક્તિઓ લાગતી વખતેબી થાએછે.

ભાગ ૪ થામાં જે આઠ વર્ગો પાડેલાછે તે દરેક વર્ગનાં બોલોને શીરીતે વીભક્તિઓ લાગેછે તે નીચે લખીછે. જંદમાં કદાચજ અત્રે લખેલા બોલોમાંનો કોઈએક બોલ તયાર નહી મલશે, તોપણ તેજ અક્ષરથી આખેર થતો બીજો બોળ તે વીભક્તિ લાગેલો મળશે.

૭૪. વર્ગ પેહેલો.

[ક] अ = 𐬀 કારાંત પુલ્લીંગ શબ્દોને વીભક્તિઓ લાગતી વખતે સંસકૃતમાં તરીજી એકવચનને બદળે इन લાગેછે; જંદમાં માત્રે તે શબ્દજ રેહેછે. સંસકૃતમાં ચોથી એકવચન લાગી રહેઆ પછે એક अ વધતો આવેછે. પેહેલી એકવચન શીવાયે સંઘળી વ્યંજનથી શરૂ થતી વીભક્તિઓ લાગતી વખતે, બેહુ ભાષાઓમાં અંતેનો अ=𐬀 બદલાઈને ए=𐬀𐬉 થાએછે, પણ સંસકૃતમાં તીજી, ચોથી, અને પાંચમી, દ્વિ વચન તથા છઠી અનેકવચન લાગતી વખતે ए થાવાને બદળે आ થાએછે.

૭૫. अश्व=𐬀𐬯𐬞𐬀 (ઘોડો) પુલ્લીંગ.

	એક વચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	अश्वः	𐬀𐬯𐬞𐬋	अश्वौ, अश्वा ¹	𐬀𐬯𐬞𐬀𐬎, 𐬀𐬯𐬞𐬀	अश्वाः, अश्वासः ¹	[illegible] ²
૨.	अश्वम्	𐬀𐬯𐬞𐬆𐬨	”	”	अश्वान्	𐬀𐬯𐬞𐬆𐬧

† (જુઓ વેસ્ટ. ઈજ. ૨ ફ. ૨—૪ ફ. ૨૫—૬ ફ. ૧—૧૩ ફ. ૨, ૩, ૪—૩૯ ફ. ૩—૫૭ ફ. ૨૩ તથા વીસ્પ. ૩ ફ. ૫—ઈત્યાદી.)

¹ વેદ પ્રમાંણે.

² માત્રે [illegible] (દેવ) અને કેટળાએક ચોકસ બોળોની પેહેલી અનેક વચનમાં અધુરો આકારજ રેહછે.

૩.	अश्वेन	[illegible]	अश्वाभ्याम्	[illegible]	अश्वैः	[illegible]
૪.	अश्वाय	[illegible]	”	”	अश्वेभ्यः	[illegible]
૫.	अश्वात्	[illegible] / [illegible]	”	[illegible]	”	”
૬.	अश्वस्य	[illegible]	अश्वयोः	[illegible]	अश्वानाम्	[illegible]
૭.	अश्वे	[illegible]	”	”	अश्वेषु	[illegible]
૮.	अश्व	[illegible]	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

[ખ] અકારાંત નપુંસકળીંગ.

૭૬. ज्ञान = [illegible] (દાહાપણ).

	એક વચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	ज्ञानम्	[illegible]	ज्ञाने	[illegible]	ज्ञानानि, ज्ञाना (વેદમાં)	[illegible]
૨.	”	”	”	”	”	”

(બાકી પુળ્‌લીંગ પ્રમાણે.)

૭૭. બેહુ ભાષાઓમાં અકારાંત સ્ત્રીળીંગ શબ્દો નથી; પણ બધા અકારાંત પુળ્‌લીંગ બોલોને અંતેનો अ=[illegible] દીર્ઘ કરવાથી તેઓ સ્ત્રીળીંગમાં આવેછે. જેમકે तरुण=[illegible] (જુવાન પુરૂષ), तरुणा=[illegible] (જુવાન સ્ત્રી). તેમજ ૫૮ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે અંતેનો अ = [illegible] કાહાડીને તેને બદળે ई = [illegible] મુકવાથીબી સ્ત્રીળીંગ બનાવ્યામાં આવેછે. જેમકે देव=[illegible] (દેવ), देवी=[illegible] (દેવી) ઈત્યાદી.

[ગ] આકારાંત સ્ત્રીળીંગ.

૭૮. બેહુ ભાષાઓમાં આકારાંત સ્ત્રીળીંગ શબ્દોને પ્રથમાં એક વચન લગાડવામાં આવતી નથી અને એક વચનની નરમ વીભક્તિઓમાં શબ્દ અને પ્રત્યયની વચમાં य=[illegible] દાખેલ થાએછે. સંસકૃતમાં સાતમી એકવચનની નીશાંની आम्, તથા આઠમી એકવચનની નીશાંની અંતેનો અક્ષર કાહાડીને ए, લગાડવામાં આવેછે. સંસકૃતમાં તીજી, અને જંદમાં બીજી શીવાએ બધી, એકવચનની વીભક્તિઓ, તથા છઠી અનેકવચનની નીશાંની લાગતી વખતે અંતેનો અક્ષર -હ્રસ્વ થાએછે.

૭૯. गाथा=[illegible] (ગીત) સ્ત્રીળીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	गाथा	[illegible] [illegible]	गाथे		गाथाः	[illegible]
૨.	गाथाम्	[illegible]	”		”	”
૩.	गाथया	[illegible]	गाथाभ्याम्	[illegible]	गाथाभिः	[illegible]
૪.	गाथायै	[illegible]	”	”	गाथाभ्यः	[illegible]
૫.	गाथायाः	[illegible]	”	”	”	”
૬.	”	[illegible]	गाथयोः	•	गाथानाम्	[illegible]

૭. गाथायाम्		,,	गाथासु	𐬔𐬁𐬚𐬁𐬵𐬎.
૮. गाथे	𐬔𐬁𐬚𐬈 ; 𐬔𐬁𐬚𐬀.	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

[ઘ] આકારાંત પુલ્લીંગ.

૮૦. સંસકૃતમાં આકારાંત પુલ્લીંગ શબ્દોને પાંચમી, છઠી, અને શાતમી, એકવચન લાગતી વખતે અંતેનો આ નીકલી જાએછે.

૮૧. मेधा=𐬨𐬀𐬰𐬛𐬀 (મહા જ્ઞાની †) પુલ્લીંગ.

	એક વચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	मेधास्	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃.	मेधौ		मेधाः	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃. 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃𐬢𐬵𐬋.
૨.	मेधाम्	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬄𐬨.	,,		,,	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬄𐬯.
૩.	मेधा	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬀.	मेधाभ्याम्	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬁𐬠𐬌𐬀.	मेधाभिः	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬁𐬠𐬍𐬱.
૪.	मेधै	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬁𐬌.	,,	,,	मेधाभ्यस्	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬁𐬠𐬌𐬋.
૫.	मेधस्	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬁𐬙.	,,	,,	,,	,,
૬.	,,	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃.	मेधोस्		मेधाम् ?	
૭.	मेधि		,,		मेधासु	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬁𐬵𐬎.
૮.	मेधास्	𐬨𐬀𐬰𐬛𐬀. 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬀.	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

બેહુ ભાષાઓમાં આકારાંત નપુંસકલીંગ શબ્દો નથી.

વર્ગ બીજો.

इ = 𐬌 થી આખર થતા પુલ્લીંગ શબ્દોની વીભક્તિઓ.

૮૨. સંસકૃતમાં તીજી અને સાતમી એ સીવાએ, બેહુ ભાષાઓમાં સ્વરથી શરૂ થતી વીભક્તિઓ લાગતી વખતે અંતેનાં અક્ષરની ગુણાં થાએછે. તે સાથે પાંચમી અને છઠી એકવચનની વીભક્તિઓનાં પ્રત્યયોમાંથી अ=𐬀 નીકળી જાએછે. બીજું સંસકૃતમાં તરીજી એકવચનને બદળે णा, સાતમી એકવચનને બદળે અંતનો અક્ષર કાહાડી નાંખીને औ, અને દ્વિ વચનની સખત વીભક્તીઓને બદળે માત્રે ई, લગાડવામાં આવેછે.

[ક] पति=𐬞𐬀𐬌𐬙𐬌 (ધણી) પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	पतिः	𐬞𐬀𐬌𐬙𐬌𐬱.	पती	पतयः	𐬞𐬀𐬙𐬀𐬌𐬌𐬋.
૨.	पतिम्	𐬞𐬀𐬌𐬙𐬌𐬨.	,,	पतीन्	,,

† ડાકટર હાઉગે એ શબ્દનો અર્થ "સાથે પેદાકરનાર" અથવા "સર્વેનો પેદાકરનાર" કરીબી કીધોછે. જુઓ જરતોસતી ધરમ વીશે મજકુર ડાકટરે ૧૮૬૨ માં છપાવેલા આર રીશાળા સફે ૧૦૦ ની નોટમાં તથા સફે ૨૫૬ મે.

૩.	पतिणा	[illegible]	पतिभ्याम्	[illegible]	पतिभिः	[illegible]
૪.	पतये	[illegible]	„	„	पतिभ्यः	[illegible]
૫.	पतेः	[illegible]	„	„	„	„
૬.	„	[illegible]	पत्योः		पतीणाम्	[illegible]
૭.	पतौ	†	„		पतिषु	[illegible]
૮.	पते	[illegible] [illegible]	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

इ = [illegible] અથવા ई = [illegible] થી આખેર થતા સ્ત્રીલીંગ શબ્દોની વીભક્તિઓ.

૮૩. બેહુ ભાષાઓમાં ઈકારાંત સ્ત્રીલીંગ શબ્દોને બે રીતે વીભક્તિઓ લાગેછે તે યાદ રાખવું જોયે. ૧ લું—ઈકારાંત પુલ્લીંગ પ્રમાણે, (સંસકૃતમાં તરીજી એકવચન શીવાયે) અને તે ઘણું કરીને જે શબ્દો અ શલથીજ સ્ત્રીલીંગ હોએ તેઓને. ૨ જું—એકવચનની નરમ વીભક્તિઓ લાગતી વખતે અંતેનો અક્ષર य=[illegible] કરવામાં આવેછે અને તે ઘણું કરીને કોઈ પુલ્લીંગ શબ્દ ઊપરથી બનાવેલો હોએ તેને. જંદમાં (બા જે વખતે પેહેલી એકવચન શીવાયે) વ્યંજનથી શરૂ થતી વીભક્તિઓ લાગતી વખતે અંતેની ઈ જો દીર્ઘ હોએ છે તો ન્હસ્વ કરવામાં આવેછે. [illegible] એ કૃતપ્રત્યય લાગીને બનેલા શબ્દોને તરીજી એકવચનને બદલે માત્રે અધુરો આકારથી વાપડેલો જંદમાં મલેછે.

[ખ] देवी=[illegible] (દેવી) प्रीति=[illegible] (પ્રીતિ, મોહબત) સ્ત્રીલીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	प्रीतिः देवी	[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	प्रीती, देव्यौ		प्रीतयः	[illegible]
૨.	प्रीतिम् देवीम्	[illegible] [illegible]	„		प्रीतीस् देवीस्	[illegible] [illegible]
૩.	प्रीत्या देव्या	[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	प्रतिभ्याम् देवीभ्याम्	[illegible]	प्रीतिभिः देवीभिः	[illegible] [illegible]
૪.	प्रीतये देव्यै	[illegible] [illegible]	„	„	प्रीतिभ्यः देवीभ्यः	[illegible] [illegible]
૫.	प्रीतेः देव्याः	[illegible] [illegible]	„	„	„	„
૬.	„	[illegible] [illegible]	प्रीत्योः देव्योः		प्रीतीनाम् देवीनाम्	[illegible] [illegible]

† [illegible]=गिरि (પાહાડ) એ શબ્દની સાતમી એકવચન [illegible] કરી મલીછે. જુઓ વેસ્ટ. યજ. ૧૦ ફ. ૪ થો.

૭.	प्रीत्यौ देव्याम्		”	प्रीतिषु देवीषु	[illegible] [illegible]
૮.	प्रीते, देवि	[illegible] [illegible]	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

ઈકારાંત નપુંસકળીંગ શબ્દોની વીભક્તિઓ.

૮૪. સંસકૃતમાં ઈકારાંત નપુંસકળીંગ શબ્દોને સ્વરથી શરૂ થતી વીભક્તિઓ લાગતી વખતે શબ્દ અને પ્રત્યયની વચમાં न् દાખેળ થાએછે પણ જંદમાં હેવું કાંઈ નથી.

[ગ] वारि=[illegible] (પાણી) નપુંસકળીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	वारि	[illegible]	वारिणी		वारीणि	[illegible]
૨.	”	”	”		”	”
૩.	वारिणा	[illegible]	वारिभ्याम्	[illegible]	वारिभिस्	[illegible]

(બાકી ઊપર કહેઆ પ્રમાણે સમજવું.)

વર્ગ ત્રીજો.

૮૫. ઈકારાંત-હ્સ્વ કે દીર્ઘ, પુલ્ળીંગ, સ્રીળીંગ, અને નપુંસકળીંગ શબ્દોને જેકાંઈ ફેરફાર થાએછે તે પ્રમાણેજ ઊકારાંત-હ્સ્વ કે દીર્ઘ, પુલ્ળીંગ, સ્રીળીંગ, અને નપુંસકળીંગ, શબ્દોનેબી થાએછે એમ જાણવું. માત્રે વધતું એટલુંજ કે જંદમાં કેટળાએક ઊકારાંત પુલ્ળીંગ અને સ્રીળીંગ શબ્દોને છઠી, સાતમી, અને આઠમી એકવચન લાગવાને બદલે [illegible] લાગેલા મળેછે.

[ક] पशु=[illegible] (ઘોર) પુલ્ળીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	पशुस्	[illegible]	पशू		पशवः	[illegible] અથવા [illegible]
૨.	पशुम्	[illegible]	”		पशून्	” [illegible] ?
૩.	पशुना †	[illegible]	पशुभ्याम्	[illegible]	पशुभिस्	[illegible]
૪.	पशवे	[illegible]	”	”	पशुभ्यस्	[illegible]
૫.	पशोस्	[illegible] [illegible]	”	”	”	”
૬.	”	[illegible] [illegible]	पश्वोस्		पशूनाम्	[illegible] [illegible]
૭.	पशौ	[illegible] [illegible]	”		पशुषु	[illegible]
૮.	पशो	[illegible] [illegible]	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

[ખ] तनु=[illegible] (બદન) સ્રીળીંગ.

† વેદમાં જંદ પ્રમાણે पशवा મળેછે.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	तनुः [illegible]	तनू	तनवः [illegible]
૨.	तनुम् [illegible]	”	तनूस् [illegible]
૩.	तन्वा [illegible] ૧. [illegible] [illegible]	तनुभ्याम् [illegible]	तनुभिस् [illegible]
૪.	तनवे, तन्वै [illegible] ૧. [illegible] [illegible]	” ”	तनुभ्यस् [illegible]
૫.	तनोः, तन्वाः [illegible] ૧. [illegible]	” ”	” ”
૬.	” [illegible] ૧. [illegible]	तन्वो	तनूनाम् [illegible]
૭.	तनौ, तन्वां [illegible] [illegible] [illegible]	”	तनुषु [illegible]
૮.	तनो	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.

[ગ] મધુ=[illegible] (શરાબ) નપુંસકળીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	मधु [illegible]	मधुनि	मधुनि [illegible]
૨.	” ”	”	” ”
૩.	मधुना [illegible]	मधुभ्याम् [illegible]	मधुभिः [illegible]

(બાકી ઊપર જણાવ્યા પ્રમાણે સમજવું.)

વર્ગ ચોથો.

ऋ=[illegible] અથવા र्=[illegible] થી આખેર થતા શબ્દોની વીભક્તીઓ.

૮૬. બેહુ ભાષાઓમાં ऋ કારાંત શબ્દોને વીભક્તિઓ લગાડતી વખતે અંતેનાં સ્વરની ગુણાંકે વૃદ્ધિ થાએછે અને સંસકૃતમાં પાંચમી અને છઠી એકવચન લાગતી વખતે અંતેનો સ્વર નીકળી જઈને તેને બદળે उः લગાડવામાં આવેછે.

दातृ અથવા दातार्=[illegible] અથવા [illegible] (દાતાર) પુળીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	दाता †.[illegible]	दातारौ ‡ [illegible]	दातारस् [illegible] [illegible]
૨.	दातारम् [illegible] [illegible]	” ”	” [illegible]
૩.	दात्रा ૨ ૨.[illegible]	दातृभ्याम् [illegible]	दातृभिः [illegible]

૧ જુઓ ફકરો ૧૫. (ક).

† એને જારે [illegible] લાગેચ તારે અશલ રૂપમાં આવેચ. જુઓ ફ. ૩૭ મો. માત્રે જંદમાં [illegible] (આતશ), એ શબ્દની પ્રથમા એકવચન [illegible] કરી થાએછે.

‡ વેદમાં दातरा જંદ પ્રમાણે મલેછે.

૨ જુઓ ફ. ૯૨ મો.

૪.	दात्रे ૨	૨.[illegible]	”	”	दातृभ्यः	[illegible] [illegible]
૫.	दातुः	૨.[illegible]	”	”	”	”
૬.	”	૨.[illegible]	दात्रोः		दातृणाम्	[illegible] [illegible]
૭.	दातरि	[illegible] ૨.[illegible]	”	”	दातृषु	[illegible]
૮.	दातार्, दातृ	[illegible]	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

૮૭. જંદમાં [illegible] થી આખેર થતા શબ્દોને મુતલક વીભક્તિ લાગતી નથી. તેઓ અવીભક્તિક (**indeclinable**) છે. જેવાકે [illegible]=زور (જોર, કુવત), [illegible] (બક્ષીશ), [illegible]=کشور (મુલક, દેશ) ઇત્યાદી.

વર્ગ પાંચમો.

૮૮. “બેહુ ભાશાઓમાં त्=[illegible] થી આખેર થતા શબ્દો ઘણું કરીને જુદા જુદા કૃદંતો અથવા ૬૨ [ક] માં જણાવેલાં તધ્ધિત પ્રત્યયો લાગીને બનેલા હોએછે. સંસ્કૃતમાં બીજી અનેકવચન વચન શીવાએ, બેહુ ભાષાઓમાં ત્રંડે વચનોની સખત વીભક્તિઓ લાગતી વખતે અંતેનાં त्=[illegible] ની આગમજ न्=[illegible] દાખેળ થાએછે. † બાજે વખતે જંદમાં નરમ વીભક્તિઓ લાગતી વખતેબી [illegible] રહેલો હોએછે. अत्=[illegible] અને ध्यत् =[illegible], પુળ્લીંગની પેહેલી એકવચન अन्=[illegible], અને ध्यन्=[illegible]; તથા वत्=[illegible], અને मत् =[illegible], પુલ્લીંગની પેહેલી એકવચન वान्=[illegible], અને मान्=[illegible]; કરી થાએછે. બીજું જંદમાં [illegible] થી આખેર થતા પુળ્લીંગ શબ્દોને [illegible] જોડીને જારે સ્રીલીંગ કરવામાં આવેછે તારે વચમાં આવેલો [illegible] કોઈ કોઈ વખતે રેહેછે. જેમકે [illegible] અથવા [illegible] (હાડકાંવાલી, હાડમંદ) ઇત્યાદી.

[ક] बृहत्= [illegible] (મોહટો) પુળ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	बृहत्	[illegible]	बृहन्तौ	बृहन्तस्	[illegible]
૨.	बृहन्तम्	[illegible]	”	बृहतः	”
૩.	बृहता	[illegible] [illegible]	बृहद्भ्याम्	बृहद्भिः	૧.[illegible]
૪.	बृहते	[illegible] [illegible]	”	बृहद्भ्यस्	૧.[illegible]
૫.	बृहतः	[illegible] [illegible]	”	”	”
૬.	”	[illegible] [illegible]	बृहतोः	बृहताम्	[illegible] [illegible]
૭.	बृहति	[illegible] ?	”	बृहत्सु	
૮.	પેહેલી એકવચન પ્રમાણે.		પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

૨ જુઓ ફ. ૭૨ મો.

† એ न्=[illegible] જે દાખેલ થાએય તેનું કારણ આગલ કૃદંતની બાબદમાં જણાશે.

૧ ૭૩ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાંણે [illegible] નીકલી ગયોછે.

[ખ] पुत्रवत्=[illegible] (દીકરાવાળો) પુલ્લીંગ.

	એક વચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	पुत्रवान्	[illegible]	पुत्रवन्तौ	पुत्रवन्तः	[illegible]
૨.	पुत्रवन्तम्	[illegible]	,,	पुत्रवतः	,,

(બાકી ઊપર પ્રમાણે.)

[ગ] गोमत्=[illegible] (ગાયવાળો) પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	गोमान्	[illegible]	गोमन्तौ	गोमन्तस्	[illegible]
૨.	गोमन्तम्	[illegible]	,,	गोमतः	,,

(બાકી ઊપર પ્રમાણે.)

[ઘ] भविष्यत्=[illegible] (હવેપછી થનાર) પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भविष्यन्	[illegible]	भविष्यन्तौ	भविष्यन्तः	[illegible]
૨.	भविष्यन्तम्	[illegible]	,,	भविष्यतः	,,

(બાકી ઊપર પ્રમાણે.)

[૭] જંદમાં ઘણુંકરીને [illegible] એ કૃત પ્રત્યય લાગીને બનેલા સ્ત્રીલીંગ શબ્દોમાં [illegible] (સુખાકારી) અને [illegible] (અમરપણું) વારેઘડીએ વાપડેલા હોએછે. એ બંધે શબ્દો સાથે વપડાવાથી ઘણુંકરીને દ્વિવચનની વીભક્તિઓ તેમને લાગેલી જણાએછે. જેમકે [illegible] [illegible] પેહેલી કે બીજી દ્વિ વચન; [illegible] [illegible], તીજી, ચોથી, કે પાંચમી દ્વિ વચન; ઈત્યાદી. એ વીગરે જારે એ પ્રત્યય લાગીને બનેળો શબ્દ એક કે અનેક વચનમાં વાપડેલો હોએય તારે તેને કાંઈબી ફેરફાર વીનાં મુખ્ય વીભક્તિની નીશાંનીઓ લાગેછે. માત્રે પેહેલી એકવચન લાગતી વખતે અંતેનો [illegible] નીકલી જાએછે. જેમકે [illegible] ઈત્યાદી.

વર્ગ છઠો.

૮૯. वृत्रहन्=[illegible] (ફતેહમંદ) પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	वृत्रहा	[illegible]	वृत्रहणौ	[illegible] ?	वृत्रहनः	[illegible]
૨.	वृत्रहणम्	[illegible]	,,	,,	वृत्रघ्नः[1]	[1] [illegible] ?
૩.	वृत्रघ्ना[1]	[1] [illegible]	वृत्रहभ्याम्[2]	[2] [illegible] ?	वृत्रहभिः[2]	[2] [illegible] ?

૧ ૭૨ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાંણે ઉપાંત્ય अ=[illegible] નીકલી ગયોછે.

૨ ૭૩ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાંણે અંતેનો न्=[illegible] નીકલી ગયોછે.

૪.	वृत्रघ्ने[1]	१.[illegible]	„	„	वृत्रहभ्यः[2]	२.[illegible]
૫.	वृत्रघ्नः[1]	१.[illegible]	„	„	„	„
૬.	„	१.[illegible]	वृत्रघ्नोः[1]		वृत्रघ्नाम्[1]	१.[illegible]
૭.	वृत्रहनि वृत्रघ्नि[1]	१.[illegible]	„		वृत्रहसु[2]	२.[illegible] ?
૮.	वृत्रहन्	†	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

વર્ગ સાતમો.

૯૦. જંદમાં [illegible] અને [illegible] થી આખેર થતા જેટલા પુલ્લીંગ શબ્દોછે તેઓને વીભક્તીઓ લાગતી વખતે ઉપાંત્ય [illegible] દીર્ઘ થાએછે અને બેહુ ભાષાઓમાં अस्=[illegible] એ કૃતપ્રત્યય લાગીને બનેલા જેટલા નપુંસકલીંગના શબ્દોછે તેઓને વ્યંજનથી શરૂ થતાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે એ પ્રત્યય બદલાઈને ओ=[illegible] કે [illegible] થાએછે.

[ક] चंद्रमस्=[illegible]=[illegible] (ચાંદ અથવા મહીનો) પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	चंद्रमाः	[illegible]	चंद्रमसौ		चंद्रमसः	[illegible]
૨.	चंद्रमसम्	[illegible]	„		„	„
૩.	चंद्रमसा	[illegible]	चंद्रमोभ्याम्	[illegible] ?	चंद्रमोभिः	[illegible]
૪.	चंद्रमसे	[illegible]	„	„	चंद्रमोभ्यः	[illegible]
૫.	चंद्रमसः	[illegible]	„	„	„	„
૬.	„	[illegible]	चंद्रमसोः		चंद्रमसाम्	[illegible]
૭.	चंद्रमसि	[illegible]	„		चंद्रमत्सु	
૮.	चंद्रमः		પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.	

[ખ] दद्वस्=[illegible] (બક્ષેશ કરનાર) પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	दद्वान्	[illegible]	दद्वांसौ	दद्वांसः	[illegible]
				ददुषः	[illegible]
૨.	दद्वांसम्	[illegible]	„		
૩.	ददुषा[1]	१.[illegible]	दद्वद्भ्याम्	दद्वद्भिः	[illegible] [illegible]
૪.	ददुषे[1]	[illegible] १.[illegible]	„	दद्वद्भ्यः	[illegible] [illegible]
૫.	ददुषः[1]	१.[illegible]	„	„	„
૬.	„	१.[illegible]		दद्वांसाम्	[illegible] [illegible]

૧ ૭૨ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે ઉપાંત્ય अ=[illegible] નીકળી ગયોછે.

૨ ૭૩ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે અંતેનો न्=[illegible] નીકળી ગયોછે.

† [illegible] (પવીત્રાઈવાલો) એ શબ્દની આઠમી એકવચન [illegible] કરી મલેછે.

	એકવચન	દ્વિ વચન	અનેક વચન
૭.	दद्रुषि[1] [Avestan]		दद्वांसु ? [Avestan] [Avestan] ?
૮.	પેહેલી એકવચન પ્રમાણે.	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.

[ગ] मनस्=[Avestan] (મન) નપુંસકલીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	मनः [Avestan]	मनसी	मनांसि [Avestan] [Avestan]
૨.	„ „	„	„ „
૩.	मनसा [Avestan] [Avestan]	मनोभ्याम् [Avestan]	मनोभिः [Avestan]
૪.	मनसे [Avestan]	„ „	मनोभ्यः [Avestan]
૫.	मनसः [Avestan]	„ „	„ „
૬.	„ [Avestan]	मनसोः	मनसाम् [Avestan]
૭.	मनसि [Avestan]	„	मनस्सु [Avestan]
૮.	પેહેલી એકવચન પ્રમાણે.	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.	પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.

વર્ગ આઠમો.

૯૧. ઊપર કહેઆ શીવાયે બાકી રહેલા બધા વ્યંજનોથી આખેર થતા શબ્દોને મુખ્ય વીભક્તિની નીશાંનીઓ લાગેછે અને સંધીના કાએદા પ્રમાણે જે ફેરફાર થવો જોઇએ તે થાએછે. જેમકે

[Avestan]	(સખુન)	[Avestan]	[Avestan]	[Avestan]	ઈત્યાદી.
[Avestan]	(જુઠો)	[Avestan]	[Avestan] ?	[Avestan]	„
[Avestan]	(પાંણી)	[Avestan]	[Avestan] ?	[Avestan]	„
[Avestan]	(સારૂં કરનાર)	[Avestan]			„

૯૨. સંસકૃતમાં गो (ગાય, બળ) અને नौ (હોડી) એવા બે શબ્દોછે. એ શબ્દો કહા લીંગનાછે તે કાંઈ સમજાતું નથી. જંદમાં [Avestan] કરીને એક બોલછે કે જેનાં ત્રણ અર્થ ગાય, બળ અથવા જમીનનો કડો, કરી થાએછે. એ શબ્દને બે રીતે વીભક્તિઓ લાગેછે તેથી એ શબ્દ ઓકારાંતછે કે ઔકારાંતછે તે જણાતુ નથી. હાલ તુરત એ સંઘળાં રૂપો અત્રે લખી બતાવ્યાંછે.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	गौः, नौः [Avestan] [Avestan]	गावौ, नावौ [Avestan] [Avestan]	गावः, नावः [Avestan] [Avestan]
૨.	गाम्, नावम् [Avestan] [Avestan] [Avestan]	„	„ गास्. „ [Avestan]
૩.	गवा, नावा [Avestan] [Avestan]	गोभ्याम्, नौभ्याम् [Avestan] [Avestan]	गोभिः, नौभिः [Avestan]
૪.	गवे, नावे [Avestan] [Avestan]	„	„ गोभ्यः, नौभ्यः [Avestan]

૧ ૭૨ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે ઉપાંત્ય अ=[Avestan] નીકળી ગયોછે.

૫. गोः, नावः [illegible] "	"	"	"
૬. " " [illegible]	गवोः, नावोः		गवाम्, नावाम् [illegible]
૭. गावि, नावि	" "		गोषु, नौषु
૮. પેહેલી એકવચન પ્રમાણે.	પેહેલી દ્વિ વચન પ્રમાણે.		પેહેલી અનેક વચન પ્રમાણે.

વી શે ષ ણ .

૯૩. બેહુ ભાષાઓમાં વીશેષણોને અધીકાર્થક (**comparative degree**) ની નીસાંની तर=[illegible] અને ईयस्=[illegible]; તથા અતિશયાર્થક (**superlative degree**) ની નીસાંની तम=[illegible] અને इष्ठ=[illegible]; લગાડવામાં આવેછે. (જુઓ ફકરો ૫૬ મે [૮]) જારે વીશેષણ ઊકારાંત હોએછે તારે અંતેનો અક્ષર નીકલી જાએછે. જેમકે

नेद=[illegible]= نزدیک (નજદીક), नेदीयस्=[illegible] (વધારે નજદીક), नेदिष्ठ=[illegible] (ઘણુંજ નજદીક)
वसू=[illegible]= به (સારૂં), वसीयस्=[illegible] (વધારે સારૂં), वसिष्ठ=[illegible] (ઘણુંજ સારૂં)
[illegible] (આગળ), [illegible] (વધારે આગળ), [illegible] [illegible] (ઘણુંજ આગળ)
[illegible] (મોહટું), [illegible] [illegible] (વધારે મોહટું) [illegible] (ઘણુંજ મોહટું)
[illegible] = بد (નાંધલું) [illegible] (વધારે નાંધલું) [illegible] (ઘણુંજ નાંધલું)
[illegible] (સારૂં, મોહટું) [illegible] (વધારે સારૂં, મોહટું) [illegible] (ઘણુંજ સારૂં, મોહટું)
[illegible] (ફતેહમંદ) [illegible] (વધારે ફતેહમંદ) [illegible] (ઘણોજ ફતેહમંદ)

કેવળ સંખ્યા વાચક વીશેષણ.

૯૪. બેહુ જુબાંનોમાં एकः પુ૦, एका સ્ત્રી૦, एकम् નપું૦=[illegible] પુ૦, [illegible] સ્ત્રી૦, (એટલે 'એક') એઓને સર્વ નાંમની રીતે એકવચનનીજ વીભક્તિઓ લાગેછે. द्वि=[illegible], અથવા [illegible] † પુ૦, [illegible], અથવા [illegible] † સ્ત્રી૦, અને [illegible] † નપું૦ (એટલે 'બે') એઓને સર્વ નાંમની રીતે દ્વિ વચનની વીભક્તિઓ લાગેછે. બાકીની બધી સંખ્યાને અનેક વચનની વીભક્તિઓ લાગેછે, કેમકે બેથી જે અધિક તે અનેક વચન.

દા ખ લો .

त्रि = [illegible] (તરણ)

	પુળીંગ.		સ્ત્રીલીંગ.		નપુંસકળીંગ.	
૧.	त्रयः	[illegible]	तिस्रः	[illegible]	त्रीणि	[illegible]
૨.	त्रीन्	"	"	"	"	"
૩.	त्रिभिः	[illegible]	तिसृभिः		(બાકી પુળીંગ પ્રમાણે.)	
૪.	त्रिभ्यः	[illegible]	तिसृभ्यः			
૫.	"	"	"			

† એ મધેથી૰ મથાલેનો [illegible] નીકલી ગયોછે એમ જાણવું.

૬. त्रयाणाम् [illegible] तिसृणाम्

૭. त्रिषु [illegible] तिसृषु

એ પ્રમાણે બધી સંખ્યાને વીભક્તિઓ લાગેછે તેઓનાં પ્રાતિપદીકો નીચે લખ્યાછે.

૪) चतुर्=[illegible]=چهار . ૫) पञ्चन्=[illegible] (ગાથામાં [illegible])=پنج . ૬) षट् અથવા षष्=[illegible]=شش . ૭) सप्तन्=[illegible]=هفت . ૮) अष्टन्=[illegible]=هشت. ૯) नवन्=[illegible]=نه . ૧૦) दशन्=[illegible]=ده ૧૧) एकादशन्=[illegible]=یازده . ૧૨) द्वादशन्=[illegible]=دوازده . ૧૩) त्रयोदशन्=[illegible]=سیزده. ૧૪) चतुर्दशन्=[illegible]=چهارده . ૧૫) पञ्चदशन्=[illegible]=پانزده. ૧૬) षोडशन्=[illegible]=شانزده. ૧૭) सप्तदशन्=[illegible]=هفده . ૧૮) अष्टादशन्=[illegible]=هژده . ૧૯) एकोनविंशतिः=[illegible]=نوزده . ૨૦) विंशतिः=[illegible]=بیست. ૩૦. त्रिंशत्=[illegible], [illegible]=سی . ૪૦) चत्वारिंशत्=[illegible]=چهل . ૫૦) पञ्चाशत्=[illegible]=پنجاه . ૬૦) षष्टि=[illegible]=شصت . ૭૦) सप्तति=[illegible]=هفتاد. ૮૦. अशीतिः=[illegible]=هشتاد . ૯૦) नवतिः=[illegible]=نود . ૧૦૦) शतम्=[illegible]=صد . ૨૦૦) द्विशतम्, द्विशते=[illegible] [illegible]=دوصد . ૩૦૦) त्रिणिशतानि= سی‌صد . ૪૦૦) चत्वारिंशतानि=[illegible]=چارصد . ૫૦૦) पञ्चशतम्=[illegible]=پانصد. ૧૦૦૦) सहस्र=[illegible]=هزار . ૧૦૦૦૦) [illegible]=بیور ઈત્યાદી.

ક્રમસંખ્યા વાચક વીશેષણ.

૯૫. બેહુ ભાષાઓમાં કેવળ સંખ્યા વાચક વીશેષણોને म=[illegible] (ફારસી م), थ=[illegible] (અંગ્રેજી th), અને य=[illegible], લાગવાથી ક્રમસંખ્યા વાચક વીશેષણો બનેલાંછે અને તેઓને નાંમ પ્રમાંણેજ વીભક્તિઓ લાગેછે કોઈજ વખતે સેહેજ ફેરફાર દીશેછે.

સં.	જં.	ફા.	અં.	ગુ.
प्रथम	[illegible], [illegible], [illegible] †	فردوم	first	પેહેલો.
द्वितीय	[illegible] ‡	دوم	second	બીજો.
तृतीय	[illegible]	سیم	third	તીજો.
चतुर्थ	[illegible][1], [illegible]	چهارم	fourth	ચોથો.
पञ्चम	[illegible]	پنجم	fifth	પાંચમો.

† કદીમ ફારશી ભાષામાં. ‡ એને મથાળેથી [illegible] નીકળી ગએલો જાણવો.

૧ એ [illegible] સંસ્કૃત च જાણવો.

षष्ठ	[illegible]	ششم	sixth	છઠો.
सप्तम	[illegible]	هفتم	seventh	સાતમો.
अष्टम	[illegible]	هشتم	eighth	આઠમો.
नवम	[illegible]	نوم	ninth	નવમો.
दशम	[illegible]	دهم	tenth	દશમો.
विंशतितम	[illegible]	بیستم	twentith	વીશમો.

સર્વનામ.

૯૬. બેહુ ભાષાઓમાં પ્રથમ પુરૂષ, અને દ્વિતીય પુરૂષ સર્વનાંમો ત્રંડે જીંગોમાં એકસરખી રીતે વપડાએછે તેઓનાં રૂપો નીચે લખ્યાંછે તે હમેશાં યાદ રાખવાં જોયે.

પ્રથમ પુરૂષ સર્વનામ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	अहम्	[illegible]	आवाम्		वयम्	[illegible]
૨.	मा, माम्	[illegible]	„ , नौ		अस्मान्, नः	[illegible]
૩.	मया		आवाभ्याम्		अस्माभिः	[illegible]
૪.	मह्यम्, मे	[illegible]	„ , नौ		अस्मभ्यम्, नः	[illegible] †
૫.	मत्	[illegible]	„		अस्मत्	
૬.	मम, मे	[illegible]	आवयोः, नौ	[illegible]	अस्माकम्, नः	[illegible]
૭.	मयि	[illegible] †	„		अस्मासु	

દ્વિતીય પુરૂષ સર્વનામ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	त्वम्	[illegible]	युवाम्		यूयम्	[illegible]
૨.	त्वा, त्वाम्	[illegible]	„ , वाम्		युष्मान्, वः	[illegible]
૩.	त्वया	[illegible]	युवाभ्याम्		युष्माभिः	
૪.	तुभ्यम्, ते	[illegible]	„ , वाम्		युष्मभ्यम्, वः	[illegible]
૫.	त्वत्	[illegible]	„		युष्मत्	[illegible]
૬.	तव, ते	[illegible]	युवयोः, वाम्	[illegible]	युष्माकम्, वः	[illegible]
૭.	त्वयि	[illegible]	„		युष्मासु	
૮.		[illegible] પુ૦ [illegible] સ્ત્રી૦				

† ગાથામાં.

૯૭. ઊપર કહેલાં બંધે સર્વ નાંમો શીવાયે, બેહુ ભાષાઓમાં, બધાં સર્વ નાંમોને ળીંગ લાગેછે. દરેક પુળ્ળીંગ તથા નપુંસકળીંગ સવ નાંમોના પ્રાતિપદિક અકારાંત, અને સ્રીળીંગ સવ નાંમોના પ્રાતિપદિક આકારાંતછે, અને તેઓની દ્વિ વચનની બધી વીભક્તિઓ શીવાયે, કેટલીએક વીભક્તિઓ ફેરફાર રીતે લાગેછે તે પ્રત્યયો નીચે લખ્યાંછે.

	પુળ્ળીંગ તથા નપુંસકળીંગનાં પ્રત્યયો. એકવચન.	પુળ્ળીંગ તથા નપુંસકળીંગનાં પ્રત્યયો. અનેક વચન.	સ્રીળીંગનાં પ્રત્યયો. એકવચન.	સ્રીળીંગનાં પ્રત્યયો. અનેક વચન.
૧.	૬. ૭૫ મા પ્રમાણે પુ. त=[illegible] નપુ.	इ=[illegible] પુ. ૬. ૭૫ મા પ્રમાણે નપુ.	૬. ૭૯ મા પ્રમાણે.	૬. ૭૯ મા પ્રમાણે.
૨.	૬. ૭૫ મા પ્રમાણે.	૬. ૭૫ મા પ્રમાણે.	"	"
૩.	इन [illegible]	"	"	"
૪.	स्मै [illegible]	"	स्यै [illegible]	"
૫.	स्मात् [illegible]	"	स्याः [illegible]	"
૬.	૬. ૭૫ મા પ્રમાણે.	इषाम् [illegible]	" [illegible]	साम् [illegible]
૭.	स्मिन् [illegible]	૬. ૭૫ મા પ્રમાણે.	स्याम् [illegible]	૬. ૭૯ મા પ્રમાણે.

૯૮. [ક] તૃતીય પુરૂષ સર્વનામ त=[illegible] પુળ્ળીંગ. (=he)

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	सः [1]	[illegible] [1]	तौ	ते	[illegible]
૨.	तम्	[illegible]	"	तान्	[illegible]
૩.	तेन	[illegible] [1]	ताभ्यम्	तैस्	[illegible]
૪.	तस्मै	[illegible] [1] [illegible] [1] [illegible] [1] [illegible]	"	तेभ्यस्	[illegible]
૫.	तस्मात्		"	"	"
૬.	तस्य	[illegible] [1] [illegible] [1] [illegible] [1] [illegible]	तयोः	तेषाम्	[illegible]
૭.	तस्मिन्		"	तेषु	

[ખ] તૃતીય પુરૂષ સવનામ तत्=[illegible] નપુંસકળીંગ. (=it)

	એક વચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	तत्	[illegible]	ते	तानि	[illegible]

(બાકી પુળ્ળીંગ સર્વનામ પ્રમાણે.)

[ગ] તૃતીય પુરૂષ સર્વનામ ता=[illegible] સ્રીળીંગ. (=she)

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	सा [1]	[illegible] [1]	ते	तास्	[illegible]
૨.	ताम्	[illegible] [1] [illegible] [1] [illegible] [1] [illegible]	"	"	[illegible] [1] [illegible] [1]

[1] જોકે એ કાયદાસર નથી તોપણ એમ પ્રમાણે આવેછે.

૩.	तया	[illegible]	ताभ्याम्		ताभिः	
૪.	तस्यै		„		ताभ्यः	
૫.	तस्यास्		„		„	
૬.	„		तयोः		तासाम्	
૭.	तस्याम्		„		तासु	

[ઘ] સંબંધી સર્વનામ य=[illegible] પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	यस्	[illegible]	यौ		ये	[illegible]
૨.	यम्	[illegible] [illegible]	„		यान्	[illegible]
૩.	येन	[illegible]	याभ्याम्		यैस्	[illegible]
૪.	यस्मै	[illegible]	„		येभ्यः	[illegible]
૫.	यस्मात्	[illegible]	„		„	„
૬.	यस्य	[illegible] [illegible]	ययोः	[illegible]	येषाम्	[illegible]
૭.	यस्मिन्	[illegible]	„		येषु	[illegible]

[ઙ] સંબંધી સર્વનામ यत्=[illegible] નપુંસકલીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	यत्	[illegible]	ये		यानि	[illegible]

(બાકી પુલ્લીંગ પ્રમાણે.)

[ચ] સંબંધી સર્વનામ या=[illegible] સ્ત્રીલીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	या	[illegible]	ये		यास्	[illegible]
૨.	याम्	[illegible]	„		„	„
૩.	यया		याभ्याम्		याभिः	„
૪.	यस्यै		„		याभ्यः	[illegible]
૫.	यस्याः	[illegible]	„		„	„
૬.	„	[illegible]	ययोः		यासाम्	[illegible]
૭.	यस्याम्	[illegible]	„		यासु	[illegible]

[છ] પ્રશ્નાર્થક સર્વનામ क=[illegible]=[illegible]=[illegible] પુલ્લીંગ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	कः	[illegible], [illegible]	कौ		के	[illegible]
૨.	कम्	[illegible], [illegible]	„		कान्	[illegible]

૩. केन [illegible], [illegible]	काभ्याम्	कैः [illegible]
૪. कस्मै [illegible], [illegible]	”	केभ्यः [illegible]
૫. कस्मात् [illegible], [illegible]	”	” ”
૬. कस्य [illegible], [illegible], [illegible]	कयोः	केषाम्
૭. कस्मिन् [illegible]	”	केषु

[જ] પ્રશ્નાર્થક સર્વનામ किम्=[illegible],=[illegible] નપુંસકળીંગ.

એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧. किम् [illegible] [illegible]	के	कानि [illegible]

(બાકી પુળીંગ પ્રમાણે.)

[ઝ] પ્રશ્નાર્થક સર્વનામ का=[illegible] સ્ત્રીળીંગ.

એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧. का [illegible]	के	काः [illegible]
૨. काम् [illegible]	”	” ”
૩. कया [illegible]	काभ्याम्	काभिः
૪. कस्यै [illegible]	”	काभ्यः
૫. कस्याः	”	”
૬. ” [illegible] †	कयोः	कासाम्
૭. कस्याम्	”	कासु

[ઞ] દર્શક સર્વનામ अ=[illegible] અથવા इम=[illegible] પુળીંગ.

એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧. अयम् [illegible]	इमौ	इमे [illegible]
૨. इमम् [illegible]	”	इमान्
૩. अनेन [illegible] [illegible]	आभ्याम्	एभिः [illegible] [illegible]
૪. अस्मै [illegible]	”	एभ्यः [illegible]
૫. अस्मात् [illegible]	”	” ”
૬. अस्य [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]	अनयोः [illegible]	एषाम् [illegible]
૭. अस्मिन् [illegible]	” ”	एषु [illegible]

[ટ] દર્શક સર્વનામ इदम्=[illegible] નપુંસકળીંગ.

† જુઓ વેસ્ટ. આફ. ૧) નોટમાંનો ફ. ૧૧ મો.

	એક વચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	इदम् [illegible]	इमे	इमानि [illegible]

(બાકી પુલ્લીંગ પ્રમાણે.)

[ઠ] દર્શક સર્વનામ आ=[illegible] અથવા इमा=[illegible] સ્ત્રીલીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	इयम् [illegible]	इमे	इमास् [illegible]
૨.	इमाम् [illegible]	„	„ „
૩.	अनया [illegible] † [illegible]	आभ्याम्	आभिः [illegible]
૪.	अस्यै [illegible]	„	आभ्यः [illegible]
૫.	अस्याः [illegible]	„	„ „
૬.	„ [illegible]	अनयोः	आसाम् [illegible]
૭.	अस्याम् [illegible]	„	आसु [illegible]

[ડ] દર્શક સર્વનામ एत=[illegible] પુલ્લીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	एषः [illegible]	एतौ	एते [illegible]
૨.	एतम्, एनम् [illegible]	„ एनौ	एतान्, एनान्
૩.	एतेन, एनेन् [illegible]	एताभ्याम्	एतैः
૪.	एतस्मै [illegible]	„	एतेभ्यः
૫.	एतस्मात् [illegible]	„	„
૬.	एतस्य [illegible]	एतयोः, एनयोः [illegible]	एतेषाम् [illegible]
૭.	एतस्मिन् [illegible]	„	एतेषु [illegible]

[ઢ] દર્શક સર્વનામ एतत्=[illegible] નપુંસકલીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	एतत् [illegible]	एते	एनानि, एतानि

(બાકી પુલ્લીંગ પ્રમાણે.)

[ણ] દર્શક સર્વનામ एता=[illegible] સ્ત્રીલીંગ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	एषा [illegible]	एते	एतास् [illegible]
૨.	एताम्, एनाम् [illegible]	„ एने	„ एनास् „
૩.	एतया, एनया [illegible]	एताभ्याम्	एताभिः

† જુઓ વેસ્ટ. ઇનશાને. ૫૭ ફ. ૨૪ મો.

૪.	एतस्यै	”	एताभ्यः
૫.	एतस्याः	”	”
૬.	” [Avestan] [Avestan]	एतयोः	एतासाम् [Avestan]
૭.	एतस्याम्	”	एतासु

[ત] દર્શક સર્વનામ [Avestan] † તરંડે ળીંગમાં.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	[Avestan] પુ૦, [Avestan] સ્ત્રી૦, [Avestan] નપું૦	[Avestan]	[Avestan], [Avestan] પુ૦; [Avestan] સ્ત્રી૦
૨.	[Avestan] સ્ત્રી૦ [Avestan] પુ૦		” ”
૩.			[Avestan] પુ૦
૪.	[Avestan] સ્ત્રી૦		[Avestan] નપું૦
૫.	[Avestan] સ્ત્રી૦		”
૬.	[Avestan] સ્ત્રી૦		[Avestan] પુ૦
૭.	[Avestan] પુ૦		

[થ] સામાન્ય સર્વનામ स्व=[Avestan]=[Avestan] અથવા [Avestan] (પોતે) પુલ્ળીંગ, તથા બીજાં કેટલાંએક સામાન્ય સર્વનામોને ઊપર કહેલી રીતે વીભક્તિઓ લાગેછે તે વીસે અત્રે લંબાંણથી લખવાનું મોકુફ રાખ્યુંછે.

સવાદિ, અથવા સર્વ અને બીજા શબ્દો વીશે. (**pronominal adjectives**)

૯૯. સંસકૃત તથા ઝંદ એ બેહુ ભાષાઓમાં કેટળાએક બોળોછે તેઓને વીશેષણ અને સર્વનામ બંધે રીતે વીભક્તીઓ લાગી શકેછે. જેમકે विश्व=[Avestan] (સઘળા) એની પેહેલી અનેક વચન विश्वाः=[Avestan] તથા विश्वे=[Avestan] તેમજ છઠી અનેક વચન विश्वानाम्=[Avestan] તથા विश्वेषाम्=[Avestan] ઈત્યાદી. તેઓ કોઈ વખતે વીશેષણ, કોઈ વખતે સર્વનામ, અને કોઈ વખતે ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય તરીકે વપડાએછે. તે બોળોની ટીપ સંસકૃત વ્યાકરણમાં सर्व्व થી શરૂ થાએછે તેથી તેઓને સર્વાદિ હવાં નાંમથી ઓળખેછે, તેઓ મધેથી ઠોડાએક શબ્દોના પ્રાતિપદિકો નીચે લખેઆછે. એ શબ્દો અકારાંત છે તેથી પુલ્ળીંગ તથા નપુંસકળીંગમાં બેહુ રીતે વીભક્તિઓ લાગીને વપડાએછે. તેમજ અંતેનો સ્વર દિર્ઘ થઇને સ્ત્રીળીંગમાં આવેછે તેને પણ બેહુ રીતે વીભક્તિઓ લાગેછે.

सर्व्व=[Avestan] સંઘલાં, તમાંમ.
विश्व=[Avestan] સંઘળાં, તમાંમ.
अन्य=[Avestan] બીજું, જુદું.
अन्यतर=[Avestan][1] બીજા બેમાંનો એક.[1]
कतर=[Avestan] બેમાંનો કોણ.[1]
यतर=[Avestan] બેમાંનો જે કોઈ.[1]
द्वय બેવડો.

उभय, उभ=[Avestan], [Avestan] બંધે.
प्रथम=[Avestan] આગલું.
अर्द्ध=[Avestan] અરધો.
सम=[Avestan]=same=[Persian] તેજ.
नेम=[Avestan]=[Persian] અરધું.
पूर्व्व=[Avestan] પેહેલું, પૂર્વદશા, આગળા વખતમાં
अवर=[Avestan] અશુરૂં, આથમણદશા, નીચે.

† એ સર્વનામ ઝંદ તથા વેદમાંજ મલેછે, સાધારણ સંસકૃતમાં મલતું નથી.

૧ ઘણું કરીને ગાથામાં.

ભાગ ૬ ઠો—ક્રિયાપદ વીચાર.

૧૦૦. ૫૫) માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે બેહુ ભાષાઓના ક્રિયાપદોનાં મુળ ધાતુઓ હોએછે કે જેઓને જુદા જુદા અર્થો અને કાળોમાં જુદી જુદી રીતે અધુરા આકારો બનાવીને તેજ અર્થ અથવા કાળનાં ૩) પુરૂષ, ૩) વચન, અને બે પદ, મલીને જુમલે ૧૮) પ્રત્યયો લાગેછે. ગુજરાતી પ્રમાણે એ બંધે ભાષાઓનાં ક્રિયાપદોને લીંગ લાગતાં નથી.

૧૦૧. સંસકૃતમાં વતમાનકાળ, પ્રથમ ભૂતકાળ, અનુજ્ઞાર્થીક અથવા અનિયમિતકાળ (potential), આજ્ઞાર્થીક, દ્વિતીય ભૂતકાળ, અદ્યતન અથવા સામાન્ય ભવિષ્યકાળ, અનદ્યતન અથવા પૂર્ણ ભવિષ્યકાળ, તરીજો અથવા સામાન્ય ભૂતકાળ, આશીર્વાદાર્થીક, અને સંકેતાર્થીક, હેવા ક્રિયાપદના દસ ભાગછે. એઓમાં વર્તમાન, તરંડે ભૂત, અને બેહુ ભવિષ્યકાળો, સ્વાર્થને લગતાછે. બાકીનાં ભાગોમાં જુદા જુદા કાળો લાગતા નથી. જંદમાં એ સંઘળામાંથી વર્તમાનકાળ, પ્રથમ ભૂતકાળ, અનુજ્ઞાર્થીક, આજ્ઞાર્થીક, દ્વિત્ય ભતકાળ, અને (એકુ બે દાખળામાં) તરીજો ભૂતકાળ, મળેછે. એક બીજો સંશયાર્થ (subjunctive) જંદ તથા વેદમાં આવેછે કે જે સાધારણ સંસકૃતમાં મળતો નથી. એ સંઘલા અર્થો તથા કાળો મધેથી વર્તમાનકાળ, પેહેલો ભતકાળ, અનુજ્ઞાર્થીક, અને આજ્ઞાર્થીક, એ ચારને 'આખ્યાને લગતા' (conjugational) કરી કેહછે. કેમકે એ ચારને લગતાં બેહુ પદનાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે દરેક ધાતુનો તેનાં મુકરર વર્ગ પ્રમાણે અધુરો આકાર (crude form) બનેછે બાકીનાંઓને 'આખ્યા વિનાંના' (non-conjugational) કરી કેહછે. કેમકે તેઓનાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે ગમેતે ધાતુને એક ચોકસ રીત પ્રમાણેજ અધુરો આકાર બનેછે.

પદ.

૧૦૨. બેહુ ભાષાઓમાં ક્રીયાપદનાં બે પ્રકારછે તેઓને સંસકૃતમાં परस्मैपद અને आत्मनेपद કરી કેહછે. परस्मैपद નો અર્થ એજે જે કાંમ કર્તાનાં હાથથી પારકા શખસનાં ફાયદાને સારૂં કરવામાં આવે તે. आत्मनेपद નો અર્થ એજે જે કાંમ કર્તાનાં હાથથી પોતાનાજ ફાયદાને સારૂ કરવામાં આવે તે. એકજ ધાતુ અથવા ક્રીયાપદ બંધે પદોમાં આવી શકેછે. જેમકે मित्रो गच्छति (મીત્ર જાએછે, બીજાને સારૂ), मित्रो गच्छते (મીત્ર જાએછે, પોતાને સારૂ) [illegible] પરસ્મૈપદ, (હોરમજદે કહેઊ, બીજાના ફાયદાને સારૂ) [illegible] આત્મનેપદ, (જરથોસ્તે કહેઊ, પોતાના ફાયદાને સારૂ) [illegible] પરસ્મૈપદ, (લેઈજા, બીજાને સારૂ) [illegible] આત્મનેપદ, (લેઈજા, પોતાને સારૂ) ઈત્યાદી. જેટળાં પરસ્મૈપદનાં પ્રત્યયોની આખેરે इ=[illegible] હોએછે તે આત્મને પદમાં ए=[illegible] થાએછે, એ યાદ રાખવું. જેમકે गच्छति=[illegible] (તે જાએછે, બીજાને સારૂ), गच्छते=[illegible] (તે જાએછે, પોતાને સારૂ).

પ્રત્યયોની ટીપ.

૧૦૩. ક્રીયાપદમાં પ્રત્યયો અર્થ, કાળ, વચન, પુરૂષ, અને પદ બતાવેછે.

આખ્યાને લગતાં પ્રત્યયો.

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	मिप्[1] = [illegible] †	वः = [illegible]	मः, વેદમાં मसि = [illegible]
૨.	सिप्[1] = [illegible] ‡	थः	थ [illegible]
૩.	तिप्[1] = [illegible]	तः = [illegible], [illegible]	૨, ૭, ૫, ૮, ૯ માં अंति ૧, ૪, ૬, ૧૦ માં न्ति ૩ માં अति [illegible], [illegible] §

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	૧, ૪, ૬, અને ૧૦ માં ૫ ગ઼ેમાં इ = [illegible] બાકી ए = [illegible]	वहे	महे = [illegible], [illegible]
૨.	सेप्[1] = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इथे બાકી आथे	ध्वे = [illegible] ગાથામાં [illegible]
૩.	तेप्[1] = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इते બાકી आते = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં न्ते બાકી अन्ते [illegible] §

[ખ] પેહેલો અથવા અપૂર્ણ ભૂતકાળ.

એ કાળમાં શબ્દને મથાલે अ = [illegible] કે જેને સંસકૃતમાં आप्तोक्ति (?) તથા અંગ્રેજીમાં **augmented letter** કરી કેહછે તે વધારેઆ પછે, પ્રત્યયો લાગેછે. જંદમાં ઘણીક વખતે મથાલેનો [illegible] નીકલી ગએઓ હોએછે.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	म्प् ૧, ૪, ૬, ૧૦ માં બાકી अम् = [illegible][2]	आव, व = [illegible]	म = [illegible]
૨.	स्प् = [illegible]	अतम्, तम्	त = [illegible]
૩.	त्प् = [illegible][3]	अताम्, ताम् = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં न् = [illegible], ૩ માં उः બાકીનામાં अन् = [illegible]

---

૧ એ प् પ્રત્યયોની પછવાડે આવેછે તે માત્રે યાદદાશતને સારૂ જ મુકેલોછે તે કાંઇ બોળમાં આવતો નથી, પણ એ प् હેવું બતાવેચ કે જે જે प् વાલાં પ્રત્યયો લગાડવામાં આવે તે વખતે ધાતુનાં સ્વરની ગુણાં, અથવા જે વર્ગનુ ધાતુ હોએ તેને લગતી ક્રિયા તેને થવી જોયે.

† मि = [illegible] એ પ્રત્યય લાગતી વખતે બેહુ ભાષાઓમાં તેની આગમજ આવેલો अ = [illegible] દીર્ઘ થાએછે. જેમકે भरामि = [illegible] (હું લાઉંછું) પણ જંદમાં ૩૦ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે [illegible] માંનો [illegible] બદલાઇને [illegible] બી થાએ છે. જેમકે [illegible] = निर्वेदयामि (હું બોલાવુંછું) ઇત્યાદી.

‡ એજ પ્રત્યય ی એ પ્રમાણે ફારશીમાં દરેક કાળનાં દ્વિતીય પુરૂષ એકવચનમાં આવેછે.

§ એજ પ્રત્યય ફારશીમાં ند એ પ્રમાણે દરેક કાળનાં ત્રતીય પુરૂષ અનેક વચનમાં આવેછે.

૨ એજ પ્રત્યય ફારશીમાં م એ પ્રમાણે દરેક કાળના પ્રથમ પુરૂષ એકવચનમાં આવેછે.

૩ એજ પ્રત્યય ફારશીમાં ت કે د એ પ્રમાણે દરેક કાળના ત્રતીય પુરૂષ એકવચનમાં આવેછે.

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	इ = [illegible]	वहि	महि [illegible]
૨.	थास् = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इयाम् બાકીનામાં आथाम्	ध्वम् = [illegible]
૩.	त = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इताम् બાકી आताम् = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં न्त બાકી अन्त = [illegible]

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इयम् = [illegible] બાકી याम् = [illegible]	૧,૪,૬,૧૦ માં इव બાકી याव	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इम = [illegible] બાકી याम = [illegible]
૨.	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इः = [illegible] બાકી याः = [illegible]	૧,૪,૬,૧૦માં इतम् બાકી यातम्	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इत = [illegible] બાકી यात
૩.	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इत् = [illegible] બાકી यात् = [illegible]	૧,૪,૬,૧૦ માં इताम् = [illegible] બાકી याताम् = [illegible]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इयुः = [illegible] બાકી युः = [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	इय	ईवहि	ईमहि = [illegible]
૨.	इथाः = [illegible]	ईयाथाम्	ईध्वम् = [illegible]
૩.	इत = [illegible]	ईयाताम्	इरन् = [illegible]

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	आनिप् = [illegible] †	आव	आमप् = [illegible]
૨.	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં અધુરો આ કારજ, બાકી धि, हि = [illegible]	तम्	त = [illegible]
૩.	तुप् = [illegible]	ताम्	૧, ૪, ૬, ૧૦માં न्तु ૩ માં अतु બાકી अन्तु = [illegible]

---

† ઝંદમાં ઘણુંકરીને આજ્ઞાર્થકના પ્રત્યયો ભવીષ્યકાળને બદલેબી વાપડવામાં આવેછે અને [illegible] કરીબી વાપડેલો હોએછે.

૧ ઝંદમાં કેટલીક વખતે ફારશી તથા ઈંગ્રેજીની માફક માત્રે ધાતુજ એ ઠેકાંણે વાપડેલું હોએછે. જેમકે [illegible] ધાતુનો આજ્ઞાર્થક દ્વિતીય પુરૂષ એકવચન [illegible], [illegible], [illegible] (તું બોળ) ઈત્યાદી.

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	ऐप्= [Avestan], [Avestan] †	आवहे	आमहैप् = [Avestan]
૨.	स्व = [Avestan]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इयाम् બાકી आथाम्	ध्वम्= ² [Avestan] [Avestan] [Avestan]
૩.	ताम्= [Avestan]	૧, ૪, ૬, ૧૦ માં इताम् બાકી आताम्	૧,૪,૬,૧૦માં न्ताम् બાકી अन्ताम्= [Avestan], [Avestan]

[ઙ] બીજો અથવા પૂર્ણ ભૂતકાળ.

ગમે તે ધાતુને આગળ ત્રીજા વગમાં બતાવેલી રીત પ્રમાણે દ્વિ ગુણી (**reduplicate**) કરીને તે જ ધાતુની આગમજ વધારવો, પછી નીચે લખેલા પ્રત્યયો લગાડવા. કેટલીએક વખતે ધાતુનાં સ્વરની ગુણાકે વૃદ્ધિ થાએછે. તેમજ સંસકૃત પ્રત્યયોમાંથી इ નીકળી જઈને જંદની બરાબરજ શબ્દનું રૂપ થાએછે.

	પરસ્મૈપદ.			આત્મનેપદ.		
	એક.	દ્વિ.	અનેક.	એક.	દ્વિ.	અનેક.
૧.	अप् = [Avestan]	इव	इम= [Avestan]	ए = [Avestan]	इवहे	इमहे
૨.	स्थप्, थ= [Avestan]	अथुः	अ = [Avestan]	इष= [Avestan]	आथे	इध्वे
૩.	अप् = [Avestan]	अतुः= [Avestan]	उः= [Avestan]	ए = [Avestan]	आते= [Avestan]	इरे= [Avestan], [Avestan]

(ક) જંદમાં જારે પૂર્ણ ભૂતકાળના અધુરા આકારને અપૂર્ણ ભૂતકાળના પ્રત્યયો લાગેછે તારે તેનો અર્થ ભૂત ભૂતકાળ (**pluperfect**) માં થાએછે. જેમકે [Avestan] (મારવું) એ ધાતુ પરથી [Avestan] (તેને માર્યું હતું) જુઓ ડાકટર હાઊગે ૧૮૬૨ માં છપાવેલા રીશાલાને સફે ૭૯ મે.

[ચ] પુર્ણ ભવિષ્યકાળ.

એ કાળનાં પ્રત્યયો જેમ સંસકૃતમાંછે તેમ જંદમાં મલતાં નથી તેથી અત્રે જણાવ્યાં નથી.

[છ] સામાન્ય ભવિષ્યકાળ.

એ કાળનાં પ્રત્યયો જેમ સંસકૃતમાંછે તેમ જંદમાં કોઈજ વખતે જોવામાં આવેછે. ‡ બાકી હમેસાં ભવિષ્યકાળને શારૂ આજ્ઞાર્થક, અથવા સંશયાર્થક વાપડેલો હોએછે તેથી અત્રે જણાવ્યાં નથી. તોપણ એ ઊપરથી બનેલા ભવિષ્ય કૃદંતો ઘણાં મળેછે કે જે વીશે આગળ જણાશે.

[જ] આશીર્વાદારથક. (**benedictive**)

જંદમાં આત્મનેપદનાં પ્રત્યયો મલતાં નથી તેથી માત્રે બેહુ ભાષાનાં પરસ્મૈપદનાં પ્રત્યયોજ અત્રે લખ્યાંછે.

† એ પ્રત્યય સંસકૃતમાં નથી તોપણ જંદમાં કાયદા પ્રમાણે થયુંછે. ² ગાથામાંજ.

‡ જુઓ વેસ્ટ. વી. ૧૨) ફ. ૧ લો, તથા વં. ૨૦) ફ. ૫) મો.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	यासम्	यास्व	यास्म
૨.	याः = [illegible]	यास्तम्	यास्त = [illegible]
૩.	यात् = [illegible]	यास्ताम्	यासुः = [illegible] †

૧૦૪. ઊપર કહેલી ટીપમાંથી વર્તમાનકાળ, પ્રથમ ભૂતકાળ, અનુજ્ઞાર્થક, અને આજ્ઞાર્થક, એઓનાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે (૧૦૧ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે) દસ રીતે ધાતુઓનાં અધુરા આકારો બનાવવા માં આવેછે. તે દરેક રીતનો એકકો વર્ગ ગણીને દસ વર્ગો મુકરર કીધાછે. તેઓ મધેથી પેહેલા, ચોથા, છઠા, અને દસમાં વર્ગનાં ધાતુઓનાં અધુરા આકારો અકારાંત હોએછે તેઓને બેહુ ભાષાઓમાં म्=[illegible] તથા व्=[illegible] થી સરૂ થતાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે અંતેનો अ=[illegible] દીર્ઘ થાએછે. બીજું—દરેક ધાતુ કોઈ ચોકસ વર્ગમાંજ આવેછે કે જે સંસકૃત ડીક્ષનેરીઓમાં જણાવેલું હોએછે. જેમકે भु=[illegible] (હોવું, થવું) એ પેહેલા વર્ગમાં; ब्रू=[illegible] (બોળવું) એ બીજા વર્ગમાં; ઈત્યાદી. એમ છતાં એકજ ધાતુને એકથી વધારે વર્ગોમાં પણ વાપડેલું હોએછે કે જે વખતે તેનાં અર્થમાં ફેરફાર થાએછે, અને તે પણ સંસકૃત કોશોમાં જણાવેલું હોએછે. જેમકે क्षि=[illegible] જારે પેહેલા વર્ગમાં હોએ તારે 'ઘટવું' અથવા 'રાજય કરવું'; જારે પાંચમાં વર્ગમાં હોએ તારે 'દુઃખ દેવું' અથવા 'મારીનાંખવું'; જારે દસમાં વર્ગમાં હોએ તારે 'રેહવું' અથવા 'આવી પોહોચવું' ઈત્યાદી. કેટલીક વખતે લાટીન તથા અંગ્રેજીની માફક એ બેહુ ભાષાઓમાં એકજ ધાતુ ઊપર જુદા જુદા ઊપસર્ગો મુકવાથીબી તેઓનાં અર્થ ફરેછે. જેમકે [illegible] (લઈજવું) એ ધાતુપર [illegible] આવવાથી [illegible] (મેં જાહેર કીધું) અને [illegible] આવવાથી [illegible] (તે બાહેર લઈ જાએછે) ઈત્યાદી.

ક્રીયાપદનાં દશ વર્ગો.

૧૦૫. પેહેલા વર્ગમાં ધાતુનાં સ્વરની ગુણા થઈને अ=[illegible] આગમ આવેછે. જેમકે भु=[illegible] (હોવું, થવું) નું भव=[illegible] ઇત્યાદી. પણ સંસકૃતમાં જો ધાતુની અંતે જોડાક્ષર હોએ તો તેનાં સ્વરની ગુણા થતી નથી. જેમકે निन्द् (નીનદવું, ગાળ દેવી) એ निन्दज રેહછે.

૧૦૬. બીજા વર્ગમાં प् વાલાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે ધાતુનાં સ્વરની ગુણા થાએછે. બાકીનાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે ધાતુ જેમનુંતેમ રેહછે, એ વર્ગમાં આગમ મુતલગ આવતો નથી. જેમકે ब्रू=[illegible] (બોલવું) નું ब्रो=[illegible] ઈત્યાદી.

૧૦૭. ત્રીજા વર્ગમાં ધાતુનાં અક્ષરોને હલકા કરીને તેજ ધાતુની ઊપર વધારવામાં આવેછે કે જે

† જંદમાં આશીર્વાદાર્થક આત્મનેપદ ત્રતીય પુરૂષ અનેકવચનની નીશાંની તરીકે [illegible], [illegible], અથવા [illegible] એ પ્રત્યય ધાતુને લગાડેલો જોવામાં આવેછે તેનાં દાખલા ઘણાંજ થોડાછે. કેટલાએક વ્યાકરણ લખનારાઓએ પ્રત્યયને અનુજ્ઞાર્થક (potential) માં ગણેછે. (જુઓ ડાકટર હાઉગનાં રીસાલાને સફે ૬૭ મે) પણ બરાબર જોતાં એ પ્રત્યય આશિર્વાદાર્થકનુંછે કેમકે તે દરેક વર્ગનાં ધાતુને એકસરખી રીતે લાગેછે. જેમકે [illegible] તેઓ થાજો, (વર્ગ ૧ લો) [illegible] તેઓ થાજો, (ધાતુ [illegible]=अस् વર્ગ ૨ જો) ઈત્યાદી.

ને સંસકૃતમાં द्विगुणि અથવા द्वित्व અને અંગ્રેજીમાં **reduplication** કરી કેહછે. જેમકે धा=[illegible] (મુકવું, ગોઠવવું, પેદા કરવું) નું दधा=[illegible] ઈત્યાદી. प् વાળાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે ધાતુનાં સ્વરની ગુણાં થાએછે.

ધાતુનાં અક્ષરોને દ્વિત્વ કરવાની રીત.

૧૦૮. [ક] જો ધાતુનો પેહલો અક્ષર કંઠસ્થાનનો હોએછે તો તાળુસ્થાનનો કરવામાં આવેછે. જેમકે कृ=[illegible] (કરવું) તેનો चकृ=[illegible], અથવા [illegible]; गृ=[illegible] (ગળવું) તેનો [illegible] †.

[ખ] જો ધાતુનો પેહલો અક્ષર કોઈબી સ્થાનનો મહા પ્રાણ હોએછે તો તેજ સ્થાનનો અલ્પ પ્રાણ કરવામાં આવેછે અને જો અલ્પપ્રાણ હોએછે તો તેનો તેજ રેહછે. જેમકે धा=[illegible] (ગોઠવવું) તેનો दधा=[illegible]; धृ=[illegible] (ધરવું) તેનો [illegible]; दृश्=[illegible] (જોવું) તેનો ददर्श=[illegible].

[ગ] સંસકૃતમાં ધાતુનો સવર -હ્રસ્વ, દીર્ઘ, કે સંધીસ્વર, હોએ તેને -હ્રસ્વજ કરવામાં આવેછે. પણ જંદમાં કોઈ કોઈ વખતે -હ્રસ્વ અને કોઈ વખતે દીર્ઘ કીધેલો જણાએછે. જેમકે मन्=[illegible] (વીચારવું) તેનો ममन्=[illegible]; स्था=[illegible] (ઊભું રેહવું) તેનો तिस्था=[illegible]=લા. sisto, I stand; निह्=[illegible] (ઊખેડવું) તેનો [illegible]; द्विष्=[illegible] (ધીકારવું, દુષમની કરવી) તેનો [illegible]; हु=[illegible] (ક્રીયા કરવી) जुहो=[illegible]; श्रु=[illegible] (સાંભળવું) તેનો [illegible] અથવા [illegible]; दृ=[illegible] (ફારવું) તેનો [illegible]; [illegible] (ભરવું) તેનો [illegible]; [illegible] (કાંમ કરવું) તેનો [illegible]; ઈત્યાદી.

૧૦૯. ચોથા વર્ગમાં ધાતુને જેમનુંતેમ રાખીને વચ્ચે य=[illegible] આગમ મુકવામાં આવેછે. જેમકે मन्=[illegible] (વીચારવું) નું मन्य=[illegible] ઈત્યાદી.

૧૧૦. પાંચમાં વર્ગમાં ધાતુ અને પ્રત્યયની વચ્ચે नु=[illegible] આગમ મુકાએછે અને प् વાળાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે તે આગમનાં સ્વરની ગુણા नो=[illegible] કરી થાએછે. જેમકે चि=[illegible]=[illegible] (એખટું કરવું) નું चिनु=[illegible] અથવા चिनो=[illegible] ઈત્યાદી.

૧૧૧. છઠા વર્ગમાં ધાતુને કાંઈબી કીધા વીનાં अ=[illegible] આગમ લાગેછે. જેમકે पृच्छ्=[illegible] (પુછવું) નું पृच्छ=[illegible] ઈત્યાદી.

૧૧૨. સાતમાં વર્ગમાં જારે प् વાળાં પ્રત્યયો લાગે તારે તે ધાતુનાં છેળા અક્ષરની (કે જે વ્યંજનજ હોએછે તેની) આગમજ न=[illegible] દાખળ થાએછે. બાકીનાં પ્રત્યયો લાગે તારે તે જગાએ માત્ર न्=[illegible] દાખળ થાએછે. જેમકે भुज्=[illegible] (બચાવવું) નું भुनज् તથા भुञ्ज्=[illegible] ‡ ઈત્યાદી.

૧૧૩. આઠમાં વર્ગમાં ધાતુ (કે જેની આખેર न्=[illegible] જ હોવો જોઈએ) અને પ્રત્યયની વચમાં उ=[illegible] આગમ આવેછે. प् વાળાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે એ उ=[illegible] ની ગુણા થાએછે. બીજાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે જેમનોતેમ રેહછે. જેમકે तन्=[illegible] (ખેંચવું) નું तनो=[illegible] અને तनु=[illegible] ઈત્યાદી.

† જુઓ વેસ્ટ. યષ્ટ ફ્રેગમેનટ. ફ. ૮) મો.

‡ જુઓ વેસ્ટ. વં. ૭ ફ. ૭૧ મો.

૧૧૪. નવમાં વર્ગમાં ધાતુને ए વાળાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે ना=[illegible], અને બીજા પ્રત્યયો લાગતી વખતે नी=[illegible], આગમ આવેછે. જેમકે प्री=[illegible] (ખુશી થવું, પ્રીતિ કરવી ઈત્યાદી) નું प्रीणा=[illegible] તથા प्रीणी=[illegible] ઈત્યાદી.

૧૧૫. દશમાં વર્ગમાં ધાતુનાં સ્વરની ગુણાકે વૃદ્ધિ થઇને अय=[illegible] આગમ આવ્યા પછે બધી જાતનાં પ્રત્યયો લાગેછે. જેમકે वृ=[illegible] (પશંદ કરવું) નું वरय=[illegible] અથવા वारय=[illegible] ઈત્યાદી.

અર્થો તથા કાળોની શમજ.

૧૧૬. ઊપર જે પ્રત્યયોની ટીપ આપીછે તેઓમાં વર્તમાનકાળમાં કાંઈ જાણવા જોગ નથી. સાધારણ રીતે તેનો અર્થ વર્તમાનકાળમાંજ થાએછે. જેમકે भवति=[illegible] (તે થાએછે) પ્રથમ ભુતકાળનો અશલ અર્થ અપૂર્ણ ભુતકાળછે તોપણ બેહુ ભાષાઓમાં તે ભુતકાળ તરીકેજ વપડાએછે. જેમકે अभवत्=[illegible] (તે થયો) પણ એનો અશળ અર્થ 'તે થતો હતો' એમ સમજવું. અનુજ્ઞાર્થક (potential) નો અર્થ 'કરે, કરી શકે, કરવું જોયે' ઇત્યાદી ઘણીક રીતે થાએછે. જેમકે भरेत्=[illegible] (તે લઈજાએ, અથવા લેઈજાઈ શકે) [illegible] (તેને યાદ કરવું જોયે) જંદમાં બાજેક વખતે બેહુ પદનાં દ્વિતીય પુરૂષ એક વચનનાં પ્રત્યયો લાગવાથી આજ્ઞાર્થકમાંબી અર્થ કરવામાં આવેછે. જેમકે [illegible] (તું ઊભો રેહે) [illegible] (તું રક્ષણ કર) [illegible] (તું સીખવ) ઈત્યાદી. આજ્ઞાર્થકમાં બેહુ પદનાં પ્રથમ પુરૂષવાળાં પ્રત્યયો લાગવાથીશરે ૪૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે જંદમાં તે શબ્દનો અર્થ ભવિષ્યકાળમાંબી થાએછે. જેમકે [illegible] (હું મારસ) [illegible] (હું ધીકારશ) પણ એઓનો અશલ અર્થ 'હું મારૂં?' 'હું ધીકારૂં?' એમ સમજવું. આશીર્વાદાર્થકનો અર્થ 'હોજો' કરી થાએછે. જેમકે गम्यात्=[illegible] (તે પોહોચજો) गम्याः=[illegible] (તું પોહોચજો) ઈત્યાદી. એજ આશીર્વાદાર્થક શરશીનાં ૯૦ [illegible] માં મળેછે. જેમકે [illegible]=[illegible] (હોજો, અશળ [illegible])

૧૧૭. શંસયાર્થ (subjunctive) કે જે ચાલુ સંસકૃતમાં આવતો નથી પણ જંદ અને વેદમાં આવેછે. તેને વાસતે કાંઈ જુદાં જુદાં પ્રત્યયો નથી પણ વર્તમાન અથવા પેહેલા ભૂતકાળની અંદર ધાતુનો અધુરો આકાર થયા પછે [illegible] કે જે એ શંસયાર્થની નીસાંનીછે તે લગાડેઆ પછે પ્રત્યય લાગેછે. તેઓનાં ઘણી રીતે અર્થો થાએછે. તેઓમાં મુખ્ય શંસયાર્થમાં, શક્યાર્થમાં અને ભવિષ્યકાળમાં; જેમકે [illegible] [1] (તેઓ પોહોચ્યા હોએ) [illegible][1] (તેઓએ બચાવ્યુ હોએ) [illegible][1] (તેઓએ માર્યું હોએ) [illegible] (થાએ) [illegible] (કરે, કરીરેહે) [illegible][2] (જાઈ પોહોચે, જાઈ પોહોચ્યું હોએ) [illegible] (પડશે, પડનારછે) [illegible] (તે દૂર જશે, અથવા જવાનું).

50884

આખ્યાને લગતાં ક્રીયાપદોનાં રૂપ, દશ વરગોમાં.

જંદનાં પુસ્તકોમાં કદાચ અત્રે લખી બતાવેલામાંથી તેનોતેજ શબ્દ નહી મળશે, પણ તેજ વર્ગનાં

---

૧ જુઓ વેસ્ટ. યસટ. ૧૪) ફ. ૪૩) મો.

૨ જુઓ વેસ્ટ. વં. ૧૫) ફ. ૧૭, ૨૦, ૨૩, ૨૬, ૨૯, ૩૨, ૩૫, ૩૮, અને ૪૧ મો.

બીજાં ધાતુને તે પ્રત્યય લાગેલું મલશે. તેસાથે બરાબર સમજ પડવા શારૂ જંદનાં ઘણાંએક રૂપો સંસ્કૃતની બરાબરજ લખ્યાંછે, પણ યાદરાખવું કે જંદનાં કાયદા પ્રમાણે જે રીતે શુધ લખવા જોઇએ તેજ પ્રમાણે તે બોળ લખાવાનો.

૧૧૮. વર્ગ પેહેલો—भृ=𐬠𐬀𐬭 (લઈજવું) ધાતુનું રૂપાખ્યાપન.

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	भरामि 𐬠𐬀𐬭𐬁𐬨𐬌	भरावः	भरामः 𐬠𐬀𐬭𐬁𐬨𐬀𐬵𐬌
૨.	भरसि 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬵𐬌	भरथः	भरथ 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬚𐬀
૩.	भरति 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬌𐬙𐬌	भरतः 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬚𐬋. 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬙𐬋	भरन्ति 𐬠𐬀𐬭𐬆𐬥𐬙𐬌

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	भरे 𐬠𐬀𐬭𐬉	भरावहे	भरामहे 𐬠𐬀𐬭𐬁𐬨𐬀𐬌𐬛𐬉
૨.	भरसे 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬧𐬵𐬉. 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬵𐬉	भरेथे	भरध्वे [illegible]. [illegible]
૩.	भरते 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬌𐬙𐬉	भरेते 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬚𐬉	भरन्ते 𐬠𐬀𐬭𐬆𐬥𐬙𐬉

[ખ] પેહેલો ભતકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अभरम् 𐬠𐬀𐬭𐬆𐬨 (𐬀)	अभराव 𐬠𐬀𐬭𐬁𐬎𐬀 (𐬀)	अभराम 𐬠𐬀𐬭𐬁𐬨𐬀 (𐬀)
૨.	अभरस् 𐬠𐬀𐬭𐬋 (𐬀)	अभरतम्	अभरत 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬙𐬀 (𐬀)
૩.	अभरत् 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬝 (𐬀)	अभरताम्	अभरन् 𐬠𐬀𐬭𐬆𐬥 (𐬀)

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अभरे 𐬠𐬀𐬭𐬉 (𐬀)	अभरावहि	अभरामहि 𐬠𐬀𐬭𐬁𐬨𐬀𐬌𐬛𐬌 (𐬀)
૨.	अभरथाः 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬧𐬵𐬀 (𐬀)	अभरेथाम्	अभरध्वम् [illegible] (𐬀)
૩.	अभरत 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬙𐬀 (𐬀)	अभरेताम् 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬚𐬉	अभरन्त 𐬠𐬀𐬭𐬆𐬥𐬙𐬀 (𐬀)

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	भरयम् 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬌𐬆𐬨	भरेव	भरेम 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬨𐬀
૨.	भरेस् 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬱	भरेतम्	भरेत 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬙𐬀
૩.	भरेत् 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬝	भरेताम् 𐬠𐬀𐬭𐬋𐬌𐬙𐬆𐬨	भरेयुः 𐬠𐬀𐬭𐬀𐬌𐬌𐬆𐬥

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भरेय		भरेवहि	भरेमहि	[illegible]
૨.	भरेथाः	[illegible]	भरेयाथाम्	भरेध्वम्	[illegible]
૩.	भरेत	[illegible]	भरेयाताम्	भरेरन्	[illegible]

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भरानि	[illegible]	भराव	भराम	[illegible]
૨.	भर	[illegible]	भरतम्	भरत	[illegible]
૩.	भरतु	[illegible]	भरताम्	भरन्तु	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भरै	[illegible] [illegible]	भरावहै	भरामहै	[illegible]
૨.	भरस्व	[illegible]	भरेथाम्	भरध्वम्	[illegible] [illegible]
૩.	भरताम्	[illegible]	भरेताम्	भरन्ताम्	[illegible]

૧૧૯. વર્ગ બીજો—विद् (જાણવું) તથા [illegible] (બોલવું) ધાતુનું રૂપાખ્યાપન.

[ક] વર્તમાન.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	वेद्मि	[illegible]	विद्वः		विद्मः	[illegible]
૨.	वेत्सि[1]	[illegible]	वित्थः[1]		वित्थ[1]	[illegible]
૩.	वेत्ति[1]	[illegible]	वित्तः[1]	[illegible] [illegible]	विदन्ति	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	विदे	[illegible][2] [illegible]	विद्वहे		विद्महे	[illegible]
૨.	वित्से[1]	[illegible]	विदाथे		विद्ध्वे	[illegible] [illegible]
૩.	वित्ते[1]	[illegible]	विदाते	[illegible]	विदते	[illegible]

[ખ] પેહલો ભૂતકાળ.

૧ સંસ્કૃતની વ્યંજન સંધીના કાયદા પ્રમાણે એ જગોએ द् બદલાઇને त् થયોછે.

૨ જુઓ કફરો ૧૫) મો (ક).

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अवेदम् [illegible] (–)	अविद्व	अविद्म [illegible] (–)
૨.	अवेः [illegible] (–)	अवित्तम्[૧]	अवित्त[૧] [illegible] (–)
૩.	अवेत्[૧] [illegible] (–)	अवित्ताम्[૧]	अविदन् [illegible] (–)

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अविदि [illegible][૨] [illegible] (–)	अविद्वहि	अविद्महि [illegible] (–)
૨.	अवित्थाः[૧] [illegible] (–)	अविदाथाम्	अविद्ध्वम् [illegible] (–)
૩.	अवित्त[૧] [illegible] (–)	अविदाताम् [illegible]	अविदंत [illegible] (–)

[ग] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	विद्याम् [illegible][૨] [illegible]	विद्याव	विद्याम [illegible]
૨.	विद्याः [illegible][૨]	विद्यातम्	विद्यात [illegible]
૩.	विद्यात् [illegible]	विद्याताम्	विद्युः [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	विदीय	विदीवहि	विदीमहि
૨.	विदीथाः [illegible]	विदीयाथाम्	विदीध्वम् [illegible] ?
૩.	विदीत [illegible]	विदीयाताम्	विदीरन् [illegible] ?

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	विदानि [illegible]	विदाव	विदाम [illegible]
૨.	विद्धि [illegible]	वित्तम्[૧]	वित्त[૧] [illegible]
૩.	वेत्तु[૧] [illegible]	वित्ताम्[૧]	विदन्तु [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	विदै [illegible] [illegible]	विदावहै	विदामहै [illegible]

૧ સંસ્કૃતની વ્યંજન સંધીના કાયદા પ્રમાણે એ જગોએ द् બદલાઈને त् થયોછે.

૨ જુઓ ફકરો ૧૫) મો (ક).

૨.	वित्स्व १ [illegible]	विदाथाम्	विद्ध्वम् [illegible]
૩.	वित्ताम् [illegible]	विदाताम्	विदताम् [illegible]

૧૨૦. વર્ગ તીજો—दा=𐬛𐬁 (આપવું) તથા धा=𐬛𐬁 (ગોઠવવું) એઓનું રૂપાખ્યાપન.
(ઊપલા બંધે ધાતુઓમાંથી दा=𐬛𐬁 (આપવું) બીજા વર્ગમાંથી આવેછે તથા કેટલાંક ચોકસ પ્રત્યયો લાગતી વખતે दा=𐬛𐬁 ધાતુમાંનો સ્વર નીકળીબી જાએછે.)

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	दधामि [illegible]	दध्वस्	दध्मस् [illegible]
૨.	दधासि [illegible]	दत्थस् १	दत्थ [illegible]
૩.	दधाति [illegible]	दत्तस् १	ददति [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	दधे	दद्वहे	दद्महे [illegible]
૨.	दत्से २	ददाथे	दद्ध्वे
૩.	दत्ते २	ददाते [illegible]	ददते [illegible]

[ખ] પેહેલો ભૂતકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अदधाम् [illegible] (-𐬨)	अदध्व	अदध्म
૨.	अदधास् ‡ [illegible] † [illegible] (-𐬨)	अदत्तम् १	अदत्त २
૩.	अदधात् [illegible] [illegible] २ [illegible] (-𐬨)	अदत्ताम् १	अदधुः

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अददि	अदद्वहि	अदद्महि
૨.	अदत्थाः १	अददाथाम्	अदद्ध्वम्
૩.	अदत्त २	अददाताम्	अददत

---

૧ સંસ્કૃતની વ્યંજન સંધીના કાયદા પ્રમાણે એ જગોએ द् બદલાઇને त् થયોછે.

૨ બીજા વર્ગ પ્રમાણે.

† જુઓ વેસ્ટ. ઇન. ૩૧ ફ. ૯ મો—અને ૪૪ ફ. ૧૫) મો.

‡ જુઓ વેસ્ટ. ઇન. ૧૦ ફ. ૯ મો.

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	दध्याम्	[illegible]	दद्याव	दद्याम	[illegible]
૨.	दध्यास्	[illegible]	दद्यातम्	दद्यात	[illegible]
૩.	दध्यात्	[illegible]	दद्याताम्		[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	ददीय	ददीवहि	ददीमहि	[illegible]
૨.	ददीथाः	ददीयाथाम्	ददीध्वम्	
૩.	ददीत	ददीयाताम्	ददीरन्	

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	ददानि	[illegible]	ददाव	ददाम	[illegible]
૨.	देहि	¹ [illegible] [illegible]	दत्तम्	दत्त	[illegible]
૩.	ददातु	[illegible]	दत्ताम्	ददतु	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	ददै	ददावहै	ददामहै	[illegible]
૨.	दत्स्व	ददाथाम्	दद्ध्वम्	
૩.	दत्ताम्	ददाताम्	ददताम्	

૧૨૧. વર્ગ ચોથો—गद=[illegible] (બોલવું, અથવા જંદમાં ઘુંઢવું=[illegible]) ધાતુનું રૂપાખ્યાપન.

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	गद्यामि	[illegible]	गद्यावस्		गद्यामस्	[illegible]
૨.	गद्यसि	[illegible]	गद्यथस्		गद्यथ	[illegible]
૩.	गद्यति	[illegible]	गद्यतस्	[illegible] [illegible]	गद्यन्ति	[illegible]

---

૧ બીજા વર્ગ પ્રમાણે.

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	गद्ये	[illegible]	गद्यावहे		गद्यामहे	[illegible]
૨.	गद्यसे	[illegible]	गद्येथे		गद्यध्वे	[illegible]
૩.	गद्यते	[illegible]	गद्येते	[illegible]	गद्यन्ते	[illegible]

[ખ] પેહેલો ભૂતકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	अगद्यम्	[illegible]	अगद्याव	[illegible]?	अगद्याम	[illegible]
૨.	अगद्यस्	[illegible]	अगद्यतम्		अगद्यत	[illegible]
૩.	अगद्यत्	[illegible]	अगद्यताम्		अगद्यन्	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	अगद्ये	[illegible]	अगद्यावहि		अगद्यामहि	[illegible]
૨.	अगद्यथास्	[illegible]	अगद्येथाम्		अगद्यध्वम्	[illegible]
૩.	अगद्यत	[illegible]	अगद्येताम्	[illegible]?	अगद्यन्त	[illegible]

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	गद्येयम्	[illegible]?	गद्येव		गद्येम	[illegible]
૨.	गद्येस्	[illegible]	गद्येतम्		गद्येत	[illegible]
૩.	गद्येत्	[illegible]	गद्येताम्	[illegible]?	गद्येयु:	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	गद्येय		गद्येवहि		गद्येमहि	[illegible]
૨.	गद्येथा:	[illegible]	गद्येयाथाम्		गद्येध्वम्	[illegible]
૩.	गद्येत	[illegible]	गद्येयाताम्		गद्येरन्	[illegible]

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	गद्यानि	[illegible]	गद्याव		गद्याम	[illegible]
૨.	गद्य	[illegible]	गद्यतम्		गद्यत	[illegible]
૩.	गद्यतु	[illegible]	गद्यताम्		गद्यन्तु	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	गद्यै [illegible] [illegible]	गद्यावहै	गद्यामहै [illegible]
૨.	गद्यस्व [illegible]	गद्येथाम्	गद्यध्वम् [illegible]
૩.	गद्यताम् [illegible]	गद्येताम्	गद्यन्ताम् [illegible]

૧૨૨. વર્ગ પાંચમો— कृ=[illegible] (કરવું) † ધાતુનું રૂપાખ્યાપન.

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कृणोमि [illegible]	कृणुवः	कृणुमः [illegible]
૨.	कृणोषि [illegible] [illegible]	कृणुथः	कृणुथ [illegible]
૩.	कृणोति [illegible] [1]	कृणुतः	कृण्वन्ति [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कृण्वे [illegible] [2] [illegible]	कृणुवहे	कृणुमहे [illegible]
૨.	कृणुषे [illegible]	कृण्वाथे	कृणुध्वे [illegible]
૩.	कृणुते [illegible]	कृण्वाते	कृण्वते [illegible]

[ખ] પેહેલો ભૂતકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अकृणवम् [illegible] (અ)	अकृणुव	अकृणुम [illegible] (અ)
૨.	अकृणोः [illegible] [3] [illegible] (અ)	अकृणुतम्	अकृणुत [illegible] (અ)
૩.	अकृणोत् [illegible] (અ)	अकृणुताम्	अकृण्वन् [illegible] (અ)

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अकृण्वि	अकृणुवहि	अकृणुमहि [illegible] (અ)
૨.	अकृणुथाः [illegible] (અ)	अकृण्वाथाम्	अकृणुध्वम् [illegible] (અ)
૩.	अकृणुत [illegible] (અ)	अकृण्वाताम्	अकृण्वन्त [illegible] (અ)

† વેદમાં અને ઝંદમાં એ ધાતુ જારે પાંચમાં વર્ગમાં વપડાએ તારે તેનો અર્થ 'કરવું' કરી થાએછે. પણ સાધારણ સંસ્કૃતમાં જારે એ વર્ગમાં વપડાએ તારે તેનો અર્થ 'મારીનાખવું અથવા દુખ દેવું' કરી થાએછે, અને જારે એ ધાતુને આઠમાં વર્ગમાં વાપડે તોજ તેનો અર્થ 'કરવું' કરી થાએછે. બીજું જુદા જુદા ઉપસર્ગો મુકવાથીબી એનાં અર્થમાં ફેર પડેછે.

૧ એજ શબ્દ ફારશીમાં [illegible] કરી રહેએછે. ૨ જુઓ ફકરો ૧૫ મો (ક).

૩ જુઓ વેસ્ટ. ઈજ. ૯ ફ. ૧૫ મો.

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	कृणुयाम्	[illegible]	कृणुयाव	कृणुयाम	[illegible]
૨.	कृणुयाः	[illegible]	कृणुयातम्	कृणुयात	[illegible]
૩.	कृणुयात्	[illegible]	कृणुयाताम्	कृणुयुः	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कृण्वीय		कृण्वीवहि	कृण्वीमहि
૨.	कृण्वीथाः	[illegible] ?	कृण्वीयाथाम्	कृण्वीध्वम्
૩.	कृण्वीत	[illegible] ?	कृण्वीयाताम्	कृण्वीरन्

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	कृणवानि	[illegible]	कृणवाव	कृणवाम	[illegible]
૨.	कृणु	[illegible] [1]	कृणुतम्	कृणुत	[illegible]
૩.	कृणोतु	[illegible]	कृणुताम्	कृण्वन्तु	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	कृणवै	[illegible]	कृणवावहै	कृणवामहै	[illegible]
૨.	कृणुष्व	[illegible]	कृण्वाथाम्	कृणुध्वम्	[illegible]
૩.	कृणुताम्	[illegible]	कृण्वाताम्	कृण्वताम्	[illegible]

૧૨૩. વર્ગ છઠો—प्रच्छ् અથવા पृच्छ्=[illegible] (પુછવું) ધાતુનું રૂપાખ્યાપન.

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	पृच्छामि	[illegible]	पृच्छावः	पृच्छामः	[illegible]
૨.	पृच्छसि	[illegible]	पृच्छथः	पृच्छथ	[illegible]
૩.	पृच्छति	[illegible]	पृच्छतः [illegible] [illegible]	पृच्छन्ति	[illegible]

૧ સંસકૃતમાં કેટલીએક વખતે પાંચમાં વર્ગનાં ધાતુઓમાં એ જગાએ हि પ્રત્યય લાગેછે કે જે જંદ [illegible] ને મ લતુંછે અને કેટલીએક વખતે ઉપર પ્રમાંણેજ રેહેછે કે જેને બદલે જંદમાં અંતેનાં [illegible] ની ગુણા થઈને એક [illegible] વધારે લાગે છે. જેમકે [illegible] નું [illegible], [illegible] નું [illegible] ઈત્યાદી.

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	पृच्छे	[illegible]	पृच्छावहे		पृच्छामहे	[illegible]
૨.	पृच्छसे	[illegible]	पृच्छेसे		पृच्छध्वे	[illegible]
૩.	पृच्छते	[illegible]	पृच्छेते	[illegible]	पृच्छंते	[illegible]

[ખ] પેહેલો ભૂતકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	अपृच्छम्	[illegible]	अपृच्छाव		अपृच्छाम	[illegible]
૨.	अपृच्छः	[illegible]	अपृच्छतम्		अपृच्छत	[illegible]
૩.	अपृच्छत्	[illegible]	अपृच्छताम्		अपृच्छन्	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	अपृच्छे	[illegible] [1]	अपृच्छावहि		अपृच्छामहि	[illegible]
૨.	अपृच्छथाः	[illegible] [2] [illegible]	अपृच्छेथाम्		अपृच्छध्वम्	[illegible]
૩.	अपृच्छत	[illegible]	अपृच्छेताम्	[illegible]	अपृच्छंत	[illegible]

[ગ] અનુગ્નાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	पृच्छयम्	[illegible] ?	पृच्छेव		पृच्छेम	[illegible]
૨.	पृच्छेः	[illegible]	पृच्छेतम्		पृच्छेत	[illegible]
૩.	पृच्छेत्	[illegible]	पृच्छेताम्	[illegible]	पृच्छेयुः	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	पृच्छेय	पृच्छेवहि	पृच्छेमहि
૨.	पृच्छेथाः	पृच्छेयाथाम्	पृच्छेध्वम्
૩.	पृच्छेत	पृच्छेयाताम्	पृच्छेरन्

[ઘ] આગ્નાર્થક.

૧ જુઓ વેસ્ટ. વંદી. ૨ ફ. ૨ જો તથા ૧૮૬૨ માં ડાકટર હાઉગે છપાવેલા રીશાલાને શફે ૬૩ અને ૭૮ મે.

૨ જુઓ વેસ્ટ. વંદી. ૨ ફ. ૧ લો તથા ૧૮૬૨ માં ડાકટર હાઉગે છપાવેલા રીશાલાને શફે ૭૨ મે.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	पृच्छानि	[illegible]	पृच्छाव	पृच्छाम	[illegible]
૨.	पृच्छ	[illegible]	पृच्छतम्	पृच्छत	[illegible]
૩.	पृच्छतु	[illegible]	पृच्छताम्	पृच्छंतु	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	पृच्छै	[illegible]	पृच्छावहै	पृच्छामहै	[illegible]
૨.	पृच्छस्व	[illegible]	पृच्छेथाम्	पृच्छध्वम्	[illegible]
૩	पृच्छताम्		पृच्छेताम्	पृच्छंताम्	[illegible]

૧૨૪. સાતમાં, આઠમાં અને નવમાં વર્ગનાં બોલો જંદમાં થોડાજ મલેલાછે તેથી તેઓનાં રૂપો અત્રે લખ્યાં નથી. જેમકે ધાતુ [illegible] અથવા [illegible]=चित् (જાંણવું, જોવું, વર્ગ સાતમો) ઊપરથી [illegible] (હું જાંણુંચ, અથવા કબુલ કરૂંચ) [illegible] (તે કબુલ કરેચ) [illegible]=तन् (ખેંચાવું, વર્ગ આઠમો) ઊપરથી [illegible] (તેઓ ખેંચાએચ) † [illegible]=प्री (પ્યાર કરવો, ખુશીથવું, ચાહવું, આશીર્વાદ દેવો, વર્ગ નવમો) ઊપરથી [illegible] ‡ =आप्रीणामि (હું ચાહુંચ, આશીર્વાદ દઊંચ) [illegible]=प्रीणामः (હમો ચાહીએચ, આશીર્વાદ દઈએચ) [illegible] (તેણે આશીર્વાદ દીધો) ઈત્યાદી.

૧૨૫. વર્ગ દસમો—कृ=[illegible] (કરાવવું) ધાતુનું રૂપાખ્યાપન.

[ક] વર્તમાનકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	कारयामि	[illegible]	कारयावः		कारयामः	[illegible]
૨.	कारयसि	[illegible]	कारयथः		कारयथ	[illegible]
૩.	कारयति	[illegible]	कारयतः	[illegible]. [illegible]	कारयंति	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	कारये	[illegible]	कारयावहे		कारयामहे	[illegible]
૨.	कारयसे	[illegible]	कारयेथे		कारयध्वे	[illegible]
૩.	कारयते	[illegible]	कारयेते	[illegible]	कारयंते	[illegible]

† જુઓ ૧૮૬૨ માં ડાકટર હાઊગે છપાવેલા રીશાલાને સફે ૭૪ મે.

‡ એજ શબ્દ ફારશીમાં آفرین કરી રહેલોછે.

[ખ] પેહલો ભૂતકાળ.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अकारयम् [illegible]	अकारयाव [illegible]	अकारयाम [illegible]
૨.	अकारयः [illegible]	अकारयतम्	अकारयत [illegible]
૩.	अकारयत् [illegible]	अकारयताम्	अकारयन् [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	अकारये [illegible]	अकारयावहि	अकारयामहि [illegible]
૨.	अकारयथाः [illegible]	अकारयेथाम्	अकारयध्वम् [illegible]
૩.	अकारयत [illegible]	अकारयेताम् [illegible]	अकारयंत [illegible]

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कारयेयम् [illegible]	कारयेव	कारयेम [illegible]
૨.	कारयेः [illegible]	कारयेतम्	कारयेत [illegible]
૩.	कारयेत् [illegible]	कारयेताम् [illegible]	कारयेयुः [illegible] ?

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कारयेय	कारयेवहि	कारयेमहि
૨.	कारयेथाः [illegible]	कारयेयाथाम्	कारयेध्वं [illegible]
૩.	कारयेत [illegible]	कारयेयाताम्	कारयेरन् [illegible] ?

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कारयाणि [illegible]	कारयाव	कारयाम [illegible]
૨.	कारय [illegible]	कारयतम्	कारयत [illegible]
૩.	कारयतु [illegible]	कारयताम्	कारयंतु [illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.	દ્વિ વચન.	અનેક વચન.
૧.	कारयै [illegible] [illegible]	कारयावहै	कारयामहै [illegible]
૨.	कारयस्व [illegible]	कारयेथाम्	कारयध्वम् [illegible]
૩.	कारयताम् [illegible]	कारयेताम्	कारयन्ताम् [illegible]

બીજો અથવા પૂર્ણ ભૂતકાળ.

સંસકૃતમાં વ્યંજનથી શરૂ થતાં પ્રત્યયો લાગતી વખતે વચમાં इ દાખેલ થાએછે.

૧૨૬. (ધાતુઓ बुध्=[illegible] જાંણવું, વર્ગ ૧), दृश्=[illegible] જોવું, વર્ગ ૧), त्रै=[illegible] રક્ષણ કરવું, વર્ગ ૧), द्विष्=[illegible] નાપસંદ કરવું, વર્ગ ૨), दा=[illegible] આપવું, વર્ગ ૩), वच्=[illegible] બોલવું, વર્ગ ૨), मन्=[illegible] વીચારવું, વર્ગ ૪), कृ વર્ગ ૮)=[illegible] કરવું, [illegible]=रुह् ઊગવું, વર્ગ ૧) [illegible]=श्रु સાંભલવું, વર્ગ ૫) [illegible]=ऋ જવું, વર્ગ ૧)

પરસ્મૈપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	ददर्श	[illegible]	बुबुधिव		दिद्विषिम	[illegible] †
૨.	ददिथ, ददाथ	[illegible]	बुबुधथुः		बुबुध	
૩.	उवाच	[illegible]	उचतुः	[illegible]	बुबुधुः	[illegible]

આત્મનેપદ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.		અનેક વચન.	
૧.	बुबुधे	[illegible]	बुबुधिवहे		बुबुधिमहे	
૨.	बुबुधिषे	[illegible]	बुबुधाथे		बुबुधिध्वे	
૩.	बुबुधे	[illegible]	मेनाते	[illegible]	चक्रिरे	[illegible]

આશીર્વાદાર્થક.

૧૨૭. ધાતુ गम्=[illegible] (જવું, આવી પોહોચવું) વર્ગ ૧) લો.

૧.	गम्यासम्		गम्यास्व	गम्यास्म	
૨.	गम्यास्	[illegible]	गम्यास्तम्	गम्यास्त	[illegible]
૩.	गम्यात्	[illegible]	गम्यास्ताम्	गम्यासुस्	[illegible]

આત્મનેપદનાં શબ્દો જંદમાં મલ્યા નથી તેથી અત્રે લખ્યા નથી.

૧૨૮. સંસકૃતમાં જે તરીજો ભૂતકાળછે તેનાં પ્રત્યયો દરેક ધાતુઓને એકથી વધારે જુદી જુદી રીતે લાગેછે. એ કાળનાં શબ્દો સાધારણ જંદમાં એકુ બે મલેછે પણ ગાથામાં વધારે મલેછે. તેને જે જુદી જુદી રીતે પ્રત્યયો લાગેછે તેમાંની એક રીત એછે કે, કોઈ ચોકસ વર્ગનો ધાતુ હોવા છતાં છઠા વર્ગ પ્રમાણે પેહલા ભૂતકાળનું પ્રત્યય તેને લાગેલું હોએ. જેમકે [illegible] (તેણે વધાર્યું), [illegible] (તે થયો) એઓમાં [illegible] અને [illegible] પેહેલા વર્ગનાં ધાતુઓછે. ૨) જું—ધાતુ અને ચોકસ પ્રત્યયોની વચે [illegible] અથવા [illegible]=अस् એ સહાયકારી ધાતુ (**auxiliary verb**) દાખલ કીધો હોએ. જેમકે [illegible] (ઊભું રેહવું) તે ઊપરથી [illegible] (તેણે ઊભું કીધું), [illegible]=मन् (વીચારવું) તે ઊપરથી [illegible] (તેણે વીચાર્યું) [illegible] (તેં વી

† જુઓ વેસ્ટ. ઈન. ૬૮ ફ. ૧)

ચાર્યુંછે) [illegible] (મેં વીચાર્યું) એઓનાં મૂલ અર્થ 'તે વીચારતો હતો, તું વીચારતો હતો, અને હું વીચારતો હતો' એમ શમજવું. †

કર્મણી ક્રીયાપદ (passive verbs).

૧૨૯. કોઈબી વર્ગનો ધાતુ હોએ તેને य=[illegible] લગાડેઆ પછે ગમેતે કાળ, અર્થ, પુરૂષ, અને વચનનાં આત્મને પદનાં પ્રત્યયો લગાડવાં. કર્મણી ક્રીયાપદોમાં પરસ્મૈપદનાં પ્રત્યયો કધી આવી શકતાં નથી. भू=[illegible] (હોવું, થવું) એ પેહેલા વર્ગનાં ધાતુને નીચે પ્રત્યયો લગાડી દેખાડેઆંછે તે ઊપરથી દરેક ધાતુ વીશે સમજવું. ઝંદમાં બધે ઠેકાણે [illegible] ને બદલે [illegible] જોવામાં આવેછે.

[ક] વર્તમાનકાળ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भूये	[illegible]	भूयावहे	भूयामहे	[illegible]
૨.	भूयसे	[illegible]	भूयेथे	भूयध्वे	[illegible]
૩.	भूयते	[illegible]	भूयेते	भूयंते	[illegible]

[ખ] પેહેલો ભૂતકાળ.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	अभूये	[illegible] ([illegible])	अभूयावहि	अभूयामहि	[illegible] ([illegible])
૨.	अभूयथास्	[illegible] ([illegible])	अभूयेथाम्	अभूयध्वम्	[illegible] ([illegible])
૩.	अभूयत	[illegible] ([illegible])	अभूयेताम्	अभूयंत	[illegible] ([illegible])

[ગ] અનુજ્ઞાર્થક.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भूयेय		भूयेवहि	भूयेमहि	
૨.	भूयेथास्	[illegible]	भूयेयाथाम्	भूयेध्वम्	[illegible]
૩.	भूयेत	[illegible]	भूयेयाताम्	भूयेरन्	[illegible] ?

[ઘ] આજ્ઞાર્થક.

	એકવચન.		દ્વિ વચન.	અનેક વચન.	
૧.	भूयै	[illegible]	भूयावहै	भूयामहै	[illegible]
૨.	भूयस्व	[illegible]	भूयेथाम्	भूयध्वम्	[illegible]
૩.	भूयताम्	[illegible]	भूयेताम्	भूयंताम्	[illegible]

પ્રયોજ્ય ક્રીયાપદ (causal verbs).

૧૩૦. કોઈબી વર્ગનાં ધાતુને દશમાં વર્ગ પ્રમાણે ધાતુનાં સ્વરની ગુણ અથવા વૃદ્ધિ કરીને अय=[illegible] લગાડેઆ પછે પ્રત્યય લગાડવાથી પ્રયોજ્ય ક્રીયાપદ બનેછે. જેમકે

---

† જુઓ ૧૮૬૨ માં ડાકટર હાઉગે છપાવેલા ચાર રીસાલા સફે ૭૯ મે.

[Avestan] = रुच् (સલગવું, વર્ગ ૧) તે ઊપરથી [Avestan] = रोचय (તું સળગાવ)
[Avestan] = सद् (બેશવું, વર્ગ ૧) „ [Avestan] = निषादयत् (તેણે બેસાડેઓ)
[Avestan] = प्लु (ઊડવું, વર્ગ ૧) „ [Avestan] † = प्रप्लावयसि (તું ઊડારેચ)
[Avestan] = स्वप् (સુવું, વર્ગ ૨) „ [Avestan] (તે સુવાડેચ)
[Avestan] = जागृ (જાગવું, વર્ગ ૨) „ [Avestan] (તે જગાડેચ)
[Avestan] = वच् (બોલવું, વર્ગ ૨) „ [Avestan] (તેણે બોલાવ્યો)
[Avestan] = विद् (જાંણવું, વર્ગ ૨) „ [Avestan] (તેણે જણાવ્યું)
[Avestan] = तच् (ચાલવું, વર્ગ ૧) „ [Avestan] (તેણે ચલાવ્યું)
[Avestan] = रिच् (જોડવું, વર્ગ ૧) „ [Avestan] (તેણે જોડાવ્યું)
[Avestan] = तप् (દાઝવું, વર્ગ ૧) „ [Avestan] ‡ (તે દઝાડેચ)
[Avestan] = ह्राद् (પોકાર મારવો, વર્ગ ૧) „ [Avestan] (તે પોકાર મરાવેચ)
[Avestan] = त्रस् (બીહવું, વર્ગ ૪) „ [Avestan] = त्रासयति (તે બીહવડાવેચ)
[Avestan] = दिश् (દેખવું, વર્ગ ૬) „ [Avestan] (તેઓ દેખાડેચ)

સન્નંત ધાતુ અથવા ક્રીયાપદ (desiderative verb).

૧૩૧. ક્રીયાપદનો કર્ત્તા તે કામ કરવાની ઈચ્છા, ઈરાદો, અથવા ઊમેદ રાખતો હોએ હેવું જણાવવાને સારૂ જે શબ્દ, તેને સન્નંત ક્રીયાપદ કરી કેહેછે. બધાં ધાતુઓ સન્નંત ક્રીયાપદમાં આવી શકેછે. તેઓનો શબ્દ બનાવવાની રીત એજે—પ્રથમ ધાતુને દ્વિત્વ કરીને મથાળે વધારવો, પછી स=[Avestan] (કે જે ૨૦ માં ૫ કરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે ष्=[Avestan] બી થઈ સકેછે) મુકીને પ્રત્યયો લગાડવાં. જેમકે क्षिप् (નાંખવું, વર્ગ ૬), चिक्षिप्सामि (હું નાંખવાની ઈચ્છા રાખુંચ) विद् (જાંણવું, વર્ગ ૨), विविदिषामि (હું જાંણવાની ઊમેદ રાખુંચ) [Avestan] (મારવું, વર્ગ ૬) [Avestan] (તે મારવાનો એરાદો કરેછે) [Avestan] (જોડવું, વર્ગ ૧) [Avestan] (તે જોડવાની ઊમેદ રાખેછે) ઈત્યાદી.

વારંવાર અથવા અતિશય જણાવનારાં ક્રીયાપદો (frequentative or intensive verbs).

૧૩૨. કોઈબી ક્રીયાપદનો આખો શબ્દ તયાર હોએ તેનાં ધાતુને દ્વિત્વ કરીને, અથવા તે શબ્દનો થોડોએક આગલો ભાગ, મથાળે મુકવાથી ઊપલી મતલબનો શબ્દ થાએછે. જેમકે देदीप्यते (અતીશય અથવા વારંવાર પ્રકાશેછે. ધાતુ दिप् પ્રકાશવું) [Avestan]=वावोढि (તે વારંવાર લઈ જાએછે. ધાતુ [Avestan]=वह्=લા. veho લઈ જવું, વર્ગ ૧) [Avestan]=जञ्जन्ति (તેઓ વારેઘડીએ અથવા અતીશય બચાં જણેછે. ધાતુ [Avestan]=जन् જણવું, વર્ગ ૩) [Avestan] (તે વારંવાર ઊખેડી કાહાડેછે. ધાતુ [Avestan]=

---

† એ શબ્દ ૩૦) માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે [Avestan] થવો જોઇએ.

‡ જુઓ વેસ્ટ. પષ્ટ. ૧૭) ફ. ૨૦ મો.

निज् ઊખેડવું, વગ ૬) [illegible] (તે અતીશે શાડે. ધાતુ [illegible]=[illegible] શાડવું) [illegible] (તે ઘણો પાર કરેચ અથવા ટાલેચ. ધાતુ [illegible]=तृ પાર કરવું, વર્ગ ૧) [illegible] (તે વારેઘડીએ અથવા ઘણો ઊડારેચ, ઊડેચ. ધાતુ [illegible]=वा ઊડવું, વર્ગ ૨) [illegible] (તેઓ વારેઘડીએ અથવા અતીશે જણેચ. ધાતુ [illegible]=जन् જણવું, વર્ગ ૩) [illegible] (હમો વારેઘડીએ અથવા ઘણું કરીએ છઇએ. ધાતુ [illegible]=कृ કરવું, વર્ગ ૫) ઈત્યાદી.

નામ સાધીત ક્રીયાપદો (nominal verbs).

૧૩૩. બેહુ ભાષાઓમાં નાંમને ક્રીયાપદનાં પ્રત્યયો લગાડીને તેઓને ક્રીયાપદ તરીકે વાપડવામાં આવેછે કે જે મધેનું નાંમ તેજ ધાતુ ગણાયછે. † નામ સાધીત ક્રીયાપદોનાં અર્થો જુદી જુદી ત્રણ મતલબનાં થાએછે' તેથી સંસ્કૃત વ્યાકરણમાં તેની જાતો પાડીને તેઓને ત્રણ નાંમ આપવામાં આવ્યાંછે. ૧ લું—સકર્મક નામ સાધિત ધાતુ કે જે મધે નાંમનો જે ગુણ અથવા કાંમ તે કરવાનો બોધ થાતો હોએ. ૨ જું—અકર્મક નામ સાધિત ધાતુ કે જેમાં તે નાંમની માફક થવાનો અથવા કરવાનો બોધ થાતો હોએ. ૩ જું—ઈચ્છાર્થક નામ સાધિત ધાતુ કે જેમાં તે નામવાલા જણ અથવા ચીજને સંપાદન કરવાની ઈચ્છાનો બોધ થતો હોએ. એ તરણેડે મતલબનાં અર્થો નીચે ટાંકેલા દાખલાઓ ઊપરથી માલમ પડસે.

નામ સાધિત ધાતુ બનાવવાની રીત.

૧૩૪. શબ્દની અંતેનો અક્ષર (ઘણુંકરીને અકારાંત) કેટળીક વખતે કાહાડી નાંખીને અને કેટળીક વખતે રાખીને अ=[illegible], य=[illegible], अय=[illegible], स्य અથવા अस्य, काम्य, અને જંદ [illegible], એઓ મધેથી એકુ લગાડવા પછે પ્રત્યય લગાડવામાં આવેછે. દાખળા.

एनस्=[illegible] (પાપ) તે ઊપરથી एनसति=[illegible] (તે પાપી કરેછે, અથવા થાએછે). नमस्=[illegible] (નમશકાર) તે ઊપરથી नमस्यामस्=[illegible] (હમો નમશકાર કરીએચ). [illegible] (શવાળ) તે ઊપરથી [illegible] (તે શવાળ કરેચ). [illegible] (ભાષણ, શરેહ ઈત્યાદી) તે ઊપરથી [illegible] (તે ભાષણ કરેછે). [illegible] (તંદોરસ્તી) તેઊપરથી [illegible] (તે તંદોરસ્તી પાંમે, અથવા પાંમશે). [illegible] (નાપાકી) તે ઊપરથી [illegible] (તે નાપાક કરેચ). [illegible] (પગ) તે ઊપરથી [illegible] (પગથી કચડેચ). [illegible] (જવ) તેઊપરથી [illegible] (જવ ઊગે અથવા ઊગાવે). [illegible] (સરદાર) તે ઊપરથી [illegible] (તે શરદાર થાએ). [illegible] (પવીત્રાઈ) તે ઊપરથી [illegible] (તેને પવીત્રાઈ મળેછે). पितर् (બાપ) તે ઊપરથી पितरामि (હું બાપની માફક વર્તણુક કરૂંછું). क्षिर=شیر (દુધ) તે ઊપરથી क्षिरस्यामि (હું દુધની ઈચ્છા રાખુંછું). दधि=દહી, તેઊપરથી दध्यस्यामि (હું દહી માંગુંછું). पुत्र (છોકરો) તે ઊપરથી पुत्रकाम्यामि=پسر دارم کام (હું એક છોકરાની ઊમેદ રાખુંછું) ઈત્યાદી.

† એનાં દાખળા આપણને અંગ્રેજી તથા ફારશીમાંથી મલેછે. જેમકે उषमन्=تب =heat (ગરમી)' फेन=کف =foam (ફીણ) એઓ ઉપરથી उष्मायते=[illegible]=it heats (ગરમેછે), फेनायते=[illegible]=it foams (ફીણ આવેછે) ઈત્યાદી.

સામાન્ય રૂપ (infinitive).

૧૩૫. સંસકૃત, લાટીન, પેહેલવી, અને શરશી, એઓમાં ધાતુઓને तुम्=tum,=[illegible]= [illegible] એ પ્રત્યયો લાગવાથી સામાન્ય રૂપ બનેછે. જેમકે दातुम्=dâtum=[illegible]=[illegible] (આપવું, અથવા આપવાને), स्थातुम्=stâtum=[illegible]=[illegible] (ઊભું રેહવું, અથવા ઊભું રેહવાને) ઈત્યાદી. પણ જંદનાં પુસ્તકોમાં હાલ તુરત ઊપલું સામાન્ય રૂપનું પ્રત્યય મલતું નથી. એ ભાષામાં [illegible] અને [illegible] અથવા [illegible] છે કે જેઓ વેદનાં असे તથા ध्यै ને શદાબરાં મલેછે. એઓ શીવાએ કેટલીએક વખતે [illegible] થી આખેર થતા વર્તમાન કૃદંતોને અથવા [illegible] કૃત પ્રત્યય લાગીને બનેલા શબ્દોને ચોથી એકવચનની વીભક્તિ લગાડીને તેઓને સામાન્ય રૂપ તરીકે વાપડેલા હોએછે. જેમકે [illegible] (પાસબાની કરવી) તે ઊપરથી [illegible] (પાસબાંની કરવાને શારૂ). [illegible] (લઈ જવું) તે ઊપરથી [illegible] (લઈ જવાને સારૂ). [illegible] (કાંમ કરવું) તે ઊપરથી [illegible] (કાંમ કરવાને સારૂં). [illegible] (ઊભું રેહવું) તે ઊપરથી [illegible] (સાથે ઊભા રેહવા સારૂ). [illegible] (પાર કરવું) તે ઊપરથી [illegible] (પાર અથવા પુલગુજાર થવાને સારૂ). [illegible] (નાશ કરવો) તે ઊપરથી [illegible] (નાશ કરવાને સારૂ). [illegible] (જવું) તે ઊપરથી [illegible] (ઊલટું જવાને અથવા ઘાત કરવાને). [illegible] (રક્ષણ કરવું) તે ઊપરથી [illegible] (અને રક્ષણ કરવાને).

કૃદંતો.

૧) વર્તમાન કૃદંત, પરસ્મૈપદનાં.

૧૩૬. ધાતુ જે વર્ગનો હોએ તે વર્ગમાં તેને વર્તમાનકાળ, પરસ્મૈપદ, ત્રતીય પુરૂષ, અનેક વચનનુ રૂપ બનાવીને અંતેની इ=[illegible] તથા त्=[illegible] ની આગમજનો न्=[illegible] કાહાડી નાંખવો (કે જે न्=[illegible] સખત વીભક્તિઓ લાગતી વખતે પાછો આવેછે) † એટલે વર્તમાન કૃદંત બની રેહછે. એ કૃદંત त्=[illegible] આકારાંત હોવાને લીધે ૮૮ માં ફકરામાં જણાવેલા वृहत्=[illegible] શબ્દ પ્રમાણે વીભક્તિઓ લાગેછે.

દાખળા.

भृ = [illegible] (લઈજવું, વર્ગ ૧)	તે ઊપરથી	भरत् = [illegible]	(લઈ જતો)
अस् = [illegible] (હોવું, થવું, વર્ગ ૨)	”	¹ सत् = [illegible]¹	(જે હાલમાંછે તે)
चि = [illegible] (એકઠું કરવું વર્ગ ૫)	”	चिन्वत् = [illegible]	(એકઠું કરતો)
[illegible] (કરવું, વર્ગ ૫)	”	[illegible]	(કરતો)
वृह् = [illegible] (ઊચું થવું, વર્ગ ૬)	”	वृहत् = [illegible]	(ઊંચો થતો)
गद् = [illegible] (ઢુંડવું, બોલવું, વર્ગ ૪)	”	गद्यत् = [illegible]	(ઢુંડતો, બોલતો)
गम् = [illegible] (જવું, વર્ગ ૧)	”	गच्छत् = [illegible]	(જતો)
वन् = [illegible] (સંભાળ કરવો અથવા મારવું, વર્ગ ૧)	”	वनत् = [illegible]	(સંભાળ કરતો, અથવા મારતો)

† જુઓ ફકરો ૮૮ મો.

૧ એ મધેથી મથાલેનો સ્વર નીકલી ગયોછે.

वह् = [illegible]	(લઈજવું, વર્ગ ૧)	તે ઊપરથી	वहत् = [illegible]	(લઈ જતો)
[illegible]	(ગાવું, વર્ગ ૧૦)	„	[illegible]	(ગાતો) †

૨) વર્તમાન કૃદંત, આત્મનેપદ તથા કર્મણી ક્રીયાપદનાં.

૧૩૭. ધાતુ જે વર્ગનો હોએ તે વર્ગમાં તેને વર્તમાનકાળ, આત્મનેપદ, ત્રતીય પુરૂષ, એકવચન, બનાવીને તે પ્રત્યય કાહાડી નાંખીને, જો પેહેલા, ચોથા, છઠા, અને દશમાં વર્ગનું ધાતુ હોએ તો मान=[illegible], [illegible], અથવા [illegible] લગાડવો; અને જો એઓ શીવાયે કોઈ બીજા વર્ગનો ધાતુ હોએ તો आन=[illegible] લગાડવો. એ શબ્દો અકારાંત હોવાને લીધે ૭૫) માં ફકરામાં જણાવેલા अश्व=[illegible] શબ્દ પ્રમાણે વીભક્તિઓ લાગેછે.

દાખળા.

धृ = [illegible]	(ધરવું, વર્ગ ૧)	તે ઊપરથી	धरमाण = [illegible][1]	(ધરતો)
दृ = [illegible]	(ડરવું, વર્ગ ૧)	„	दरमाण = [illegible]	(ડરતો, બીહીતો)
स्तु = [illegible]	(તારીફ કરવી, વર્ગ ૨)	„	स्तवाण = [illegible]	(વખાણતો)
बुध् = [illegible]	(જાંણવું, વર્ગ ૪)	„	बुध्यमान = [illegible]	(ખબરદાર થતો, જાણતો)
गद् = [illegible]	(બોલવું, ઘુંટવું, વર્ગ ૪)	„	गद्यमान = [illegible]	(ઘુંટતો)
सच् = [illegible]	(પુઠે ચાળવું, વર્ગ ૧)	„	सचमान = [illegible][1]	(પુઠે ચાળતો)
यज् = [illegible]	(પુંજા કરવી, વર્ગ ૧)	„	यजमान = [illegible]	(પુંજા કરતો)
क्षि = [illegible]	(રાજ્ય કરવું, વર્ગ ૧)	„	क्षयमाण = [illegible]	(રાજ્ય કરતો)
ब्रू = [illegible]	(બોળવું, વર્ગ ૨)	„	ब्रुवाण = [illegible][2]	(બોળતો)
धा = [illegible]	(ગોઠવવું, વર્ગ ૩)	„	दधान = [illegible]	(ગોઠવતો)
शच् = [illegible]	(બોળવું, વર્ગ ૧)	„	[illegible]	(બોળાવતો,પ્રયોજય પ્રમાણે)

૩) ભૂતકૃદંત, કર્મણી ક્રીયાપદનાં.

૧૩૮. કોઈબી ધાતુને त=[illegible] પ્રત્યય લાગવાથી ભૂતકૃદંત બનેછે. તેઓ અકારાંત હોવાને લીધે ૭૫ માં ફકરામાં જણાવેલા अश्व=[illegible] શબ્દ પ્રમાણે તેઓને વીભક્તિઓ લાગેછે. જેમકે कृ=[illegible] (કરવું) + त=[illegible]=कृत=[illegible] (કીધેલું) मृ=[illegible] (લઈજવું) + त=[illegible]=मृत=[illegible] (લઈ ગએલું) ब्रू=[illegible] (બોલવું) + त=[illegible]=ब्रूत=[illegible] (બોલેલું) ઈત્યાદી.

---

† એ પરસ્મૈપદવાલા વૃત્માન કૃદંતો સંસકૃત, ઝંદ, લાટીન, ગ્રીક, ઈત્યાદી પુરાતમ ભાષાઓમાં એકૈશરખા મળતા આવેચ. જેમકે भरन्तम्=[illegible]=લા૦ ferentem (લઈજતાને) वहन्तम्=[illegible]=લા૦ vehentem (લઈ જતાને) ઈત્યાદી.

૧ એ શબ્દમાં ધાતુ અને પ્રત્યયની વચે [illegible] છે તે [illegible] જાંણવો.

૨ એ શબ્દ કાયદાથી ઉલટી રીતે બન્યોછે તોપણ સંસકૃતમાં બરાબરછે.

[ક] બેહુ ભાષાઓમાં 𐬥=न् થી આખેર થતાં કેટલાંએક ધાતુઓને એ પ્રત્યય લાગતી વખતે અંતે નો 𐬥=न् નીકલી જાએછે, અને કોઈ વખતે ધાતુનો સ્વર બેવડો થાએછે. જેમકે जन्=𐬰𐬀𐬥 (જણવું)+त=𐬙𐬀=जात=𐬰𐬁𐬙𐬀= [illegible] (જણેલો) हन्=𐬘𐬀𐬥 (મારવું)=त=𐬙𐬀=हत=𐬘𐬀𐬙𐬀= [illegible] (મારેલું) मन्=𐬨𐬀𐬥 (વીચારવું)=त=𐬙𐬀=मत=𐬨𐬀𐬙𐬀 (વીચારેલું) ઈત્યાદી.

[ખ] જંદમાં હેવો નીયમછે કે 𐬆𐬭𐬆 ની પાછલ કોઈબી વ્યંજન રાખવાવાલો ધાતુ હોએ તેને 𐬙𐬀 લાગતી વખતે તે 𐬆𐬭𐬆 ની ગુણાં થાએછે. જેમકે 𐬞𐬆𐬭𐬆𐬯 (પુછવું) 𐬞𐬀𐬭𐬱𐬙𐬀 (પુછેલું) 𐬐𐬆𐬭𐬆𐬱 (ખેડવું) 𐬐𐬀𐬭𐬱𐬙𐬀 (ખેડેલું) 𐬬𐬆𐬭𐬆𐬰 (કાંમ કરવું) 𐬬𐬀𐬭𐬱𐬙𐬀 (કાંમ કીધેલું) 𐬵𐬆𐬭𐬆𐬗 (લાગવું) 𐬵𐬀𐬭𐬱𐬙𐬀 (લાગેલું) 𐬟𐬆𐬭𐬆𐬥𐬀𐬊𐬙 (બનાવવું) 𐬟𐬀𐬭𐬱𐬙𐬀 (બનાવેલું) 𐬵𐬆𐬭𐬆𐬗 (છોડવું) 𐬵𐬀𐬭𐬱𐬙𐬀 (છોડેલું) ઈત્યાદી.

[ગ] બેહુ ભાષાઓમાં કેટલીએક વખતે आ=𐬁 થી આખર થતાં ધાતુને એ પ્રત્યય લાગતી વખતે તે બદલાઈને इ=𐬌 થાયછે. જેમકે मा=𐬨𐬁 (માપવું) मित=𐬨𐬌𐬙𐬀 (માપેલું).

[ઘ] બેહુ ભાષાનાં કેટલાંએક ધાતુઓને त=𐬙𐬀 ને બદલે इत=𐬌𐬙𐬀 તથા न=𐬥𐬀 લાગેછે તથા ધાતુનાં સ્વરની ગુણાં થાએછે. જેમકે रुह्=𐬭𐬎𐬛 (વધવું) रोहित=𐬭𐬀𐬊𐬜𐬌𐬙𐬀 (વધેલું) पृ=𐬞𐬆𐬭𐬆 (ભરવું) पूर्ण=𐬞𐬆𐬭𐬆𐬥𐬀 (ભરેલું).

એ વીગરે કેટલીએક વખતે બીજા અપવાદો જોવામાં આવેછે કે જે વીશે અત્રે લંબાંણથી લખવાનું મોકુફ રાખ્યુંછે.

૪) ભૂતકૃદંત, પરસ્મૈપદનાં.

૧૩૯. એ કૃદંત બે રીતે બનેછે. ૧) લું—ઊપર કહેલા કમણી ક્રીયાપદનાં ભૂતકૃદંતને वत्=𐬬𐬀𐬥𐬙 લગાડેઆથી, એ શબ્દો તકારાંત હોવાને લીધે ૮૮ [ખ] માં જણાવેલા पुत्रवत्=𐬞𐬎𐬚𐬭𐬀𐬬𐬀𐬥𐬙 શબ્દ પ્રમાંણે તેઓને વીભક્તિઓ લાગેછે. કેટલીએક વખતે જંદમાં માત્રે ધાતુને ગુણા કરીને અથવા કીધા વગરબી 𐬬𐬀𐬥𐬙 લાગીને હેવા કૃદંતો બની શકેછે. ૨) જું—ધાતુને દ્વિત્વ કરીને મથાલે મુકવા પછે वस्=𐬬𐬀𐬵 એ પ્રત્યય લગાડવાથી, એ શબ્દોને ૯૦ [ખ] માં જણાવેલા दद्वस्=𐬛𐬀𐬛𐬀𐬬𐬀𐬵 શબ્દ પ્રમાણે વીભક્તિઓ લાગેછે.

દાખલા.

कृत (કીધેલો)+वत्=कृतवत् (જે કીધેલો તે). उक्त (બોલેલો)+वत्=उक्तवत् (જે બોલેલો તે). 𐬐𐬀𐬭𐬆𐬙𐬀 (કીધેલો)+𐬬𐬀𐬥𐬙=𐬐𐬀𐬭𐬆𐬙𐬀𐬬𐬀𐬥𐬙 (જે કીધેલો તે). 𐬙𐬀𐬱 (તોડવું)+𐬬𐬀𐬥𐬙=𐬙𐬀𐬱𐬙𐬀𐬬𐬀𐬥𐬙 (જે તુટેલો તે). 𐬨𐬆𐬭𐬆 (મરવું)+𐬬𐬀𐬥𐬙=𐬨𐬆𐬭𐬆𐬙𐬀𐬬𐬀𐬥𐬙 (જે મુએલો તે). रुद् (રડવું) रुरुद्वस् (જે રડેલો તે, અથવા રડનાર). 𐬐𐬆𐬭𐬆 (કાંમ કરવું) 𐬗𐬀𐬐𐬆𐬭𐬆𐬬𐬀𐬵 (કરી ચુકેલો). 𐬘𐬀𐬖𐬁𐬭 અથવા 𐬘𐬀𐬖𐬀𐬭𐬆=जागृ (જાગવું) 𐬘𐬀𐬖𐬀𐬭𐬆𐬬𐬀𐬵 (જાગતો). 𐬔𐬀𐬨=गम् (જવું) 𐬘𐬀𐬖𐬆𐬨𐬎𐬭𐬎𐬱𐬌[1] (જાઈ પોહોચેલી, સ્ત્રીલીંગ, એ અશલ 𐬘𐬀𐬖𐬆𐬨𐬬𐬀𐬵 જાંણવો). 𐬞𐬌=पि અથવા प्याय् (દુધ આપવું) 𐬞𐬌𐬞𐬌𐬎𐬱𐬌 (દુધવાળી, સ્ત્રીલીંગ, એ અશલ 𐬞𐬌𐬞𐬌𐬬𐬀𐬵 જાંણવો). 𐬬𐬀𐬗 (બોલવું) 𐬬𐬀𐬎𐬗𐬎𐬱[1] (બોલેલો). 𐬠𐬎 અથવા 𐬠𐬎𐬌 (હોવું, થવું) 𐬠𐬀𐬠𐬎𐬬𐬀𐬵 (થએલો). 𐬘𐬀𐬥=हन् (મારવું) 𐬘𐬀𐬖𐬥𐬎𐬱[1] (મારનાર) ઈત્યાદી.

૧ એ મંધેથી ધાતુનો સ્વર નીકલી ગયોછે.

[ક] માત્રે विद्वस्=[illegible] (જાણતો, જાણનાર) તથા (વેસ્ટ ઈજ. ૬૫ પ્ર. ૬ માં) [illegible] (થએલો) એ બે શબ્દો ધાતુને એકદમ પ્રત્યય લાગીને બનેલા મલ્યાછે.

૫) ભૂતકૃદંત, આત્મનેપદનાં.

૧૪૦. ઊપલીજ રીત પ્રમાણે કોઈબી ધાતુને દ્વિત્વ કરીને आन=[illegible] પ્રત્યય લગાડવાથી ભૂતકૃદંત બનેછે, જંદમાં કેટલીએક વખતે ધાતુનાં સ્વરની ગુણાબી થાએછે. એઓ અકારાંત હોવાને લીધે ૭૫ માં ફકરામાં જણાવેલા अश्व=[illegible] શબ્દ પ્રમાણે વીભક્તિઓ લાગેછે. જેમકે कृ (કરવું) चक्रान (કીધેલો) श्रु (સાંભલવું) शुश्रुवान (સાંભલેલો) [illegible] (બુઢું થવું) [illegible] (બુઢો થએલો) [illegible] (લઈજવું) [illegible] (લઈ ગએલો) [illegible] (ચાખવું) [illegible] (ચાખેલો) ઈત્યાદી.

૬) ભવીષ્ય કૃદંત, પરસ્મૈ અને આત્મને પદનાં.

૧૪૧. જંદમાં સંસ્કૃતને મલતા ભવીષ્યકાળનાં રૂપો નથી, તેને બદલે આગલ જણાવ્યા પ્રમાણે આજ્ઞાર્થક અથવા સંશયાર્થક વાપડવામાં આવેછે, પણ તેને મલતા ભવીષ્યકૃદંતો મલેછે. એ કૃદંત બનાવવાની રીત એછે કે પ્રથમ ધાતુને ગુણા કરીને અથવા કીધા વીનાં स्यत्=[illegible] અથવા स्यमान=[illegible] એ પ્રત્યયો લગાડવાં. આગલું પ્રત્યય લાગાથી પરસ્મૈપદનો, અને પાછલું પ્રત્યય લાગાથી આત્મનેપદનો, ભવીષ્ય કૃદંત બની રેહછે. તેઓને ૮૮ [ઘ] માં ફકરામાં જણાવેલા भविष्यत्=[illegible] શબ્દ પ્રમાણે વીભક્તિઓ લાગેછે. સંસકૃતમાં કેટલીએક વખતે ધાતુ અને પ્રત્યયની વચમાં इ પણ જોવામાં આવેછે. જેમકે भू=[illegible] (હોવું, થવું) भविष्यत्=[illegible] (જે હવે પછી થસે તે). [illegible] (રસ કાહાડવો) [illegible] (જેનો હવે પછી રસ નીકલસે તે). [illegible] (શાયદો કરવો) [illegible] (જે હવે પછી શાયદો કરસે તે). [illegible] (જનમવું) [illegible] (જે હવે પછી જનમસે તે). [illegible] (આપવું) [illegible]=उद्–दास्यमान (જે હવે પછી અપાસે તે). [illegible] (કાંમ કરવું) [illegible] (જે હવે પછી કરવાનું તે) ઈત્યાદી.

ભાગ ૭) મો, અવ્યય વિચાર.

૧) ક્રીયાવિશેષણ અવ્યય.

૧૪૨. જેમ ઈંગ્રેજીમાં કોઈબી વીશેષણને ly જોડીને ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય બનાવવામાં આવેછે. તેમ સંસકૃત અને જંદમાં કેટલાંએક વીશેષણોને ચોકશ વીભક્તિઓ લગાડીને ક્રીયાવીશેષણ અવ્યય તરીકે વાપડેલા હોએછે. જેમકે सत्यम्=[illegible] (truly) ખરેખર; अनभ्यास्तस्=[illegible] અભ્યાસ કીધા વીનાં; [illegible] (instantly) જોતામાં, તેજ વખતે; [illegible] (fearfully) ધાસ્તી ખાઈને; [illegible] (exhaustedly) સુસ્ત થઈને; [illegible] (now, presently) હવડાં, જલદી; [illegible] (abundantly) વરધીથી; [illegible] વગર સરદારે, પ્રજાસતાકરીતે; ઈત્યાદી.

૧૪૩. કેટલાએક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યયો, સંસકૃત, જંદ, અને ગુજરાતીમાં એકસરખી રીતે, કેટલાંએક સર્વ નામોનાં અધુરા આકારોને જુદાં જુદાં ચોકશ પ્રત્યયો લાગવાથી બનેલાછે તેઓનો એક કોઠો નીચે લખ્યોછે.

	સ્થલ વાચક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય બનાવનારૂં પ્રત્યય ध, [illegible], આં.	ચલવાચક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય બનાવનારૂં પ્રત્યય त्र, [illegible], તરફ.	રીતો બોધક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય બનાવનારૂં પ્રત્યય थ, [illegible], મ.	કાલ વાચક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય બનાવનારૂં પ્રત્યય दा [illegible], રે, વારે.	પ્રમાણ વાચક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યય બનાવનારૂં પ્રત્યય वत्, [illegible], ટલું.
ત્રતીય પુરૂષ સર્વનાંમ त, [illegible], તે.	तध, [illegible], તાંહાં, ત્યાં.	तत्र, [illegible], તે તરફ, તત્રે.	तथ, [illegible], તેમ, તથા.	तदा, [illegible], તારે, તેવારે, ત્યારે.	तवत्, [illegible], તેટલું.
દર્શક સર્વનાંમ [illegible], એ.	[illegible], અહી આં, યાં.	[illegible], એ તરફ.	[illegible], એમ.	[illegible], એ વખતે.	[illegible], એટલું.
દર્શક સર્વનાંમ अ, इ, [illegible], આ.	अध, इह, [illegible], [illegible], આંહાં.	अत्र, [illegible], આ તરફ, અત્રે.	अथ, इत्थम्, ૧ [illegible], આંમ, એ રીતે.	इदा, [illegible], આ વખતે	अवत्, [illegible], આટલું.
દર્શક સર્વનામ एत, [illegible], આ.	एतध, [illegible] આંહાં.	एतत्र, [illegible] આ તરફ.	एतथ, [illegible] આમ.	एतदा, [illegible] આ વખતે.	एतवत्, [illegible], આટલું.
સંબંધી સર્વનામ य, [illegible], જે.	[illegible], જયાં.	यत्र, [illegible], જે તરફ.	यथ, यथा, [illegible], જેમ.	यदा, [illegible], જેવારે, જારે, જયારે	यावत्,૧ [illegible] જેટલું.
પ્રશ્નાર્થક સર્વનામ क અથવા कु, [illegible], કે.	[illegible], क्व, કાં, કયાં ?	कुत्र, कत्र, [illegible], કેઈ તરફ ?	कथ, कुथम्, ૧ [illegible], કેમ ?	कदा, [illegible], કારે, કયારે ?	कुवित्,૧ [illegible], કેટલું ?
ત્રતીય પુરુષ સર્વનામ स, [illegible], તે	सध, [illegible] સાથે. ૧	[illegible], તે તરફ.	[illegible], તેમ.	सदा, [illegible], સદા, હમેશાં.	[illegible], તેટલું.

૧૪૪. ઊપર કહેઆ તે શીવાએ બેહુ જુબાંનોમાં વપડાતા કેટલાએક ક્રીયા વીશેષણ અવ્યયો.

इति = [illegible] એ પરમાણે.

परि = [illegible]=ગ્રી. peri આસપાસ.

न, नही=[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], નહી, not, neighther.

पश्चात्=[illegible], [illegible], પછી.

[illegible], [illegible],= کنون = now હમણાં.

मक्षु = [illegible]=લાટીન mox જલદીથી.

मा, माकिम्=[illegible], [illegible] માં, મો.

[illegible]= اینجا આ જગે.

[illegible]= آنجا તે જગે.

[illegible], [illegible] ખચીત.

[illegible] જલદીથી, ખચીત.

[illegible] અતીશે જલદીથી.

[illegible], [illegible] એક વખતે, એકદમ.

[illegible] [illegible] જલદીથી, શેતાબ.

[illegible] [illegible]= ever and ever. હમેશાં.

[illegible] [illegible] આ પ્રમાણે.

૧ એ શબ્દમાં જરા ફેરછે.

[Avestan] જ્યારે.
[Avestan] ત્યારે.
[Avestan] [Avestan] જ્યારે.
[Avestan] [Avestan] તાંહાંસુધી.

[Avestan]=[Avestan] ફરીથી.
[Avestan]=पूर्व आગમચથી.
[Avestan] આગમજ.
[Avestan] આગળ.

૨) ઊભયાન્વયી અવ્યય.

૧૪૫. [Avestan]=च=લાટીન que અને. [Avestan]=વેદમાં उत ભી. [Avestan] અથવા [Avestan]=यदि જો, અગર. [Avestan]=हि કારણ કે, ખરેખર. [Avestan]=वा અથવા. [Avestan] [Avestan] તે પ્રમાણે કે. [Avestan] કે. [Avestan]=अपि ભી.

૩) શબ્દયોગી અવ્યય.

૧૪૬. બેહુ ભાષાઓમાં શબ્દયોગી અવ્યયો પુષકલછે તેઓ ઘણુંકરીને ચોકશ વીભક્તિઓ લાગેલા બોલોને લગાડવામાં આવેછે. કોઈ વખતે શબ્દની આગલ, કોઈ વખતે પાછલ, અને કોઈ વખતે નામ તથા વીશેષણની વચમાં મુકાયછે. થોડાએક નીચે લખ્યાછે.

[Avestan]=अंतर्=[Avestan] =લા. inter=અં. under અંદર, વચમાં, ઈત્યાદી. એ બીજી વીભક્તિ લાગેલા બોલને લાગેછે. જેમકે [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] નીસાને જે કે મર્વે અને બળખની વચે (છે). [Avestan] [Avestan] [Avestan] ચાંદ અને સુરજની વચે; ઈત્યાદી.

[Avestan]=આ તરફ, સુધી, ઈત્યાદી. એ બીજી અથવા પાંચમી વીભક્તિ વાલા શબ્દને લાગેછે. જેમકે [Avestan] [Avestan] લાકડાંઓ તરફ, [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] સુરજનાં ઊગવાથી (તે) સુરજનાં અસ્ત પાંમવા સુધી.

[Avestan] તરફ, સુધી, ઈત્યાદી. એ બીજી વીભક્તિ વાલા શબ્દને લાગેછે. જેમકે [Avestan] [Avestan] [Avestan] મારી તરફ લાવ. [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] ક્ષોથ નામનાં પાહાડ થી (તે) ખનવત નામનાં પાહાડ સુધી.

[Avestan] = सच= [Avestan] થી. એ બીજી, અને પાંચમી વીભક્તિ વાલા શબ્દોને લાગેછે. જેમકે [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] [Avestan] પવીત્ર મરદ થી; પવીત્ર ઓરત થી. [Avestan] [Avestan] [Avestan] આ બદન થી.

[Avestan] આસપાસ. એ બીજી વીભક્તિ વાલા શબ્દોને લાગેછે. જેમકે [Avestan] [Avestan] હાવનીઓની આસપાસ.

અથવા = =प्रति સાંમે, તરફ, ઉપર, ઈત્યાદી. એ ઘણું કરીને બીજી, પાંચમી અને સાતમી વીભક્તિ વાલા શબ્દોને લાગેછે. જેમકે ઘર તરફ, અથવા ઘરનો સાંમણે. અલબરૂજની ઉપર. બીછાવેલી (અથવા વીંટાલેલી) બરસમ ઉપર. † મારે ઉપર સલગાવ. ઘોડાઓની પીઠો ઉપર.

=उप=up નજદીક, તરફ, ઉપર ઈત્યાદી. એ બીજી વીભક્તિ વાલા શબ્દને ઘણું કરીને લાગે છે. જેમકે પાંણીની નજદીક; પાંણી તરફ; અથવા પાંણી ઉપર.—એને એ અધિકાર્થે કની તથા એ અતીશયાર્થકની નીસાંનીઓ બી લાગેછે. જેમકે , અને .

ઉપર. એ બીજી વીભક્તિ વાલા શબ્દને લાગેછે. જેમકે આ મુએલાંની ઉપર. જેની ઉપર જેહેર ઉગતું હતું. અલબરૂજ ઉપર ઈત્યાદી.

કેવળ પ્રયોગી અવ્યય.

૧૪૭. જોકે સંસ્કૃતમાં ઘણાંએકછે પણ જંદમાં એકજ મલેછે. જેમકે = ! ઓ. જેમકે ઓ એહરેમન ! ઓ સપેતમાન જરતોશત !

ઉપસર્ગો (prefixes).

૧૪૮. બેહુ ભાષાઓમાં ઘણાંએક ઉપસર્ગોછે કે જેઓ ક્રીયાપદ તથા નાંમની ઉપર મુકવામાં આવેછે. તેઓ ઘણીએક વખતે અર્થમાં ફેરફાર કરેછે અને કેટલીએક વખતે ફલતુ ગણવામાં આવેછે.

=अ જારે સ્વરથી સરૂ થતા શબ્દો પર મુકાએછે તારે =अन् થાએછે. એ ઉપસર્ગ એરીઅન ટોલાને લગતી બધી ભાષાઓમાં એકમલતોછે. જેમકે લા. in અં. un ગુ. અ, અન, ઈત્યાદી.

દાખલા— =अपुत्र (વગર છોકરાનો) =अनापम् (વગર પાંણીનું) (કીનારા વગરનું, બેહદ) (દાગ વગરની, ખાલેશ) =अनार्य्य (નહી ભલો, અનારી) =अस्वप्नम् (ઊંઘ વગરનાને) ઈત્યાદી.

અથવા =दुष्, दुस् અથવા दुर्=લા. dis ખરાબ, ઉલટું, વીનાં ઈત્યાદી. જેમકે =दुर्मत (ખરાબ વીચાર) =दुरुक्त (ખરાબ વચન) दुष्कृत (ખરાબ કાંમ, પાપ)

† આગલા વખતમાં એક જાતનું ઘાંસ જમીન પર બીછાવીને તે ઉપર બેશીને બંદગી કરતા હતા તેને પણ 'બરેસ્મન્' કરી કેહતા હતા.

दुर्बल (બળ વીનાંનો) दुर्बुद्धि (બુધીથી ઊલટો, મૂર્ખ) [illegible] (ખરાબ કાંમ કરનાર) [illegible] (ખરાબ કાંમ) ઈત્યાદી.

[illegible] અથવા [illegible]=निष्, निस् અથવા निर् વીનાં, બાહાર, ખચીત, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] =निर्भृत (લઈગયા વીનાંનું) निर्धन (ધન વીનાંનો) निष्पुत्र (પુત્ર વીનાંનો, નપુત્રીયો) निस्तेजस् (તેજ વીનાંનો) [illegible]=निर्भरंति (તેઓ બાહેર લઈ જાએચ) [illegible] (તેઓ ખચીત ખાઈ જાએચ) [illegible] (તે બાહાર બેશે).

वि=[illegible]=[illegible] વીનાં, જુદું, ઊલટું, કોશાદેહ, ઓમેર, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible]=विदेवः (દેવથી જુદો અથવા ઊલટો) [illegible]=विहर्षः (હરખ વીનાંનો, ગમગીની ઊપજે તેવો) [illegible] (મુતલક પાંણી વગરનું, પાંણીથી તદન જુદું). [illegible] (કોશાદેહ દોડેઓ, ઓમેર દોડેઓ). [illegible]=گمان (જુદું મન, ભરાંત, શક) विदेश (દેશથી જુદું, પરદેશ) ઈત્યાદી.

[illegible] અથવા [illegible]=स्मत् સમેત, સાથે, સુધાં, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (ખોગીર સમેત). [illegible] (ગોશ્પણ સુધાં જીનનાં હરણો). [illegible] (લોહોડાંના માથાંવાલા જીનનાં હરણાં સુધાં). [illegible] (કપડાં સમેત ઈત્યાદી).

[illegible], [illegible], અથવા [illegible]=उत्=out ઊંચું, ઊત્તમ, બુલંદ, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (ઊંચે પકડે). [illegible] (તેણે ઊંચું બનાવ્યું). [illegible] (તેઓ ઊંચે પ્રકાશેચ). [illegible] (અતીશે ઊંચે લઈ જનાર, વીજલી). [illegible] (ઊંચે પકડેલું). [illegible] (તેઓ ઊપર ખોદી કાહાડે). [illegible] (ઊભોથા). [illegible] (તે ઊભો થયો) ઈત્યાદી.

[illegible]=उप પાસે, ઊપર, તરફ, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (તે પાસે ગયો) [illegible] (તે પુઠે ચાલેચ) [illegible] (તેઓ બનાવેચ, પેદા કરેચ) [illegible] (નાહવાએ કરી) [illegible] (તે મારે) [illegible] (તે પુઠે ચાલી, પાસે ગઈ) [illegible] (તે પાસે આવ્યો, તરફ આવ્યો) ઈત્યાદી.

[illegible]=नि નીચે, અંદર, ઈત્યાદી. એ ઊપસર્ગે લાગેલા ઘણાંખરા જંદનાં શબ્દો ફારશીમાંભી હાલ મલે છે. જેમકે ધાતુઓ [illegible], [illegible], [illegible], गुप् ઊપરથી [illegible]= [illegible] (મુકેલું) [illegible]= [illegible] (દેખાડેલું) [illegible]= [illegible] (બેશાડે) निगुप्त= [illegible] (છુપાવેલું) [illegible]=निवेदयामि (હું બોલાંઊંચ) [illegible] (તું બોલાવ) [illegible] (હું બોલાંઊંચ) ઈત્યાદી.

[illegible]=अप=લા. ab, ap ગુ. અપ, દર, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (અપ કીરતી કર, ધીકાર કર) [illegible] (તે દર લઈ ગયો) [illegible] (હું દુર લઈ જાંઊં) [illegible] (દૂર નાઠો). [illegible] (હું અપકીરતી કરસ, ધીકારસ) ઈત્યાદી.

[illegible]=अव નીચે, જુદું, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (તે નીચે આવેચ) [illegible] (તેઓ નીચે અથવા જુદું લઈ જાએચ) [illegible] (હું નીચે લઈ જાંઊં) [illegible] (તું નીચે લઈ જાએચ, દર કરેચ) [illegible] (તેણે જુદો ઊભો કીધો, સ્થાપ્યો) ઈત્યાદી.

𐬁=आ=લા. ad તરફ. જેમકે [illegible] (હું પૂંજુંચ, ઈંજુંચ) [illegible] (હમો બોલાવી એચ) [illegible]=आप्रीणामि (હું દોઆ કરૂંચ, અથવા પ્રીતિ કરૂંચ) [illegible] (તે ચાલેચ) [illegible] (આવી પોહોચે, આવી પડે) [illegible]=आहूति (આમન ત્રણ, ભોગ, ઈત્યાદી) [illegible] (તુંને પઢવું જોઈએ, અથવા તું પઢ) ઈત્યાદી.

𐬵𐬎=सु સારૂં, શુભ, ઈત્યાદી. એ ઊપસર્ગ [illegible]=दुष् થી ઊલટો જાણવો. જેમકે [illegible]=सुमत (સારો અથવા શુભ વીચાર) [illegible]=सूक्त (સારૂં વચન) [illegible]=सुपुत्र (સારો છોકરો) [illegible]=सुक्षत्रियतम (ઘણોજ સારો પાદશાહ) [illegible]=सुचित्र (સારૂં ચીત્ર, સારો દેખાવ) ઈત્યાદી.

𐬟𐬭𐬀 અથવા 𐬟𐬭𐬁=प्र=લા. pro, pre= فرا આગલ, અગાઊ, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (તણે આગલ લઈ જવું જોઈએ, અથવા લઈ જવું જોઈએ) [illegible] (તે બોલ્યો) [illegible]= فرزند =प्रजा (બચું, જણેલું) [illegible] [illegible]= فرازشو (આગળ વધ) [illegible]=प्रादधाम् (મેં પેદા કીધું) [illegible] (તેણે કીધું) [illegible] (બંધે ધોએલા વતે) ઈત્યાદી.

𐬞𐬀𐬭𐬀 અથવા 𐬞𐬀𐬭𐬁=परा નજદીક, ઊત્તમ, પરાયું. જેમકે [illegible] (નજદીક આવ) [illegible] (ઊત્તમ હોમને) [illegible] (પરાયે ઘર આપેલીને, પરણાવેલીને) [illegible] (પારકા શખસને આપે) ઈત્યાદી.

[illegible] આગલ, પેલીમેર. જેમકે [illegible] અને અલબરૂજની પેલીમેર; [illegible] ચીનવત પુળની આગલ ઈત્યાદી.

[illegible], [illegible], [illegible]=सम्=લા. con, com=ગ્રી. syn=ફા. هم સાથે, એખઠું, માહોમાહે, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible]=सङ्गच्छंत (તેઓ સાથે ગયાં, ગુજરેઆં) [illegible] (તેઓ સાથે લઈ જાએચ) [illegible] (સાથે ઊભો થાએચ) [illegible] (તેઓ માંહોમાંહે પુછપરછ કરેચ) [illegible]= همرنگ (એકઠા રંગનું, અથવા એકજ રંગનું) [illegible] (સાથે ઊભો રેહનાર, સાંઓ હરીફ) ઈત્યાદી.

𐬀𐬥𐬎=अनु જેહવું, પ્રમાણે, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible] (માપ પ્રમાણેનું, એટલેજે નાંધલું ઢોર) [illegible] (અનુમત કરવાને, અથવા પોતાનાં મત જેહવું કરવાને) [illegible] (મરજી પ્રમાણે) ઈત્યાદી.

𐬀𐬌𐬡𐬌, [illegible]=अभि=લા. ambi=અં. by=ગ્રી. amphi=ફા. بر ઊપર, તરફ, નજદીક, ઈત્યાદી. જેમકે [illegible]=अभिरोचति= افروزد (તે ઊપર પ્રકાશેચ) [illegible] (વખાણ કરનાર) [illegible] (તેઓ પાદશાહી ભોગવેચ) ઈત્યાદી.

[illegible]=વેદમાં अपि=ગ્રી. epi થોડાએક બોલોમાં આવેછે. જેમકે [illegible] (તું શીખવે) [illegible] (તું શીખવેછે) ઈત્યાદી.

[Avestan], [Avestan] અથવા [Avestan] પુતુ. જેમકે [Avestan] (પુરતા દબદબા વાલો) [Avestan] (પુરતા હુનર વાલાને) [Avestan] (પુરતી પૂજાએ કરી) [Avestan] (પુરતી અથવા મજબુત બાજુવાલો) ઈત્યાદી.

ઈસર્ગો (affixes).

૧૪૯. [Avestan]=चित् ઈત્યાદી. એ હમેશાં આખા શબ્દની પાછલજ લગાડવામાં આવેછે. જેમકે [Avestan] (ટાહાડ ઈત્યાદી). [Avestan]=अहंचित् (હું ઈત્યાદી). [Avestan]=वयंचित् (હમો ઈત્યાદી). [Avestan] (કોઈ ઈત્યાદી, કોઈબી) [Avestan] (કોઈ ઈત્યાદી. સ્ત્રી૦)

ભાગ ૮ મો—સ્માસનામ.

૧૫૦. બેહુ ભાષાઓમાં પુષકલ સ્માસનામોછે તેઓને છ ભાગમાં વેંહુંચેઆંછે. જંદમાં ૫૬ [૨] માં જણાવ્યા પ્રમાણે પેહેલા શબ્દની આખેરે [Avestan] અથવા [Avestan] હોએચ તો તે બદલાઇને [Avestan] થાએછે. બીજું બેહુ ભાષાઓમાં જો પેહેલો શબ્દ નકારાંત હોએછે તો અંતેનો न्=[Avestan] નીકલી જાએછે.

૧) તત્પુરૂષ સ્માસનામ (dependent compounds).

૧૫૧. જારે બે શબ્દો એકઠા મલે તેઓમાં આગલા શબ્દની વીભક્તિનો સંબંધ પાછલા શબ્દ શાથે હોવા છતાં તે વીભક્તિ નીકલી જાએછે તેને તત્પુરૂષ સ્માસનામ જાણવો. જેમકે

[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (જોર લઈ જનાર) બીજીનો સ્માસ.
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (ખરાબ માથાંને મારનાર) „
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (દીનને દેખાડનાર) „
शस्त्र + भृत् = शस्त्रभृत् (હથીઆરને લઈજનાર) „
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (કાંનેકરી સાંભલેલું) તીજીનો સ્માસ.
आत्मन् + कृत = आत्मकृत (પોતે જાતે કીધેલું) „
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (દવે આપેલું) „
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (દેશનો ધણી) છઠીનો સ્માસ.
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (રાંમશનીની પેદાએશ) „
राजन् + पुत्र = राजपुत्र (રાજાનો પુત્ર) „
पृथ्वि + पति = पृथ्विपति (પૃથવીનો ધણી) „
[Avestan] + [Avestan] = [Avestan] (પેલી દુનીઆંમાં બનાવેલું) સાતમીનો સ્માસ.

૨) દ્વંદ્વ સ્માસનામ (aggregative compounds).

૧૫૨. જારે બે અથવા અધીક નામો એકઠાં મલીને તેઓની વચમાંથી 'અને' નો લોપ થઈ જાએ તથા તે બધાઓની વીભક્તિ માત્રે છેલા શબ્દનેજ લાગે તેને 'દ્વંદ્વ સ્માસ' કરી કેહ્છે. જારે બેનાંમો

હોએછે તેને દ્વિ વચન, અને બેથી વધારે હોએછે તેને અનેક વચનની વીભક્તિઓ લાગેછે. જેમકે गुरुशिष्यौ (ગુરૂ અને ચેલો; દ્વિ વચન) मित्रावरुणा (મીત્ર અને વરૂણ; દ્વિ વચન) रोग शोक परीताप बंधन व्य सनानि (રોગ, શોક, દુઃખ, બંધ, અને સખતી; અનેક વચન) ब्राह्मण क्षत्रिय विट् शूद्रास् (બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, વઈશય, અને શુદ્ર; અનેક વચન) [illegible] અથવા [illegible] (ઢોર અને માંણસ; દ્વિ વચન) [illegible] (વીચાર અને વચન; દ્વિ વચન) [illegible] (જગા અને ખેતર; દ્વિ વચન) [illegible] =خسر و داماد (સસરો અને જમાઈ; દ્વિ વચન) ઈત્યાદી.

૩) કર્મધારય સ્માસનામ (descriptive compounds).

૧૫૩. જારે નાંમનો ગુણ બતાવનાર વિશેષણ તેજ નામની આગમજ આવીને તે બંધે જોડાઈ જાએછે તેને 'કર્મધારય સ્માસ' કરી કેહછે. જેમકે कृष्णसर्पः કાળો સાંપ; (એ कृष्णः सर्पः ને બદલે) दीर्घरात्रं લાંબી રાત; (એ दीर्घं रात्रं ને બદલે) वृद्धपुरुषः બુઢો માંણશ; (એ वृद्धः पुरुषः ને બદલે) [illegible] ચાલતું પાંણી; [illegible] ઊગતું અથવા વધતું ઝાડ; [illegible] લાંબી જીંદગી; ઈત્યાદી.

૪) દ્વિગુઃ સ્માસનામ (collective compounds).

૧૫૪. જારે બે શબ્દો એખટા મલે તેમાં પેહેલો શબ્દ સંખ્યા વાચક વીશેષણ હોએ તેને 'દ્વિગુઃ સ્માસ' કરી કેહછે. જેમકે त्रिदिनम् ત્રણ દીવસો; त्रिगुणम् ત્રણ ગુણો; चतुर्युगम् ચાર યુગો; [illegible] ત્રણ દીવશો; [illegible] ત્રણ રાતો; [illegible] ત્રણ પગલાં; [illegible] બે વરશો; ઈત્યાદી.

૫) અવ્યયીભાવ સ્માસનામ (adverbial compounds).

૧૫૫. જારે કોઈબી અવ્યય, શબ્દયોગી, અથવા ઊપસર્ગ, કોઈ નાંમની ઊપર મુકાવાથી તે બંધે જોડાઈને જે એક શબ્દ થાએછે તેને 'અવ્યયીભાવ સ્માસ' કરી કેહછે. જેમકે असत्यम्=[illegible] (સચાઈ વગર) सकोपम् (ગુસા સાથે) सादरम् (આદરભાવ સાથે) ઈત્યાદી.

૬) બહુવ્રીહિ સ્માસનામ (relative compounds).

૧૫૬. બે અથવા અધિક શબ્દો જોડાઈને કોઈ શબ્દની વખાંણ અથવા ગુણ બતાવનાર શબ્દ બને તેને 'બહુવ્રીહિ' કરી કેહછે. જેમકે गदाहस्तस् (જે શખસ હાથમાં ગરૂજ રાખેચ તે) [illegible] (જે શખસ હાથમાં બરેસ્મન્ રાખેચ તે) [illegible] (જે શખસ હાથમાં લાકડું રાખેચ તે) [illegible] (જે શખસે નીશાંન ઊંચે પકડીચ તે) [illegible] (જેણે ધણી સ્થાપીયો હોએ તે, પરણેલી) [illegible] (લોહોડાંનાં પગવાલો) [illegible] (લોહોડાંનાં હાથવાલો) [illegible] (લોહોડાંનાં હથીઆર વાલો) ઈત્યાદી.

૭. વિલક્ષણ સ્માસનામ (anomalous compound).

૧૫૭. બેહુ ભાષાઓમાં કેટલાંએક સ્માસનામોછે કે જેઓ ઊપર કહેલાં સ્માસનામોથી કાંઈએક જુદી રીતે આવેછે: તેઓ 'પ્રમાણ' અથવા 'સરખાપણું' બતાવેછે. જેમકે भूधरविस्तीर्ण (પાહાડને જેવો ફે

લાયેલો) छायाचञ्चल (છાંએડાને જેવો ચાલતો) [illegible] (જમીનને જેહવું પોહલું) [illegible] (નદીને જેહવું લાંબું) [illegible] (સુરજને જેહવું ઊંચું) [illegible] (સુરજને જેહવા દેખાવવાળો) [illegible] (સેતારાને જેહવા આકારનું) [illegible] (ગાયનાં જેહવા ચેહરાનો) ઈત્યાદી.

ભાગ ૯ મો—વાકયરચના તથા ભાષાંતર.

સંસકૃત અને જંદ એ બેહુ ભાષાઓનાં વાકયઓની રચનાં ઘણી તરેહનીછે તેમાંની કેટલીએક આપણી ગુજરાતીને મલતીછે. એ વાકય રચના વીશે થોડાએક નીયમો નીચે લખેઆછે.

૧૫૮. બેહુ ભાષાઓમાં ક્રીયાપદ તેનાં કર્તાની સાથે પુરૂષ અને વચનમાં એકમલતોજ આવેછે. જેમકે अहम् करवाणि હું ખચીત કરવાનો; राजा मन्त्री च जग्मतुः રાજા અને પ્રધાન ગયા; [illegible] જે ઊભો રેહેચ; [illegible] તેઓ ઊભા રેહેચ; [illegible] તેને સારૂ કેઈ રાજા છે; [illegible] જેઓ પવીત્રાઈના ધણીઓ છે.

૧૫૯. ૬૭ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે, બેહુ ભાષાઓમાં વીશેષણ, કૃદંત, અથવા વીશેષણ સર્વનામ, જે નામનો ગુણ બતાવતો હોએ તે નામની સાથે લીંગ, વચન, અને વીભક્તિમાં એકમલતો આવેછે. જેમકે साधुः पुरुषः ભલો માણશ; एतेषु पूर्व्वोक्तेषु राष्ट्रेषु આ મજકુર દેશોમાં; त्रिणि मित्राणि ત્રણ મીત્રો; [illegible] ભલો હોમ; [illegible] આ ચોદીવાલીઓમાં; [illegible] ત્રણ રાતો; [illegible] બધા ઈજદો; [illegible] અને બધાં સારાં કીધેલાં કાંમોને હમો આરાધીએચ.

૧૬૦. બેહુ ભાષાઓમાં સંબંધી સર્વનામ જે નામને બદલે વાપડેલું હોએ તેની સાથે લીંગ, વચન, અને વીભક્તિમાં એકમલતું આવેછે. જેમકે [illegible] મેં પેદા કીધું હું જે અહુરમજદ (છું) [illegible] જે શખસ કુતરી જે બચાં વગરનીને; [illegible] આ પેદાએશ જે (છે) હોરમજદની.

૧૬૧. બેહુ ભાષાઓમાં કોઈબી ક્રીયાપદનાં જો એકથી વધારે કર્મો હોએતો તે બધાં બીજી વીભક્તિમાં આવેછે. જેમકે [illegible] હોરમજદે સેતારાને આકારની (અને) મીનોજેહાંનમાં બનાવેલી એવીઅંઘન્ તુંને બક્ષી. [illegible] જે હમોને સારૂં ફળ પોહોચાડે; ઈત્યાદી.

૧૬૨. બેહુ ભાષાઓમાં કોઈને માન આપતી વખતે, નમસ્કાર કરતી વખતે, અથવા આશીર્વાદ દેતી વખતે તે નામને બીજી અથવા ચોથી વીભક્તિ લાગેછે અને વાકયમાં ક્રીયાપદ આવતો નથી. જેમકે [Avestan] નમસ્કાર (હોજો) તિષતર સેતારાને. [Avestan] નમસ્કાર (હોજો) હોમને. [Avestan] નમસ્કાર (હોજો) હોરમજદને. [Avestan] નમસ્કાર (હોજો) તુંને. [Avestan] મોહટાઈ તુંને (સજાવારછે). श्री गणेशाय नमः નમસ્કાર (હોજો) શ્રી ગણપતીને. कुशलम् ते તંદરોસ્તી (હોજો) તુંને ઈત્યાદી.

૧૬૩. બેહુ ભાષાઓમાં અધિકાર્થક વીશેષણની સાથેનો શબ્દ પાંચમી, અને અતીશયાર્થક વીશેષણની સાથેનો શબ્દ, અંગ્રેજીની માફક, છઠી, વીભક્તિમાં આવેછે. જેમકે [Avestan] જેઓ એથી (એનાં કરતાં) વધારે હીમતવાન. [Avestan] જેઓ એથી (એનાં કરતાં) વધારે ફતેહમંદ. [Avestan] એથી (એનાં કરતાં) વધારે કુવતવાલો ખરેખર. [Avestan] એથી (એનાં કરતાં) વધારે મોહટું. मतिर् बलाद् बलीयसी જોરથી (કરતાં) અકલ વધારે બલવાન (છે). [Avestan] મીનોનાં ઈજદોમાં કોણ ઘણોજ ફતેહમંદ છે. [Avestan] તંદોરસ્તી આપનારાઓ કરતાં ઘણોજ તંદોરસ્તી આપનાર. गौर् वरिष्ठा चतुष्पदाम् ચોપગાંઓમાં ગાએ ઘણીજ સારી (છે).

૧૬૪. બેહુ ભાષાઓમાં કોઈબી અથવા ગમેતે, હેવું બતાવવાને સારૂ સંબંધી અને પ્રશ્નાર્થક સર્વનામ સાથે વાપડેલો હોએછે. જેમકે [Avestan] કોઈબી, (અથવા ગમેતે) તરફથી सुवर्ण कंकणम् यस्मै-कस्मैचिद् दातुमिच्छामि કોઈબી, (અથવા ગમેતે શખસને) સુનાંનો ચુડો હું આપવાને ઈચ્છુછું.

૧૬૫. જંદમાં વારેઘડીએ વાકયઓમાં ક્રીયાપદો (ઘણું કરીને સામાન્ય રૂપો) છુપાં હોએછે કે જે ઊપર અથવા નીચેની મતલબ પ્રમાણે ભાષાંતર કરતી વખતે મુકવામાં આવેછે.. જેમકે [Avestan] હું પસંદ કરૂંચ (અથવા ચાહુંચ) ખોદાપરસ્ત જરથોસ્તી દેવથી ઊલટો (અને) અહોરમજદનાં ધરમપર ચાલનારો (થવાને). [Avestan]

[illegible] મારા ધરમનો શીખનાર અને ફેલાવો કરનાર (થવાને) આ ખુબશુરત વીવંઘ્નાં જમશેદ તું કબુલ કર.

૧૬૬. જંદમાં પેહેલો ભૂતકાળ જેછે તે ભૂતકાળ અથવા અપુર્ણ ભૂતકાળની જગાએ વપડાએછે પણ કોઈએક કાંમ કે જે ભૂત, વર્તમાન, અને ભવીષ્ય, એ તરંડે કાળોને લાગુ પડે હેવું હોએ તો તે ઠેકાંણે પેહેલો ભૂતકાળ વાપડવામાં આવેછે. જેમકે † [illegible] સુનેરી જડાવદાર તખતથી બહમન ઊઠી ઊભો થયો. એ મધેનાં પેહેલા શબ્દનો અર્થ ત્રણડે કાળોમાં સમજવો તે એમકે—બહમન ઊઠેઓ, ઊઠેચ, અને ઊઠશેબી. મતલબ કે હમેશાં તે એમ કરતો આવેઓચ, હાલ માંબી કરેચ, અને હમેશ સુધી કરતો રેહેશે. ‡ [illegible] જેઓએ આસમાંનનું રક્ષાણ કીધું, જેઓએ પાણીનું રક્ષાણ કીધું. એ મધેનાં તરીજા તથા છઠા શબ્દનો અર્થ ત્રણડે કાળોમાં સમજવો. તેઓએ રક્ષાણ કીધું, હાલ કરેચ, અને હવે પછી કરશે. મતલબ કે તેઓ હમેશાં એમ કરતાં આવીઆંચ ને કરેઆ કરશે.

૧૬૭. બેહુ ભાષાઓમાં च=[illegible], वा=[illegible], અને हि=[illegible] એ અવ્યયો વાકયને મથાલે મુકાતા નથી. બીજું च=[illegible] અને वा=[illegible] આગલ ૩૭ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે જેટલા શબ્દોને જોડતા હોએ તે દરએકની પાછલ મુકવામાં આવેછે પણ બેહુ ભાષાઓમાં એ નીયંમ બધે ઠેકાંણે બરાબર રીતે વાપડેલો જણાતો નથી, ઘણીએક વખતે એ અવ્યયો નીકલી ગયા હોએ હેવું જણાએછે. જેમકે [illegible] ભુખ અને તરશ. [illegible] પશુઓ, ઢોરો, અને માણશો. [illegible] સીથીઆ, પારથીઆ, મર્વ, હેરાત, ગવ, શોધદીઆંનાં અને ખારજમ. [illegible] તે મારેચ અથવા દેહેશત દેખાડેચ અથવા ભુમ પડાવેચ અથવા લાત મારેચ. [illegible] કારણ કે જો મેં પેદા નહી કીધું હતે; ઈત્યાદી. જારે કોઈ ફકરાનાં માત્રે પેહેલા શબ્દની પાછળજ [illegible] લગાડેલો હોએ તારે એમ જાંણવું કે એ અવ્યય ઊપરનાં ફકરાની સાથે

† જુઓ વેસ્ટ. વં. ૧૯ ફ. ૩૧ મો.

‡ જુઓ વેસ્ટ. ઈજશને ૨૩ ફ. ૧ લો.

આ ફકરાને જોડેછે. જેમકે [illegible] અને તે પુરૂશો ઘણીજ ઊતમ જીંદગી સાથે આ ચોદીવાળીઓમાં જીવેછે; ઈત્યાદી.

ભાષાંનતર કરવાની રીત.

પ્રથમ આખા ફકરામાંના દરેક શબ્દોનાં છેડાઓને તપાશી જોવા અને તે મધે કહા કહા શબ્દોને વી ભક્તિનાં પ્રત્યયો અને કહા કહા શબ્દોને ક્રીયાપદનાં પ્રત્યયો લાગેલાંછે તે, અને તે ફકરામાં અવ્યયો કેટલાછે, ઊપસર્ગો શુંશું છે, તે શોધી કાહાડવું. પછે તે વીભક્તિનાં પ્રત્યયો કાહાડી નાંખીને જે 'અધુરો આકાર' રેહે તેને સંસકૃતમાં બદલ કરવો. જો તે શબ્દ સંસકૃત ડીક્ષનેરીમાંથી મલી આવેતો તે મધે શબ્દનું જે ધાતુ અને કૃત અને તદ્ધિત પ્રત્યય ઠેડવેલું હોએ તેજ જંદનાં શબ્દનુંબી જાણવું અને તેનો જે અર્થ હોએ તેજ અર્થ જંદનાં શબ્દનોબી જાણવો. જો એ પ્રમાણે સંસકૃતમાં શબ્દ તઈઆર નહી મલેતો જંદનાં શબ્દમાંથી કૃત અથવા તદ્ધિત પ્રત્યયો છુટાં પાડીને જે ધાતુ રેહે તેને સંસકૃતમાં બદલ કરવો અને તે ધાતુનો જે અર્થ મલે તે ઊપરથી જંદનાં બોલનોબી અર્થ સમજવો. એટલુંજ નહી પણ તે જંદનાં શબ્દ ઊપરથી ફારશીમાં કહેઓ શબ્દ નીકલેઓછે તેની સાથે, અને તેમજ એરીઅન ટોલાને લગતી લાટીન, ગ્રીક, ઈત્યાદી બીજી ભાષાઓ સાથે પણ તેને મેલવવો. એજ પ્રમાણે ક્રીયાપદનું પ્રત્યય છુટું પાડવા પછે તેના વર્ગની નીશાંની અથવા આગમ જે કાંઈ હોએ તે કાહાડીને જે ધાતુ રેહે તેને સંસકૃતમાં બદલવું. તેનો જે અર્થ ડીક્ષનેરીમાંથી મલી આવે તેજ જંદનાં ધાતુનોબી જાણવો. એટલુંજ નહી પણ તે ધાતુ ઊપરથી નીકલેલું ફારશી ધાતુ, અથવા એરીઅન ટોલાને લગતી બીજી ભાષાઓનાં ધાતુઓ, સાથેબી તેને મેલવી જોવું. એ પ્રમાણે અર્થ કરતી વખતે ફકરાની ઊપર નીચેની મતલબ ઊપર ખુબ ધેઆંન આપવું નહીતો કેટલીક વખતે એકજ ધાતુનાં ઘણાં અર્થો મલવાને લીધે તરજુમો ગલત થઈ જાએ. એ વીશેની સમજ પડવા શારૂ નીચે એક ફકરાનો તરજુમો કરી બતાયોછે.

[illegible]

એ ફકરામાં છેલા શબ્દ શીવાએ બધા બોલોને બીજી એકવચનની વીભક્તિનું પ્રત્યય લાગેલુંછે. એ મધે એક શબ્દનામ, અને ૧૫૯ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે બાકીનાં બધા શબ્દો વીશેષણ હોવા જોઇએ. જેમ એક શબ્દ ઊપલાં ક્રીયાપદનું કર્મછે તેમજ જો બીજોબી હતેતો અલબતે તે બંધેને [illegible] એ ઊભયાનવી અવ્યય લગાડેલો હતે. છેલા શબ્દનું પ્રત્યય ક્રીયાપદ, વર્તમાનકાળ, પ્રથમપુરૂષ, અનેક વચન, આત્મનેપદનુંછે.

હવે [illegible] મધેથી [illegible] કાહાડી નાંખ્યો કે [illegible] શબ્દ એ અધુરો આકાર થયો. એ અશલ [illegible]=दद्वस् હવો [illegible]=दा (આપવું) ધાતુ ઊપરથી બનેલો કૃદંતછે † કે જેને ૯૦ [ખ] માં જણાવ્યા પ્રમાણે વીભક્તિ લાગતી વખતે ઊપલો આકાર લીધોછે. [illegible] (જેણે આપ્યુંછે તે, આપનાર) વીશેષણ, હકારાંત, પુળ્લીંગ, બીજી, એકવચન.

---

† જુઓ ફ. ૧૩૯ મો.

𐬀𐬵𐬎𐬭𐬋 એ મધેથી 𐬋 નીકલવા પછે 𐬀𐬵𐬎𐬭 રહેઓ તે સંસકૃતમાં असुर મલેછે કે જેનો અર્થ 'દેવોનો દુશમન' કરી થાએછે. ખરૂંછે કે 'હોરમજદ' જેછે તે દેવોનો દુશમન, અને હોરમજદી ધરમ પાલનારા તે દેવ ધરમ પાલનારાઓથી ઊલટાછે. 𐬀𐬵𐬎𐬭 એ શબ્દમાં 𐬎𐬭 એ તદ્ધિત, અને 𐬭 એ કૃત પ્રત્યય અને 𐬀𐬵=अस्=લા. esse એ ધાતુછે કે જેનો અર્થ 'હોવું, થવું' ઈત્યાદી. તે ઊપરથી 𐬀𐬵𐬎𐬭 નો અર્થ જીવતો, હસ્તીવાલો, શાહેબ, ધણી, ખોદા, ઈત્યાદી. 𐬀𐬵𐬎𐬭𐬋 (જીવતો, ધણી, ખોદા) નાંમ, અકારાંત, પુળ્લીંગ, બીજી, એકવચન.

𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃𐬋 એ મધેથી 𐬋 નીકલવા પછે 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃 રહેઓ તે વેદમાં मेधा કરી મલેછે કે જેનો અર્થ 'દાહાપણવાલો, ગ્નાની' કરી થાએછે. વલી બીજી રીતે ડાકટર હાઊગનાં કેહવા પ્રમાણે 𐬨𐬀𐬰 (સાથે અથવા સરવે) અને 𐬛𐬁 (પેદા કરવું) તે ઊપરથી 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃 (સાથે પેદા કરનાર, અથવા સરવેનો પેદા કરનાર) વલી તરીજી રીતે 𐬨𐬀𐬰=मह् (મોહટો)=લાટીન maj † અને 𐬛𐬁 'આપવું' તે ઊપરથી 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃 'મોહટો આપનાર અથવા પેદા કરનાર, ઈત્યાદી. 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃𐬋 (દાહાપણવાલો, માહ ગ્નાની) વીશેષણ, આકારાંત, પુળ્લીંગ, બીજી, એકવચન. 𐬀𐬵𐬎𐬭 અને 𐬨𐬀𐬰𐬛𐬃 એ બંધે શબ્દોને એકઠા કરીને ફારશી વાલાઓએ اورمزد هرمزد هورمزد અથવા اهورمزد અને યુરોપીઅનોએ **Oromasdes, Ormasdes, Ormazdes, Hormisdas, Ormizt,** અને **Ormazd** ‡ ઈત્યાદી રીતે વાપડેઆછે.

𐬭𐬀𐬉𐬎𐬎𐬀𐬧𐬙𐬋 એ મધેથી 𐬋 તથા 𐬀 ની આગમજનો 𐬀𐬧, ૮૮ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે નીકલવા પછે 𐬭𐬀𐬉𐬎𐬎𐬀𐬙 રહેઓ. 𐬎𐬀𐬙=वत् એ તદ્ધિત પ્રત્યયછે. 𐬭𐬀𐬉 સંસકૃતમાં रै કરી મલેછે કે જેનો અર્થ 'ચલકાટ, ભપકો, દોલત' કરી થાએછે. 𐬭𐬀𐬉𐬎𐬎𐬀𐬧𐬙𐬋 (ચલકાટવાલો, નુરમંદ) વીશેષણ, તકારાંત, પુળ્લીંગ, બીજી, એકવચન. એજ શબ્દ ફારશીમાં رایومند કરી મલેછે.

𐬓𐬀𐬭𐬆𐬥𐬀𐬢𐬵𐬎𐬀𐬧𐬙𐬋 એ મધેથી 𐬋 તથા 𐬀 ની આગમજનો 𐬀𐬧, ૮૮ માં ફકરામાં જણાવ્યા પ્રમાણે નીકલવા પછે 𐬓𐬀𐬭𐬆𐬥𐬀𐬢𐬵𐬎𐬀𐬙 શબ્દ રેહેછે. એ મધે 𐬎𐬀𐬙 એ તદ્ધિત, અને 𐬀𐬢𐬵=अस् એ કૃત, પ્રત્યય જતા પછે 𐬓𐬀𐬭𐬆𐬥 એ ધાતુ રેહછે. 𐬀 એ 𐬆 ની ગુણાં અને 𐬥 માત્રે એક વધેલો અક્ષરછે. હવે મૂળ ધાતુ જે 𐬓𐬀𐬭 ઠરેઓ તે સંસકૃત स्व (પ્રકાશવું) ને મલેછે. 𐬓𐬀𐬭𐬆𐬥𐬀𐬢𐬵 ઊપરથી ફારશીમાં خره એ શબ્દ નીકલેઓછે કે જેનો અર્થ 'નુર, દબદબો, તેજ' ઈત્યાદી થાએછે. 𐬓𐬀𐬭𐬆𐬥𐬀𐬢𐬵𐬎𐬀𐬧𐬙𐬋 (નુરમંદ, દબદબાવાલો) વીશેષણ, તકારાંત, પુળ્લીંગ, બીજી, એકવચન.

𐬫𐬀𐬰𐬀𐬨𐬀𐬌𐬛𐬉 એનું પ્રત્યય 𐬨𐬀𐬌𐬛𐬉 કાહાડવા પછે 𐬀 એ પેહેલા વર્ગનો આગમ રેહછે કે જેની પછી 𐬫𐬀𐬰 ને ધાતુ કરી જાંણવો. 𐬫𐬀𐬰=यज् 'પૂજવું, વખાંણ કરવી, માંન આપવું' ઈત્યાદી. 𐬫𐬀𐬰𐬀𐬨𐬀𐬌𐬛𐬉 =यजामहे (હમો પૂજીએ છઈએ) ક્રીયાપદ, વર્તમાનકાળ, પ્રથમપુરૂષ, અનેક વચન, આત્મનેપદ.

---

† એ ઉપરથી અંગ્રેજીમાં majestic, majesty, major, majority, magnify, magnitude, ઈત્યાદી શબ્દો નીકલેલાછે.

‡ જુઓ ૧૮૬૨ માં છપાવેલા ડાકટર હાઉગનાં રીસાલાઓમાંનો પેહેલો રીસાલો.